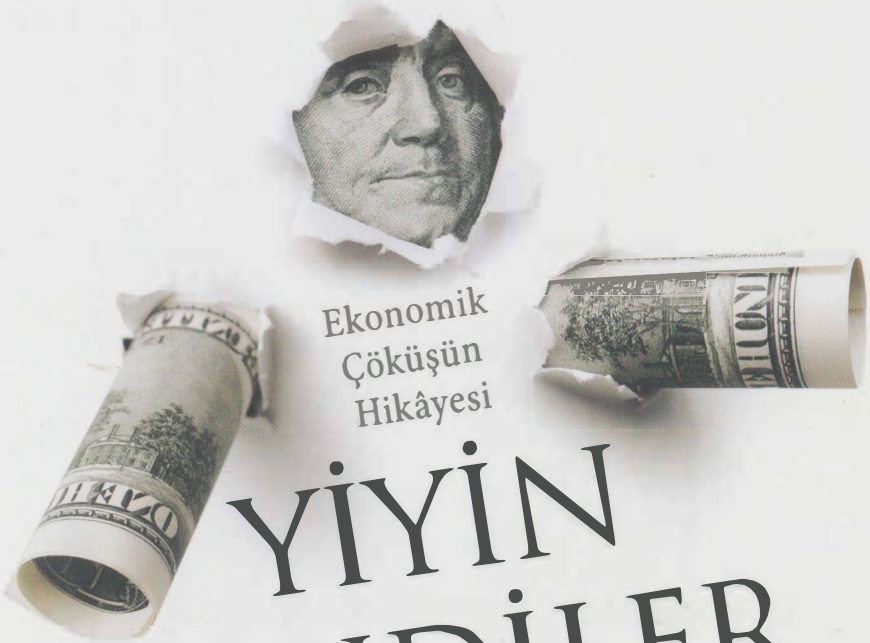
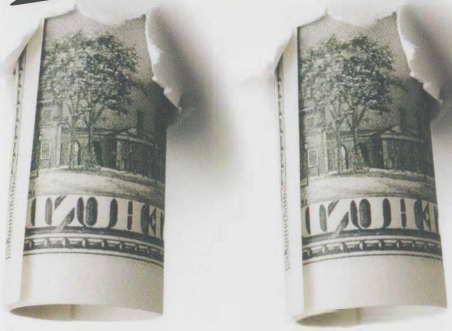
EKONOMİ HİKÂYELERİ

SELÇUK GEÇER

Ekonomik Çöküşün Hikâyesi

YİYİN EFENDİLER

DESTEK@ARAŞTIRMA

SELÇUK GEÇER

YİYİN EFENDİLER

DESTEK YAYINLARI: 1690
ARAŞTIRMA: 378

SELÇUK GEÇER / YİYİN EFENDİLER

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır
Editör: Cansu Poyraz Karadeniz
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Destek Yayınları: Aralık 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

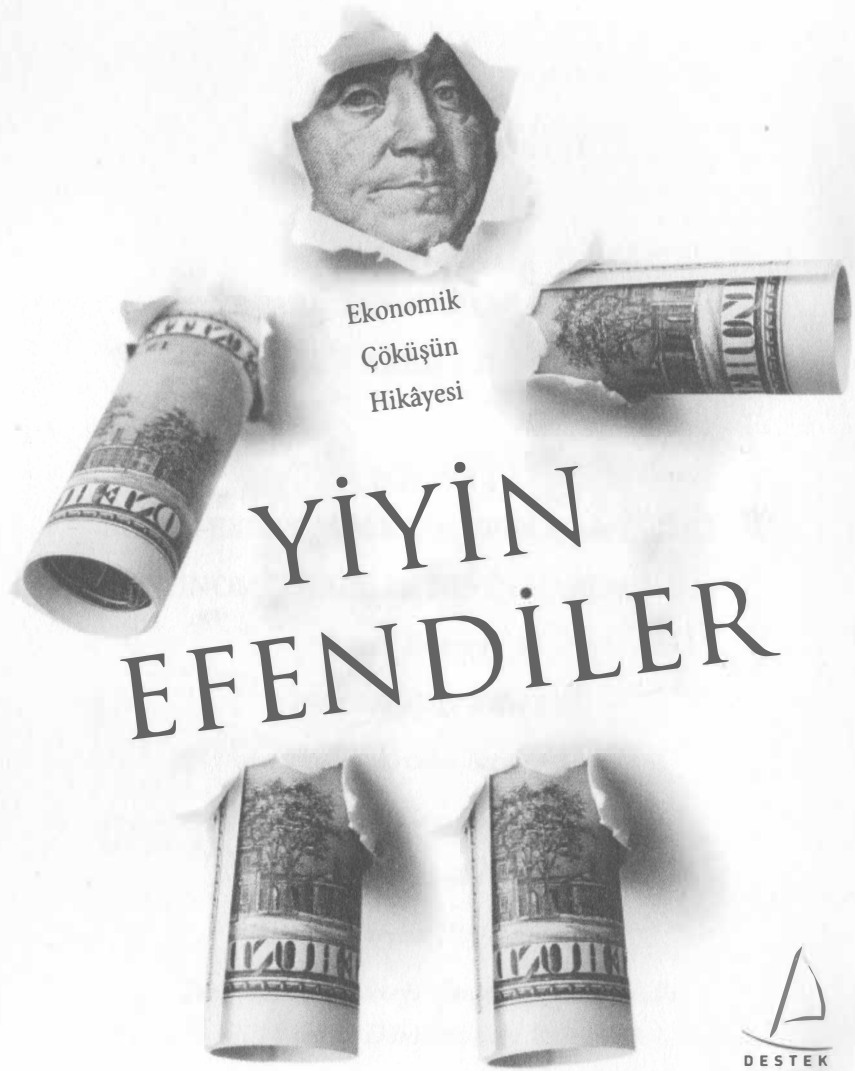
ISBN 978-625-441-809-9

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

EKONOMİ HİKÂYELERİ

SELÇUK GEÇER

Ekonomik
Çöküşün
Hikâyesi

YİYİN EFENDİLER

DESTEK yayınları

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA / 11

TEŞEKKÜR / 13

BAŞLAMADAN:
VE PARA, TANRI'YI YARATTI! / 15

GİRİŞ / 21

BÖLÜM 1
BÜYÜK EKONOMİK KRİZLERİN KISA TARİHİ / 31

EKONOMİK KRİZLER NEYİN HABERCİSİ? / 33

Büyük Buhran / 35

2008 Mortgage Krizi / 37

Türkiye Krizler Tarihi / 39

"Aman Petrol, Canım Petrol..." / 44

1994 Krizi / 47

Kara Çarşamba: 2001 Krizi / 53

Perşembenin Geleceği Çarşambadan Bellidir:
2018-2022 Döviz ve Borç Krizi / 54

Albayrak Şovları / 58

Aynı Hatalar Her Yerde Aynı Sonucu Verir: İngiltere Kara Çarşamba'sı ve Soros / 64

BÖLÜM 2

BU HALE NASIL GELDİK? / 73

FAKİRLİK ENFLASYONU / 75

2013 Ben Bernanke Şoku / 77

Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik / 82

Kurumlara Güven Kalmadı: Aldatıldık! / 86

SIFIR TEORİSİ / 91

Gezi Olayları / 93

2015: Düşen Rus Uçağı / 95

Faiz Sebep, Enflasyon Sonuç mu? / 101

İnşaat Tutkusu Sonumuzu Hazırladı: Ballı Kaymaklı Müteahhitler / 104

En Büyük Vatan Hainliği: Tarımı Bitirdiler! / 109

Tekel / 111

Atatürk Orman Çiftliği / 114

ÇİN MODELİ UCUZ İŞGÜCÜ DEMEK DEĞİL! / 125

BÖLÜM 3

ÇIRPINDIKÇA BATAN BİR ÜLKE / 131

128 MİLYAR DOLAR HİKÂYESİ / 133

İhtiyat Akçesi Nedir? / 137

20 Aralık 2021 Operasyonu / 144

Manipülasyon Nedir? / 147

Akaryakıt Fiyatlarındaki Artış / 148

Gıda Fiyatlarındaki Artış / 150

BİTİRİRKEN / 159

Norveç Olmak Zor mu? / 162

Mübarek Keynes / 164

Keynes'ten Önce Atatürk / 167

Çöküşe İlk Adım Marshall Planı / 172

Hoş Geldin Kapitülasyon / 175

Türkiye Nasıl Kalkınır? / 177

Kendi Kaynaklarınla Büyümek / 178

HAN-I YAĞMA

Bu sofracık, efendiler –ki bekler yutulmayı
Huzurunuzda titriyor –şu ulusun hayatıdır
Ulusun ki acılı, ulusun ki eşiğinde ölümün!
Ama sakın çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır...

Yiyin, efendiler yiyin; bu doyumsuz sofra sizin,
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

Efendiler pek açsınız besbelli yüzünüzden;
Yiyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı kim bilir?
Şu doyumcu sofra, bakın gelişinizle övünçlü!
Hakkıdır kutsal savaşınızın, evet, o hak da elde bir...

Yiyin, efendiler yiyin; bu iç şenliği sofra sizin,
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bütün bu nazlı beylerin ne varsa ortalıkta say:
Soy sop, şeref, gösteriş, oyun, düğün, konak, saray,
Tüm sizindir efendiler, konak, saray, gelin, alay;
Tüm sizindir, tüm sizindir, hazır hazır, kolay kolay...

Yiyin, efendiler yiyin; bu doyumsuz sofra sizin,
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

Büyüklüğün sindirimi biraz ağır olsa da yok zarar,
Görkemli yüceliği, öç alıcı sevinci var,
Bu sofra gönül almanızdan böyle ısınır ve ışıldar.
Sizin şu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar...

Yiyin, efendiler yiyin; bu doyumsuz sofra sizin,
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

Verir zavallı memleket, verir ne varsa; malını,
Varlığını, hayatını, umudunu, hayalini,
Tüm olanca rahatını, olanca gönül balını,
Hemen yutun, düşünmeyin haramını, helalini...

Yiyin, efendiler yiyin; bu doyumsuz sofra sizin,
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak!
Yarın bakarsınız söner bugün çatırdayan ocak!
Bugünkü mideler sağlam, bugünkü çorbalar sıcak;
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak...

Yiyin, efendiler yiyin; bu cümbüşlü sofra sizin;
Doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya kadar yiyin!

– Tevfik Fikret

YAZAR HAKKINDA

Selçuk Geçer, 1972 yılında Almanya'da doğdu. Lise öğrenimini Eskişehir Ahmet Kanatlı Lisesi'nde, Üniversite öğrenimini ise Gazi Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde tamamladı.

2006 yılında Ziraatçılar Derneği tarafından Yılın Ekonomi Habercisi Ödülü'nün sahibi oldu. 2007 ile 2012 yılları arasında Kanal 24'te Ekonomi Müdürlüğü yaptı. 2012 yılında görevinden istifa ederek Cem Medya Grubu'nun genel yayın yönetmenliği pozisyonunda çalışmaya başladı. KRT TV'de yayımlanan 3GEN adlı programda ekonomi hakkında bilgiler paylaştı. Bloomberg kanalında "Selçuk Geçer ile Reel Sektör" isimli programda moderatörlük yaptı. Büyük kurumlarda marka ve iletişim danışmanlığı hizmetinin yanı sıra, uzun yıllar medya sektöründe ekonomi birimlerinin yönetici kadrolarında yer aldı. Çalışma hayatı boyunca ayrıca İstanbul FM, Expo Channel, Kanal E, Kanal 9, CNBC-e, Business Channel gibi kanallarda programlar yaptı.

Bugün, 2015 yılında kendi adıyla açtığı ve 600 binin üzerinde takipçiye ulaşan Youtube kanalında, ekonomi alanında hazırladığı çeşitli video içeriklerini yayımlamaktadır.

TEŞEKKÜR

Bu kitap çıktıysa en önemli sebebi editörüm Cansu Hanım'dır. Üç yıl boyunca bıkmadan usanmadan izimi sürdü. Tüm kaçma girişimlerimde bir dedektif ustalığında beni tekrar tekrar yakaladı. Bir psikolog inceliğinde cesaretimi artırdı. Bu sebeple, bugün bu kitabı okuyorsanız onun sayesindedir. Teşekkürler sevgili editörüm Cansu Poyraz Karadeniz...

Çocukluğumdan beri beni her konuda cesaretlendiren annem Sevgi Geçer ile beni gökyüzünden koruyan babam Erol Geçer'e de sonsuz teşekkürler...

Ve tabii ki sevgili eşim Filiz Geçer... O benim en güçlü kalem, surlarıyla beni hep korudu ve kolladı. Çocuklarım Emre Erol Geçer ve Yağmur Geçer ise sevginin saf haliyle gücüme hep güç kattı. Hepinize teşekkürler...

En zor zamanlarımda yanımda olan kardeşlerim, akrabalarım, dostlarım ve tüm yakınlarım (isimlerini tek tek yazmıyorum çünkü birini bile atlarsam çok utanırım) hayatım boyunca hep yanımdaydınız... Hepinize sonsuz teşekkürler.

Son olarak da yayınevim Destek Medya Grubu... Cesaretiniz ve duruşunuzla iyi ki varsınız!

BAŞLAMADAN:
VE PARA, TANRI'YI YARATTI!

Sizden bir dakika istiyorum. Sadece bir dakika hiçbir şey yapmadan arkanıza yaslanın, gözlerinizi kapatın ve aklınızdaki her şeyi boşaltmaya çalışın. Hayır, hayır, terapi falan değil, küçük bir sosyal deney diyebiliriz belki. Bir dakika çok uzun geldi değil mi? Zor da olsa deneyin lütfen. Arkanıza yaslanın, gözlerinizi kapatın, boşlukta salındığınızı hissedin. Harika, işte oldu! Şimdi gözlerinizi açın ve tüm samimiyetinizle aklınıza gelen ilk şeyi bir kâğıda not edin lütfen.

Nasıl yani? Hiçbiriniz hayatınızın merkezi olan din, siyasi görüş ya da hayat felsefenizle ilgili bir şey yazmadınız mı? Sevgi, kuşlar, kelebekler, dünya barışına ne oldu?

Hep maddi beklentiler, değil mi?

Aslında hepimiz aynıyız, yaşamın ta kendisi bu... Binlerce yıldır, neredeyse insanlık tarihinin başından beri, merkezde maneviyat değil hep maddiyat ve güç olmuştur. Düşünseniz; dinler, diller, milletler, medeniyetler, devletler değişmiş ama paraya olan arzu hiç değişmemiş. Yine aynı şekilde düşünceler, doktrinler, siyasetler, felsefeler, yaşam tarzları değişmiş, ama paraya olan arzu hiç değişmemiş.

Hiç kumarhaneye gittiniz mi? Herkesin kazanmak için yanıp tutuştuğu ama ne yazık ki herkesin kaybettiği İmkânsız hayaller mekânı... Kaybetmek kaçınılmaz, çünkü tüm sistem büyük çoğunluğun kaybetmesi üzerine kurgulanmış. İşin komik tarafı hemen herkes bunun farkında... Küçücük bir umut için ordalar: Ya voleyi vurursam?

"Voleyi vurmak", sistemin en bulaşıcı virüsü. Kazanmak için hırslan, hırslandıkça kaybet. Nefret ediyorum kumarhanelerden, neyse ki hayat böyle değil.

Emin misiniz?

Ekonomik düzen de kitlelerin hep kaybettiği, sadece ayrıcalıklı küçük bir kesimin kazandığı büyük bir tezgâh değil mi? Yöntem aynı; süsle, heveslendir, umutlandır, hırslandır, hataya zorla ve bağımlı hale getir. Makine ve masaların etrafında toplanmış onlarca insan gibi... Birbirinden güzel ya da yakışıklı krupiyelerin yerini alan pazarlamacılar; inanılmaz şov, harika yemek ve en lüks içkilerin yerini alan reklamlar ve tabii ki büyük ödüller, piyangolar, iddialar...

Kimse kumarhaneye kaybetmeye gitmiyor elbette, maksat şanslı eli yakalamak, bonusları toplamak ve bir an önce zengin olmak. Aynı bize dikte edilen ekonomik düzen gibi; insanların kazanma hırsları ve gelecek kaygılarına oynayarak, onları modern köleler haline getiren büyük düzen.

Yöntem hep aynı, tüketim arzularını tetikle, borçlandır ve bağımlı hale getir. Sonuç: Sorgusuz sualsiz gönüllü köleleşen milyarlarca insan. Bu öyle bir tezgâh ki kumarhaneler bile yanında masum kalıyorlar. Düzene uy, mutlu ol! Aksi takdirde sistem dışına atılırsın. Cezalandırılır, başarısız olur ve kaybedersin. Nihayetinde de suçlu düzen değil, sen olursun.

Sistemi kuranlar sistemin devamlılığı için yüzyıllardır en acımasız yöntemleri kullanıyorlar. Savaşlar çıkarıyor, dini duyguları kaşıyor, milli hassasiyetlerle oynuyorlar. İşin garip tarafı ise bu yöntemler binlerce yıldır işe yarıyor. Haçlı Seferleri, dünya savaşları, Ortadoğu mezhep kavgaları... Bütün bunlar din, mezhep ve milliyet için mi yaşandı sanıyorsunuz?

Asıl sebep petrol, elmas, su, verimli topraklar, yeraltı kaynakları ya da silah ticareti olmasın sakın? Tamam, para için insanlar birbirlerini yok sayıyorlar ama ya hiç günahı olmayan doğaya, hayvanlara ve yaşayan diğer tüm canlılara yaptıklarımıza ne demeli?

Gazyağı uğruna yok edilen balinalar, yüzgeçleri çorba olsun diye katledilen köpekbalıkları, kürkleri uğruna vahşice öldürülen samurlar, bizonlar, tilkiler, fast food zincirlerinin doymak bilmeyen iştahını karşılamak için küçük alanlara sıkıştırılıp, hormona boğulan ve resmen işkence edilen sığırlar, tavuklar... Çöplük olan denizler, yok edilen ormanlar, yırtılan ozon tabakası, eriyen buzullar, değişen iklim ve küresel ısınma... Bütün bunların temelinde insanlığın bitmek bilmeyen para hırsı yok mu?

Para, insanlık tarihinde her daim suçun kaynağı olmuş. Neredeyse tüm savaşların, katliamların, ihanetlerin temelinde para vardır. Kazanmak için her türlü kötülüğü yapma arzusu, hepimize insanlığın içgüdüsü gibi kabul ettirildi. Doğumdan ölüme kadar, nakış işler gibi ilmek ilmek işleniyor kodlarımıza. Çünkü seçkinler böyle istiyor. Kendi çıkarları uğruna tüm insanlığı, doğayı ve yaşayan tüm canlıları yok sayıyorlar.

Kapitalizm denilen illet de bu şekilde sokulmadı mı hayatımıza? İnsan doğasıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan, ahlaki değerleri hiçe sayan, kitleleri köleleştirirken sadece

seçkinlerin çıkarlarına hizmet eden ucube bir düşünce sistemi... Tamamen uyduruk bir doktrin, insanları büyük tuzağa çekmek için kurgulanmış, "modern çağ ekonomik sistemi" adı altında süslenip püslenmiş, seçkinler için gönüllü köleler yaratmanın kirli kılıfı.

Sınıfsal farklılıkları normalleştirerek, insanları şirketlerin makine dişlileri haline ne getirdi sanıyorsunuz? Ev, araba, tatil, lüks yaşam kandırmacaları ile insanları borca boğan ve ömür boyu bağımlı kılan korkunç bir yapı. Aynı suç örgütleri gibi; giriş var, çıkış yok!

Kölelik bitti öyle mi?

Para "havucu" ve borç "sopasıyla" yeni çağın modern köleleriyiz hepimiz. Feodalite ve ağalık sistemi, sadece isim değiştirdi. Bunların yerini bankalar, holdingler, uluslararası şirketler aldı. İşi büyüttüler anlayacağınız. Artık sadece kendi bahçelerinde oynamıyorlar, etki alanlarını tüm dünyaya ve insanlığa yaydılar.

Peki, binlerce yıldır süren ve son yüzyılda zirve yapan bu adaletsizliğe büyük çoğunluk neden ses çıkarmıyor?

Aslında zaman zaman itiraz ediyor. Pek çok toplumsal başkaldırının temelinde gelir adaletsizliği yatıyor. Ancak yapı o kadar büyük ve kirli ki bu çıkışlar anında bastırılıyor. Sesini yükseltenlerin sesi ya hemen kısılıyor ya da fark ettirilmeden sistemin avantajına kullanılıyor. Anlayacağınız kazanan hep sistem oluyor. Çünkü büyük gücün temelinde, büyük yalanlar yatıyor.

Din, bu yalanların en popüler olanı. Binlerce yıldır kullanılıyor ve hep işe yarıyor. Ortaçağ Avrupa'sında kilise adı altında, yeni yüzyılda ise tarikatlar adı altında... Safsata, yalan ve korkuları körükleyerek toplumu ele geçirme yöntemi.

Öbür dünya hayalleri ile bu dünyadan vazgeç!
Yaşadığın fakirlik, hastalık ve açlıklara boyun bük!
Hakkın olanı isteme!
Şükret ve seçkinlerin daha fazla almasına sesini çıkarma!
Çalış, hizmet et, gerekirse öl!
Acaba Tanrı mı parayı yarattı, yoksa para mı Tanrı'yı?

GİRİŞ

Ekonomi din gibi... Ne kadar anlaşılmazsa o kadar makbul sevgili dostlarım. Oysa o kadar basit ve hayatımızın içinde ki! Bakkala, markete, manava, doktora, okula gitmek; eve dönüp faturalarla karşılaşmak; televizyonu açıp bir film, dizi ya da reklam izlemek; eş dostla buluşmak veya birilerine borç verip almak... Bu saydıklarım ekonomi değildir de nedir? Ekonomi demek illa borsa terimlerinin, teknik indikatörlerin, karmaşık makroekonomi kavramlarının havalarda uçuşması mıdır?

Buna rağmen ekonomi yıllarca sanki sıradan insanın anlayamayacağı kadar karışık ve soyut bir kavrammış gibi anlatıldı, yani din gibi lanse edildi. Bilinçli bir şekilde karmaşıklaştırıldı ki kolay anlaşılmasın, sadece Ekonomi Ruhbanları ile Siyaset Cambazları'nın oyun alanı olsun.

Para sistemi, bugüne kadar en az sorgulanmış inanç şeklidir diyebiliriz. Paranın nasıl yaratıldığı, onu yöneten politikalar ve toplumu gerçekte ne kadar etkilediği, nüfusun büyük bir bölümünün kayıtsız kaldığı meselelerdir. Yaşadığımız dünya öyle bir dünya ki var olan zenginliklerin %40'ına toplumun sadece yüzde biri sahip. Her gün 34 bin çocuk yoksulluk ve önlenebilir hastalıklardan ölüyor. Dünya

nüfusunun yüzde 50'si günde iki dolardan daha az bir gelirle yaşamaya çalışıyor.

Bu durumda bir yanlışlık yok mu?

Bu yanlışın farkında olalım ya da olmayalım, var olan tüm kurumların, sistemin ve toplumun can damarı aslında para. Yüzyıllardır dünyanın en zengin kurumlarının sözde maddeyi reddeden ve sözde maneviyatı ön plana çıkaran dini kurumlar olması rastlantı mı?

Bu nedenle parasal sistemin nasıl işlediğini anlamak çok önemli. Burada asıl soru şu: Ekonomi hayatımızın tamamen ortasındayken, neden çok karmaşık ve sıkıcı kavramlarla anlaşılmaz hale getirilir?

Cevap gayet basit sevgili dostlar. Çünkü bu yolla insanların gerçekleri görmesi engellenir. Eğer insanlar basit gerçekleri görürse, yapılan üçkâğıdı fark eder ve bütün oyun bozulur. Ekonomik sisteme yakıştırılan karmaşıklık maskesi, insanlığın katlanmak zorunda kaldığı en felç edici yapıyı gizlemek üzere tasarlanmış büyük bir tezgâhtır. Ve bu tezgâh o kadar iyi kurgulanmıştır ki toplumdaki her birey kaderine razı olur.

"Kısmi rezerv sistemi." Bunu okuduğunuzda hiçbir şey anlamadınız değil mi? Ekonomiyi bilenlerin önemli bir kısmı bile ekonomi sözlüklerine ya da Google'a koşmak istedi. Kısmi rezerv sistemi, bol bol borç yaratıp insanları gönüllü olarak köleleştiren sistemin temel taşlarından biri desem...

Peki tezgâhı kuran babalar, bunun adını kısmi rezerv diye süslemek yerine, hepinizi modern köle yapıyoruz, bunun da adı da modern kölelik sistemi deseler, o zaman her istediklerini yapabilirler miydi?

Alın size kısmi rezerv sistemi denilen süslü tezgâhın süslü tanımı: Kısmi rezerv, müşterilerin yatırdığı paraların

bir kısmının kredi olarak verilmesi ve yalnızca küçük bir kısmının çekilmeye hazır bir şekilde gerçek nakit para olarak tutulması yoluyla ticari bankaların kâr etmelerini sağlayan bir bankacılık sistemidir.

Tanım bu, siz bir şey anladınız? Vallahi ben de hiçbir şey anlamadım.

Peki, havadan para yaratarak milleti tüketime zorlayıp, ömür boyu borçlandırıp kafasını bile kaldırmadan üç beş seçkine milyarlarca gönüllü köle yaratma sistemi desem... Şimdi anladınız değil mi?

Tezgâh inanamayacağınız kadar basit ve her seferinde işe yarıyor. Kısmi rezerv sistemi denilen bu tezgâhta, babaların hepsi ortak hareket ediyor ki kimse anlamasın. Hükümetler, kriz çıkararak ya da büyük ödül sunarak önce vatandaşı paraya ihtiyacı olduğuna ikna ediyor. Buna süslü bir dille, "kamuoyu yaratma süreci" diyebiliriz. Bu süreçte ana mesele, yapılan her şeyin aslında büyük çoğunluğun yararına olduğunun anlatılması. Peki, gerçekten öyle mi?

Saçmalamayalım lütfen!

Kamuoyu yaratma süreci o kadar da zor değil, medya kanalları bu işi fazlasıyla görüyor. Sonrasında da artık para ve borç yaratma sürecine geçilebilir. Sistem en basit dille şöyle çalışıyor: Hükümet vatandaşı ikna ettikten sonra Merkez Bankası'na dönüyor ve bana para lazım diyor. Merkez Bankası da ne demek sayın başkanım, başbakanım ya da hünkârım diyor. Merkez Bankası için kimin ne olduğunun önemi yok, o havadan yarattığı paraya ve alacağı faize bakıyor. Sonuçta bu parayı bedava verecek değil ya!

Her neyse, nerde kalmıştık? Hah! Merkez Bankası hükümete ne kadar paraya ihtiyacı olduğunu soruyor. Hükümet,

"10 milyar ver, şimdilik yeter" diyor. Bu arada hükümetlerle merkez bankalarını ve ticari bankaları ayrı taraflarda gibi düşünmeyin. Aslında hepsi aynı tezgâhın dişlileri... Herkes, her şeyin farkında ve herkes işbirliği halinde. Merkez Bankası, "O zaman alacağın parayı geri vereceğini garanti altına al ve bana yazılı bir şey ver" diyor. Hazine de "Ayıpsın canım kardeşim, al sana devlet tahvili" diyor.

Devlet tahvili deyince bir anda kafanızda olay büyüyüverdi değil mi? Büyütmeyin sevgili dostlar, aslında kırtasiyeden aldığımız senetten hiçbir farkı yok. Birileri tarafından para ve borç yaratma sürecinde, bir yerlerinden uydurulmuş süslü kâğıt parçaları... Hükümet yetkilileri, Hazine falan altına imza atınca çok havalı oluyor ama. Neyse, hükümet Merkez Bankası'na tırnak içinde söylüyorum aldığı 10 milyar yerine 11 milyar vereceğini bu kâğıtlarla garantileyince, Merkez Bankası düğmeye basıyor ve tomar tomar paraları hükümete teslim ediveriyor.

Tomar tomar para deyince yanlış anlamayın, her şey hayal aslında. Ortada kâğıt falan yok. Bilgisayarın klavyesine bas, devlet tahvili, milyarlarca dolar, euro ya da TL oluşuversin. Şöyle söyleyeyim, dolaşımdaki elle tutulur para, toplam paranın yüzde 2'si bile değil. Paranın yüzde 98'lik kısmı tamamen dijital aslında.

Evet, şimdi bu parayı vatandaşa borç olarak kilitleyip, ömür boyu gönüllü köle haline getirme zamanı! Bunun için hükümet, Merkez Bankası'ndan aldığı borç parayı, yani

örnekte olduğu üzere 10 milyarı ticari bankalara aktarıyor. Böylece düne kadar olmayan 10 milyar, bir anda bankaların kasasına giriveriyor. İşte tam burada "kısmi rezerv sistemi" denilen oyun devreye giriyor. Banka için bu para sadece küçük bir tohum ve bu tohum sayesinde para sonsuza kadar katlanabileceği büyük bir döngüye giriyor. Aynı zehirli bir sarmaşık gibi... Bu sarmaşık sayesinde para katbekat artırılarak, toplum büyük bir borç batağına sokuluyor.

Kısmi rezerv bankacılığı sayesinde, banka hesabında var olan 1 birim parayı 10 kat hatta 100 kat bile büyütebiliyor. Bu büyütme esnasında en büyük koz, elbette mevduat sistemi.

Şöyle anlatayım... Bankalar hükümetlerden aldığı parayı yani 10 milyarın sadece 1 milyarını güvenceye yani rezerve, depoya koymak zorunda. Geri kalan 9 milyar, tepe tepe borç verilebiliyor. 9 milyarı dağıttı, elinde sadece 1 milyarı kaldı ve piyasadan gelecek ama vadesi olan 9 milyar var, sizce banka aldığı 10 milyarı nasıl olacak da kat kat büyütebilecek dersiniz?

Gayet basit sevgili dostlarım. Bankanın verdiği 9 milyar, aslında aynı gün hatta aynı dakika yine bankacılık sisteminin içine dönüyor. Düşünsenize, bir ev veya araba sattınız, elinize yüklü para geçti, çuvala doldurup eve mi götürüyorsunuz? Tabii ki hayır... Elinize geçen parayı tekrar bankaya yatırıyorsunuz.

Farz edelim işletmeniz veya şahsınız için yüklü miktarda kredi çektiniz. Bu parayı da anında bankaya geri yatırmıyor musunuz? Para biriktirdiğinizde ya da maaşınızı aldığınızda da bu paralar anında banka kasasına gitmiyor mu? Harcadığımız her kuruş, kredi kartlarından çekilen her slip, aslında bankadan bankaya para transferinden başka bir şey değil.

Dolayısıyla bankaların en başta verdiği 9 milyar, hesaplarına fazlasıyla geri dönüyor, böylelikle tekrar borç vermeye hazır hale geliyor. Şimdi, banka bu paranın yüzde 10'luk kısmını ayırıp geri kalanını yani 8 milyar 100 milyonunu dağıtıyor. Gördüğünüz gibi sadece bir işlemde para neredeyse ikiye katlanıyor. 8 milyar 100 bin lira da geri dönüyor ve önce 7,2 milyar, daha sonra 6,5 milyar ve sonra 5,9 milyar olarak tekrar tekrar dağıtılıyor.

Teknik olarak bu döngü sonsuza dek devam edebilir ama ortalama bir hesapla, banka 10 milyardan en az 90 milyar lira civarında para yaratıyor. En başta yoktan var edilen 10 milyar, evrile çevrile neredeyse 9 kat artıyor ve 9 katlık bir borç yaratılıyor. Nasıl tezgâh ama, süper bir saadet zinciri değil mi? Üstelik tamamen yasal... Tabii unutmamak gerekir ki saadet zincirlerinde de aynı kumarhaneler gibi, sadece tezgâhı kuranlar kazanırken, son halka çoğunlukla hep kaybeden oluyor.

Peki, yaratılan bu para nereye gidiyor ve neye yol açıyor?

Öncelikle belirteyim, piyasada dolanan toplam para olması gerekenin çok ama çok üzerinde. Doğal olarak bu durum, önce geçici bir refah ve bağımlılık, sonra ise büyük bir hayat pahalılığı ve enflasyon yaratıyor.

Bu kirli tezgâhta, aslında para falan yok. Paranın tamamı borçtan ibaret. Gördüğünüz üzere tüm para havadan yaratılıyor. Hiçbir karşılığı olmayan içi boş bir para. Birkaç babanın bir araya gelerek oluşturduğu büyük bir kandırmaca.

Ülkelerin dolaşımdaki parası ile borç miktarını kıyasladığımızda, bunu çok daha net bir şekilde görüyorsunuz. Borç ve dolaşımdaki para, neredeyse kafa kafaya. Hatta çoğunlukla borç, piyasada dolaşan paradan bile fazla.

Başka bir deyişle, cebimizdeki her kuruş aslında borç sevgili dostlarım!

Şu kadarını söyleyeyim, bugün kamu dahil ülkelerdeki tüm borçlar ödense, piyasada 1 kuruş bile kalmaz. Bu arada emin olun, bütün sıkıntılar da sona erer. Çünkü bütün sorunların temelinde aslında borçlar yatıyor. Olaya sadece kendi pencerenizden baksanız bile ne demek istediğimi çok net anlarsınız. Düşünsenize, bugün sizleri neredeyse bir ömür boyu bağlayan borçlarınız olmasa, bu kadar kaygılı olur muydunuz?

İşte, bizi bu sayede kandırıp yönetiyorlar! Biliyorlar ki ekonomiyi basit bir şekilde anlarsanız foyaları dökülecek ve bütün yalanlar ortaya saçılacak. Adım adım uygulanan "Fakirden al zengine ver" temalı kaynak transferi fark edilecek. Daha da önemlisi krizlerin nedenleri ortaya çıkacak. Türkiye neden bu kadar çok ekonomik kriz yaşıyor sanıyorsunuz, sadece beceriksizlikten mi?

Ülkemizin içinden geçtiği krizlere ileriki bölümlerde değineceğiz ancak ondan önce bu sıralar çok duyduğum hatta bazen benim de içimden geçirdiğim bir cümlenin altını çizmek isterim: *"Ulan tarihte bu kadar zaman varken bu döneme ve coğrafyaya mı denk geldik?"*

Aslında bu durumun dönemle pek bir ilgisi yok, durum hep aynıydı sevgili dostlarım. Bazen daha hafif bazen biraz daha ağır; bazen sadece kısa dönemli krizler bazen uzun yıllara yayılan ve sermaye transferlerini derinleştiren bunalımlar...

Anlayacağınız kötülük ve tarih tekerrürden ibaret. Tekrar etmemesinin tek yolu ise gerçek vatansever, halk sever, ülke severlerin başa geçmesi.

Tıpkı MUSTAFA KEMAL ATATÜRK gibi!

Zira ancak o gibi isimler sonrası devletin gerçekten kurumsallaşması mümkün oluyor. Bu sayede fakirlik sona ererken ülke topyekûn zenginleşiyor. Kurumsallaşan devletlerde hangi siyasetçi başa geçerse geçsin istediği gibi at koşturamıyor. Devlet aklı kişisel menfaatlerden üstün oluyor. Ve ancak bu kurumsal yapı bozulduğunda fakirlik tekrar geri geliyor.

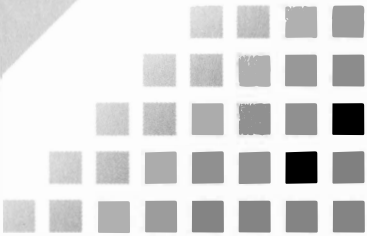
İşte, bugün öykündüğümüz o gelişmiş ülkelerin temelinde bu kurumsal yapı var ve ülkelerin tamamen halk odaklı olması böyle sağlanıyor. Yani asıl patron vatandaş; siyasetçiler yöneten değil, sadece temsil eden. Ayrıcalıklı azınlıklar yerine büyük çoğunluğun sözü geçiyor. Demokrasi sadece oy vermekten ibaret değil. Hukuk yazılı belgeyle sınırlı değil. Yasama, yürütme ve yargı birbirinden üstün ya da eşit değil. Hiçbir kurum birilerinin iki dudağı arasında değil. Kaynaklar üç beş "ballı kaymaklı" zenginin cebinde değil. İşin özü, ideolojileri ne olursa olsun, gelişmiş ülkelerin tamamı halkın mutluluğu odaklı. Dolayısıyla iktidara kim gelirse gelsin sistemin ayarlarıyla oynayamıyor ve toplum yararını öncelikte tutuyor. Durum böyle olunca da kurumsallık adil gelir dağılımını, gelişmişliği, demokrasiyi, kuvvetler ayrılığı ilkesini, kendi kaynaklarınla üretim yapmayı, insan odaklı olmayı zorunlu kılıyor.

Peki bizde durum ne?

Kurumsallaşamayan devlet, iktidara göre değişen politikalarıyla bizleri bugüne kadar alışık olduğumuz sıradan bir

ekonomik krize değil çok daha derin bir buhrana doğru sürüklüyor. Ne oldu da bu noktaya geldik, başımıza gelen her şey dış güçlerin oyunu mu, hiç gün yüzü görebilecek miyiz gibi temel soruları, anlaşılır bir ekonomi diliyle anlatmaya karar verdim sevgili dostlarım.

Haydi başlayalım!

BÖLÜM 1

BÜYÜK EKONOMİK KRİZLERİN KISA TARİHİ

EKONOMİK KRİZLER NEYİN HABERCİSİ?

Dünyada takribi her 10 senede bir farklı ekonomik krizler yaşanıyor. Elbette bu zaman dilimlerinin arası bazen açılıyor. Açılması ise genelde iki sonuçtan birini doğuruyor; refah dönemlerinin ardından gelen çok şiddetli krizler veya daha kötüsü yıkım getiren savaşlar. Bakın bu formül şaşmaz sevgili dostlarım. Birkaç örnek ister misiniz?

Örneğin, bundan neredeyse 150 yıl önce başlayan 1876 resesyonu, 1873 paniği olarak bilinen dönemde Avrupa ve Kuzey Amerika'da başladı. Yaşanan derin mali kriz ve resesyon 1879 yılına kadar sürdü. ABD başta olmak üzere birçok ülkede yüksek enflasyon, hayat pahalılığı ve fakirlik büyük sosyal sorunlara neden oldu. Ekonomik sistem zenginler lehine değişti ve Fransa-Prusya Savaşı döneme damgasını vurdu.

1873 krizinden sadece 9 yıl sonra bu kez dünya, 1882'de yine ABD'de başlayıp dünyaya yayılan durgunlukla sarsıldı. Bu durgunluk 1885'e kadar sürdü ve küresel çapta bir küçülmeye sebep oldu. ABD'de 38 ay devam eden bu resesyon, tarihte ülkenin gördüğü üçüncü en büyük yavaşlama oldu. En büyük darbe ise Mayıs 1884'te *Grant and Ward* adlı kurumun batması, ABD hisse piyasalarında yaşanan sert satışlar ve finansal krizdi.

Ama bitmedi, sadece 9 yıl sonra 1893 yılında yine ABD'de yeni bir kriz başladı. Bu derin ekonomik krizin etkileri 1897'ye kadar devam etti. Kriz, ekonominin neredeyse tüm sektörlerini etkilerken bazı siyasi sonuçları da beraberinde getirdi. ABD tarihinde ilk kez, işsizlik oranı yıllarca yüzde 10'un üzerinde kaldı. Ayrıca, birçok sektörde üretimin durmasıyla ekonomi küçüldü ve birkaç yıl boyunca deflasyon görüldü.

Bitti mi? Hayır. 10 yıl sonra 1907 yılında yine borsaların çöküşüyle başlayan panik, 20'nci yüzyılın ilk mali krizine yol açtı. 1929'da yaşanan Büyük Buhran'ı saymazsak dünya ekonomisinin yaşadığı en büyük daralmaydı ve belki de Birinci Dünya Savaşı'nın müsebbibiydi. Yaşanan resesyonun bir dizi önemli sonucu oldu. ABD Merkez Bankası FED bu krizle hayata geçti, parasal reformlar bu kriz nedeniyle başlatıldı. 1907 krizi sayesinde, New Yorklu birçok bankacı Merkez Bankası'nın ekonomik dengeler için ne kadar önemli rolü ve önemi olduğunu anladı.

Ancak Merkez Bankası'nın gelmesi de 7 yıl sonra yaşanacak krizi engelleyemedi. Bu kez 1914 yılında bir ekonomik kriz başladı ancak aynı yıllarda başlayan Birinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde kaldığı için fak edilmedi bile. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte, devletler arasındaki askeri tansiyonun yükselmesi küresel piyasalarda ciddi satışların yaşanmasına ve bir finansal krizin tetiklenmesine yol açtı. Ellerindeki menkul kıymetlerin parasal karşılığını alamayacağından endişe eden yatırımcılar, hisse ve tahvil piyasalarında yüklü satışlar yaparak, nakde dönmeye başladı. Londra ve ABD borsaları, gelen satışların ardından 31 Temmuz tarihinde kapatıldı. Londra beş ay, ABD ise dört ay boyunca kapalı kaldı. Ağustos ve eylül aylarında altı hafta boyunca Yeni Zelanda,

Tokyo ve Denver Maden Borsası hariç dünyadaki tüm borsalar kapalı kaldı.

Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik sorunlar dört yıl süren bir resesyona neden oldu. Savaşın son dönemlerinde, 1917 yılında başlayan yavaşlama, dört yıl boyunca yeni bir kriz etkisi yarattı. Savaş bitti ama krizler bitmedi. Üstelik en büyüklerinden birisi gelmek üzereydi...

Büyük Buhran

20'nci yüzyılın en derin ekonomik krizi olan Büyük Buhran, 1929 yılında New York Borsası'nın çökmesiyle başladı. Hisse fiyatlarının çakılmasına yol açan yüklü satışların yaşandığı gün, tarihe Kara Perşembe olarak geçti. Borsanın çökmesinin ardından birçok şirket iflasını açıklarken, yüz binlerce insan da işsiz kaldı. Öyle ki bu krizin yarattığı bunalım nedeniyle pek çok insan intihar etti.

Büyük Buhran'ın ardından kriz bu kez 1937 yılında kapıyı çaldı. Mayıs 1937 ile Haziran 1938 arasında yaşanan daralma, ABD'nin 20'nci yüzyılda yaşadığı en derin üçüncü ekonomik küçülme oldu. Amerika yüzde 10 küçülürken, işsizlik yüzde 20'leri aştı. Sanayi üretimindeki düşüş ise yüzde 32'yi buldu.

Küçük bir hatırlatma: O yıllarda Türkiye Atatürk'ün ve arkadaşlarının devreye soktuğu planlı karma ekonomi sayesinde hızla büyüyor, güçleniyordu. Aynı zamanda yine o yıllarda Osmanlı'dan kalan borçların tamamı da ödenmişti.

1938'den sonra dünya ancak 7 yıl dayanabildi. 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı bitince ekonomik tahribat da gün yüzüne çıkıverdi. Yaşanan resesyon gelen krizin ayak sesleriydi. 70'ten fazla ülkenin katıldığı savaş, Avrupa'da ve ABD'de yarattığı etkilerle küresel ekonominin temellerinde ciddi değişimlere yol açtı. Neyse ki bu süreç sadece bir yıl sürdü.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan krizin atlatılmasıyla nihayet ekonomik canlanma süreci başladı. Ancak bu mutlu dönem sadece 14 yıl sürdü. 1970'lere gelindiğinde küresel ekonomi, resesyon ile yüksek enflasyonun aynı anda görüldüğü stagflasyon dönemine girdi. Üzerine 1974 yılında yaşanan petrol krizi de eklenince ortalık iyice karıştı.

1974 yılından sadece 5 yıl sonra bu kez enerji krizi gündemdeydi. 1979 yılında yaşanan enerji krizi, yeni bir resesyon dönemini tetikledi. Bu kriz hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri etkiledi. ABD ve Japonya gibi ülkeler krizden nispeten erken çıkarken, diğer OECD ülkelerinde, başta işsizlik olmak üzere, krizin etkileri 1980'lerin ortasına kadar sürdü. Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bu döneme kadar görülen en derin kriz olarak kayıtlara geçti.

1990'lara gelindiğinde dünya düzeninde bir dizi önemli değişiklik yaşandı. Bir yanda Soğuk Savaş'ın sonu, diğer yanda da Körfez Savaşı ile yaşanan petrol krizi küresel ekonomi üzerinde baskı yaratmaya başladı. Devletlerin savunma harcamalarının düşmesi, borçlanmanın artması, tasarrufun azalması ve 1980'lerdeki patlamanın ardından inşaat sektörünün yavaşlaması makroekonomik dengeleri bozuyordu. Buna ek olarak, enflasyon ile tüketici ve iş dünyası güven

endekslerindeki düşüş karşısında merkez bankalarının uyguladığı politikalar da sorunları artırdı. Bunların sonucunda da Batı ülkeleri başta olmak üzere küresel ekonomide yeniden daralma yaşandı.

7-9 yıl aralıklarla arka arkaya yaşanan krizlerden sonra dünya 1991-2008 yılları arasında nihayet biraz nefes aldı. Her ne kadar jeopolitik krizler zirve yapsa da ekonomik krizlere ara verildi. Ta ki ABD'de 2008 yılında başlayıp tüm dünyayı kasıp kavuran mortgage ya da diğer adıyla türev krizine kadar.

2008 Mortgage Krizi

Dönem 2000 sonrası. Dünya değişiyor. İkiz kuleler saldırısı gerçekleşiyor ve ABD Afganistan'a giriyor. Sonrasında Irak Savaşı ve Saddam hikâyesi. Özetle Büyük Ortadoğu Projesi! Bir yandan savaş tamtamları, bir yandan canlanan piyasalar...

Bu dönemde ABD'de faizler düşüyor, özellikle mortgage yani konut faizleri. Konut yapımı ve satışı kıpırdanmaya başlıyor. Ufak ufak fiyatlar yükseliyor ve yükselişi gören uyanıklar fırsatı kaçırmıyor. Konut alım ve satışları daha da hızlanıyor. Alım satım işlemleri büyük ölçüde banka kredileriyle gerçekleşiyor ancak bu sorun yaratmıyor çünkü konut fiyat artışları, konut kredi giderlerinden çok daha kârlı. Evi alan daha kredisi bitmeden kârıyla bir başkasına devrediyor. Piyasada para bollaşıyor, insanlar zenginleşiyor, bankalar memnun... Yani türev balonu şişiyor sevgili dostlarım.

Türev Balonu Nedir?

Mesela siz bir ev alıyorsunuz ve fiyatı yükseliyor. Sonra o evi bana satıyorsunuz. Evin fiyatı bendeyken de yükseliyor ve ben de satıyorum. Benden satın alanın elindeyken de evin fiyatı yükseliyor, o da arkadaşına satıyor ve fiyatı yine yükseliyor. Yani bu ev artık finansal bir enstrüman haline geliyor. Bankalar, finans şirketleri, herkes bunu kâğıda döküyor. Aslında ortada bir ev yok, türevler var. Yani bir şeyden üretilmiş 10 tane ayrı türev gibi düşünün. O türevler kendi içinde değerleniyor. Para bol, faizler düşük ve herkes para kazanıyor.

Parası olsun olmasın, işi olsun olmasın riske bakmadan bankalar bol bol konut kredisi dağıtıyor. Ortada ev yok, ama kâğıdı var. Bir nevi "Ev alma kayıt al" ekonomisi. "Tamamını alma, bir kısmını al" ekonomisi. "Türevi alma, türevin türevini al" ekonomisi.

Elbette masal böyle sürmüyor sevgili dostlar ve beklenen oluyor. Enflasyon ufak ufak kıpırdamaya, fiyatlar bozulmaya başlıyor. Bu bozulma sadece konut sektöründe kalmıyor, tüm alanlara bulaşıyor. Çünkü konut ya da türevden para kazanan deli gibi para harcıyor. Enflasyon daha da yükseliyor. Durumu gören ABD Merkez Bankası (FED) fiyat istikrarı için frene basma kararı alıyor. Lehman batıyor, ABD'nin en büyük sigorta şirketi AIG ise batma noktasına geliyor. Reel sektör finansmana ulaşamayınca çöküyor ve beyaz yakalılar başta olmak üzere milyonlarca insan işsiz kalıyor. İş ABD'de kalmıyor... Avrupa'ya sıçrıyor... Rakamlarla oynayan, devlet

kurumlarının verilerini karartan, bankaların bilançolarındaki batıkları gizleyen Yunanistan batma noktasına geliyor. Biz mi? Bizim Lale Devri sonra başlıyor. O günlerde oyunda olmadığımız için paçayı sıyırıyoruz. Biz bugünkü derin krizimizin temellerini sonraki yıllarda atıyoruz.

Gördüğünüz gibi dünya her 10 yılda hatta bazen her 3-5 yılda bir krizlerle boğuşuyor. Krizler genelde dünyanın en büyük ekonomisi ABD odaklı oluyor. Faturayı ise günün sonunda bir şekilde dünyanın geri kalanı ödüyor.

Peki ama bizde durum ne? Gelin bir de kendi kriz tarihimize göz gezdirelim.

Bugün ekonomik olarak bu kadar hassas bir dönemde olmamızın tüm faturasını elbette sadece son 20 yılda yapılanlara çıkaramayız. Ama "Yıllardır yapılan yanlışların üzerine son 20 yılda resmen mum diktik" diyebiliriz.

Türkiye Krizler Tarihi

Yüzyılın başında, yani 1900-1945 arasında dünya krizden krize koşarken, Türkiye uyguladığı doğru ekonomi politikaları sayesinde 1930'lu yılların sonuna kadar bırakın kriz yaşamayı aksine kalkınıyor, güçleniyor ve borçlarını ödüyor...

Ancak İkinci Dünya Savaşı Türkiye'yi de etkiliyor. Üretim hızla geriliyor, tarıma dayalı ekonomide genç nüfusun askere alınması ve teçhizat yetersizliği nedeniyle 1945 yılı tarımsal hasılası önemli derecede geriliyor. Fiyatlar hızla artıyor ve yıllar sonra ilk kez enflasyonla burun buruna geliyoruz. 1940 tarihinde yürürlüğe giren 3780 sayılı "Milli Koruma Kanunu" nedeniyle o dönemin hükümetine olağanüstü yetkiler

veriliyor. Bu kanunla hükümet, fabrikalarda üretilen mallara değer fiyatını ödemek şartıyla el koyup stok ediyor. Fabrikalara el koyuyor, işletme ve işçilere mecburi mükellefiyetler yüklüyor, malların fiyatlarını saptıyor, ürünleri belirliyor, halkın ihtiyaçlarıyla ilgili ekonomik ve ticari faaliyette bulunmak üzere devlet kurumlarını hayata geçiren geniş yetkileri eline alıyor.

Bu yapılanlar ekonomiyi ciddi anlamda sıkıntıya sokuyor. O günlerde yaşanan tek olumlu gelişme ise, savaş koşullarında artan stratejik maden talebi sonucu madencilik, elektrik, gaz ve su gelirlerinde yaşanan artışlar.

Devletin aşırı müdahaleci tavrı ters tepiyor ve Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk devalüasyonu ile tanışmak zorunda kalıyor. 7 Eylül 1946 tarihine kadar 1 dolar, 1 lira 29 kuruş civarında seyrederken bir günde ikiye katlıyor ve 1 dolar, 2 lira 80 kuruşa çıkartılıyor.

Aslında bu devalüasyon Türkiye tarihinin en önemli hatalarından birisi. Çünkü yapılmasaydı Türkiye ürettiği tarım ürünlerini çok daha yüksek fiyatlarla Avrupa'ya kolaylıkla satabilir ve krizi fırsata çevirebilirdi. Ancak siyasetin ekonomiyi ele geçirmesi o günlerde de büyük kayıplara neden oluyor.

1930-1945 döneminde (1938 hariç) fazla veren dış ticaret dengesi, 1950 sonrası belirgin bir şekilde bozuluyor. 1950-1960 yılları arasında, özel sermaye, öncelikle büyük ticaret ve tarım burjuvazisinin elinde birikiyor. 1945-1950

yıllarının tam tersine 1950'den sonra uygulanan aşırıcı serbest piyasa politikası sonucunda ithalat sürekli artıyor, ihracat ise ciddi anlamda geriliyordu. Böylelikle de dış ticaret açıkları büyüdü ve dış borçlar arttı.

Türkiye o günlerde de sıkıntıda. Halkın önemli bir kısmı 1950 sonrası yapılan hatalar nedeniyle fakir ve umutsuz. O kadar çaresizler ki 10-15 yıl önce savaştan çıkmış Almanya'da umut arıyorlar. Oysa o yüzyılın başında Almanya krizden krize koşan bir ülke. Hiper enflasyon, işsizlik, savaş, soykırım daha neler neler... 1960'lı yıllarda, İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük bir yıkıma uğramış Almanya, yetersiz erkek nüfusu nedeniyle dışarıdan göç alıyordu.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ise bizde durum tam tersi; 1928'de başlayan kalkınma hareketi sayesinde ülke hızla büyüyor, halk zenginleşiyor. Osmanlı'dan kalan borçlar ödeniyor, onlarca fabrika, ağır sanayi tesisi, KİT'ler, kooperatifler, milli bankalar kuruluyor.

Bütün dünya 1929 Büyük Ekonomik Buhranı'nı yaşarken biz uçuyoruz. Sözde değil, harbi harbi uçuyoruz. Bugün kapatılan Atatürk Havalimanı'nın yerinde uçak üretiyoruz. Hem savaş hem yolcu uçakları... Anlayacağınız bırakın Almanya'yı, o dönem tüm dünya bizi kıskanıyor.

İşte, o yıllarda Almanya ikinci büyük savaşını yaşıyor ve ülke hem maddi hem de manevi olarak büyük bir yıkıma uğruyor ve 1960'lı yıllara kadar anca kendilerini toparlıyorlar. Sonrasında da dışarıdan işçi göçü alıp tekrar ekonomilerini

ayaklandırmaya çalışıyorlar. Bizimkiler ilk gidenlerden. Annem ayrı, babam ayrı gitmiş. Sonra kısmet işte, orada tanışıp evlenmişler. Kendi ülkelerinde ekmek bulamadıkları için gittikleri binlerce kilometre uzakta, gurbette işçilik yaparken birbirlerini bulmuşlar.

İyi de ne oldu da bu insanlar Almanya'ya gitti? 20 yıl öncesine kadar hızla kalkınan Türkiye, 1950-1960 arasında nasıl bir anda kendisini kıskanan dünyanın gerisine düştü? Sizce de burada bir gariplik yok mu?

Var sevgili dostlarım!

Aslında her şey 1950'lerde başlıyor. "Siz uçak üretmeyin, biz uçak verelim", "Siz süt üretmeyin, size süttozu verelim", "Siz araç üretmeyin, biz araba verelim" diyenlere kananlar ve onlarla ortaklık kuranlar yüzünden fabrikalarımız, meralarımız, tarlalarımız teker teker kapanıyor. Uğruna can verdiğimiz kapitülasyonlar sinsi sinsi yaklaşıyor, üstelik yine milliyetçi hamasetlerle. Yetmiyor, "Amerikan emperyalizmine hayır!" diyen gençlerimiz tutuklanıyor, dövülüyor...

Türkiye savaşa girmemiş olmasına rağmen hızla fakirleşiyor ve bağımlı hale geliyor. 1950'lerden sonra uygulanan yanlış ekonomi politikaları nedeniyle bırakın yerinde saymayı geri geri gidiyor. Savaştan çıkmış, bizi gerçekten kıskanan yıkık dökük Almanya ise yanımızdan geçip gidiyor.

Hiper enflasyondan ve Hitler deliliğinden ders alan Almanya üreterek büyürken, sanayileşirken, güçlenirken ve bu arada enflasyonunu da dünyanın en düşük seviyelerine çekerken bizde enflasyon patlıyor. Zeytin tarlasından geçilmeyen ülkemizde 1970'lerde yağ kuyruğu oluyor!

Fakirleşme hızla büyüyor... Gelir dağılımı bozuluyor... Fakirleşen çiftçi tarlayı tabanı satıp büyükşehirlere göç ediyor. Çirkin kentleşme ve gecekondulaşma da bu dönemde patlıyor.

Doğal olarak fakirleşen insanlar çareyi yüksek maaş veren Almanya'ya gitmekte buluyor. İşte bizimkiler de onlardan. Ama sonra sıla hasretine dayanamayıp dönmüşler. Gidenlerin önemli bir kısmı ise dönmemiş. Tüm içtenliğimle söylüyorum, ailemin Türkiye'ye dönmesini bir gün bile eleştirmedim, hep "İyi ki de dönmüşler" dedim. Bugün de aynı fikirdeyim. Çünkü her ne kadar çok zor zamanlar yaşasam da ülkemde hep mutlu oldum. Fırsatım olmasına rağmen ülkemi terk etmeyi de hiç düşünmedim. Ama şimdi gençler gitmek için fırsat kolluyor. Size bir şey diyeyim mi onlara da gram kızamıyorum. Çünkü onlar bizim ailelerimiz gibi sadece para ve çaresizlikten değil, huzuru, neşeyi, mutluluğu, özgürlüğü bulmak için buradan gitmek istiyor. Keşke tüm bunları tekrar sağlayabilsek de, çocuklarımız da ülkelerinden gitmek istemese...

1958 yılına gelindiğinde, Türkiye artık dış borç anapara ve faiz ödemelerini ödeyemez haldeydi. Dış borçlarda moratoryuma yani borç erteleme sürecine gitmek zorunda kaldı. Liberal politikalar bu dönemde ülkede sanılanın aksine yüksek enflasyon, bütçe açıkları ve dış ticaret açıklarına yol açtı. Sabit kur politikası uygulamasının başarısız olması ve ithalatın artması, 1954'ten sonra tarımsal üretimin düşmesine, büyüme hızının yavaşlamasına, enflasyon hızının yükselmesine ve döviz sıkıntısına sebep oldu. ABD'nin dış yardımlarını kısması sonucu, Türkiye ilk kez ve en kapsamlı istikrar kararlarını 1958 yılında yürürlüğe koymak zorunda kaldı.

1958 İstikrar Kararları:

- TL devalüe edildi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kaynakları sınırlandırılarak para arzını kontrol etmeye karar verdi.
- Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Merkez Bankası finansmanına sınırlama getirildi.
- KİT ürünlerine zam yapılarak KİT'lerin zararları azaltılmaya çalışıldı.
- Kamu harcamaları kısılarak bütçe açıkları daraltıldı.
- İstikrar programıyla tüm döviz alımlarında 1 dolar için 6,22 TL vergi alınmasına karar verildi.
- İthalat ve diğer döviz işlemlerine 1 dolarda 9 lira 2 kuruş vergi uygulandı.

Alınan tüm bu kararlara rağmen ithalat artmaya devam ederken ihracatta beklenen artış yaşanmadı ve Türkiye yeni krizlere yelken açmaya devam etti sevgili dostlarım.

"Aman Petrol, Canım Petrol..."

Küresel ölçekte 1974 yılında meydana gelen petrol fiyatlarındaki yaklaşık 4 kat artışın yani Birinci Petrol Krizi'nin tüm dünya ekonomilerini olumsuz etkilediğinden bahsetmiştik. Bu olumsuzluklardan Türkiye de nasibini aldı dersek yanlış bir şey söylemiş olmayız.

1974 yılı bizim için başka bir krizi de beraberinde getirmişti, o da Kıbrıs'ta yaşanan olaylar nedeniyle yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı idi. Nereden bakılırsa bakılsın haklı olduğumuz bu davada dünyanın geri kalanı ne yazık ki bizimle aynı fikirde değildi ve Türkiye'ye çok ciddi bir ambargo uygulandı. Bu ambargo ülke ekonomisinin başta altyapı olmak üzere pek çok ekonomik konuda darboğaza girmesini de beraberinde getirdi. Bu dönemde ithal ikameci politikalar izlendi ancak sanayileşmenin dışa bağımlılığı ithalat artışını tetikledi. Dış açık büyüdü ve ödemeler dengesi büyük açıklar verdi.

1980 yılında yaşanan İkinci Petrol Krizi ise her şeyin üstüne tuz biber oldu. Küresel ölçekte petrol fiyatlarının neredeyse iki kat artması bizi de vurdu. Bu kriz ile işsizlik yüzde 20'lere enflasyon ise yüzde 65'e dayandı.

Krizi aşabilmek adına Türkiye tarihinin en büyük yanlışlarından birisine imza atıldı ve 24 Ocak Kararları devreye sokuldu. Bu kararlarla yeni bir devalüasyona gidildi ve Türk lirası yaklaşık %48 düzeyinde değer kaybetti. Aynı zamanda sabit kurdan kontrollü dalgalı kur politikasına geçildi ve bu sayede yabancı sermayenin önü açıldı.

1980'li yıllarda Türkiye, hesapta içedönük ve ithal ikameci büyüme stratejisinden vazgeçerek büyük bir ivme yakalayacağını sandı. Bu sayede ülke ekonomisi dışadönük olacak, özel sermayenin önü açılacak, ihracat artacak ve Türkiye hızla büyüyecekti. Ama bu mayanın tutmadığı çok yakında yaşanacak büyük krizlerle anlaşılacaktı.

Tekrar hatırlatalım Türkiye'de 1981 yılına kadar sabit kur sistemi uygulanıyordu. 80 sonrası ise kontrollü dalgalı kura dönülmüştü. 1988 yılından itibaren ise dalgalı kura neredeyse tamamen dönüldü. Kur devlet tarafından değil bankalar arası döviz ve efektif piyasası koşulları tarafından belirlenmeye başladı. 1989 yılında 32 Sayılı Kararname ile birlikte finansal serbestleşmeye geçildi. Sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırıldı. Sıcak para girişinin önü tamamen açıldı. Finansal serbestleşme politikaları ve kamu kesimi borcu sonucu yükselen faiz oranları, sermayenin spekülatif olarak reel sektörden finans sektörüne kaymasına neden oldu.

Anlayacağınız, gelecekte yaşanacak büyük krizlerin altyapısı güzelce hazırlandı. Kontrolsüzce getirilen bu açılım yüzünden Türkiye, 1990'lardan sonra kriz üzerine kriz yaşadı. Sermaye hareketlerinin serbestliği ve kısa vadeli yabancı sermaye finansmanına dayanan düşük kur politikası piyasayı darmadağın etti.

1994 ve 2001 tarihlerinde yaşanan iki dev krizin sebebi ile bugün yaşadıklarımız neredeyse bire bir aynı. Sermaye hareketlerinin tamamen kontrolden çıkması, yanlış para politikaları, yüksek borçlanma, kurun baskılanması, ödemeler dengesinin aşırı derecede bozulması...

Krizlerin hepsi bugün dahil aynı yanlış ekonomi politikalarının ürünüdür. Bu politikalar finansal piyasalardaki istikrarsızlığı, beklentilerin bozulmasını, kötümserliği, güvensizliği ve spekülatif atakları beraberinde getirmiştir. Ve üç krizin de ortak sonucu aynıdır. Merkez Bankası rezervleri çökmüş, kur patlamış, enflasyon kontrolden çıkmış, fakirlik almış başını gitmiştir.

Türkiye, 1990'lı yıllardaki en derin krizi açık ara 1994 yılında yaşandı. 1994 öncesinde kamu harcamaları, kamu gelirlerinden daha fazla olmaya başladı. Yani kamu, kazandığından daha fazlasını harcıyordu...

Nasıl tanıdık geldi mi? Hiç akıllanmamışız değil mi?

Kamu borçlarının Merkez Bankası ile finanse edilmesi yapılabilecek en büyük hatalardan birisiydi. Bu hata yüzünden Türkiye, tarihinde ilk defa hiper enflasyonla tanıştı. Ardından yapılan kısmi ama yeterli olmayan iyileşmeler neticesinde ülkemiz krizden çıktı ama bir sonraki krizin de altyapısı bir güzel oluşturuldu.

Şimdilerde tekrar sahnede gördüğümüz Tansu Çiller ve 1994 krizini gelin biraz daha yakından inceleyelim.

1994 Krizi

Kendisi ben sizin ananızım diyerek geldi, giderken de hepimizin anasını ağlattı. Yanlış ekonomi politikaları sayesinde Türkiye'nin en büyük ekonomik krizlerinden birisine imza attı. Belki gençler bilmez ama 5 Nisan 1994 o günlerde pek çok ailenin ocağını söndürdü. Tansu Hanım iki anahtar vaat ederken, milletin elindeki anahtarı da aldı. Dolar onun döneminde bir gecede 8 bin liradan önce 42 bin liraya, takip eden 6 yılda da 1 milyon 500 bin liraya fırladı. Esnaf, şirketler kısaca dolar borcu olan herkes çatır çatır battı. İddia odur ki aynı Tansu Çiller bugünlerde cumhurbaşkanına ekonomi konularında gizli danışmanlık hizmeti veriyormuş. Eğer öyleyse son dönem başarılarının ardında kendisinin de imzası var.

Neyse, biz konumuza, 5 Nisan 1994'e dönelim. Aslında o krize gidiş süreci üç başlıkta özetlenebilir: Düşük faiz, enflasyon ve kur şoku. Tanıdık geldi mi? Kopyala yapıştır yapsan ancak bu kadar olabilir. Kriz yılı olan 1994 aslında Türkiye ekonomi tarihinde yaşanan en büyük kamu açığı ve cari açık krizi. Rastlantıya bak ki bugünlerde de tablo aynı.

Tarih: 25 Haziran 1993.

50. hükümetin başına başbakan olarak DYP Genel Başkanı Tansu Çiller geçiyor. Koalisyon ortağı da SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın. Bu arada bilmeyenler için söyleyelim; Tansu Çiller başbakan olmadan önce, yani 1991-1993 yılları arasında da Türkiye ekonomisine "müthiş" bilgisiyle yön veriyor. Ne de olsa kendisi ekonomi alanında profesör!

O günlerde uyguladığı programlar o kadar başarılı ki 1994'e gelindiğinde Türkiye ekonomisi battı batacak. Bu büyük başarıyı "takdir" edenler kendisini bir de başbakanlık koltuğuna oturtuyor. Tabii Tansu Hanım bu gazla daha da coşuyor. Faizleri indiriyor, kuru baskılamak için olmayan Merkez Bankası rezervlerini çarçur ediyor. Kamu harcamalarını patlatıyor.

Boyutu daha iyi anlamanız açısından söylüyorum. Kamu harcamalarının GSYİH oranı, 1992 yılında yüzde 6 civarındayken 1994 yılına gelindiğinde yüzde 11'e fırlıyor. Bütçe açığı kontrolden çıkıyor, açığı kapatmak için zamlar, vergiler, cezalar... Nasıl, yine tanıdık geldi, değil mi?

Tansu Hanım o dönemde önce ekonomik kurumların tümünü kendine bağlıyor. Kamunun borç yükünü, yüklü faiz

ödemelerini azaltmak için odak noktasına faizleri düşürmeyi alıyor. Faizler o dönem bugüne göre kısmen bağımsız olan Merkez Bankası tarafından talimatla düşmeyince, Hazine ihaleleri iptal ediliyor. Borçlanma gerçekleşmeyince özelleştirme yolu seçiliyor. Ama neyse ki o günlerde hâlâ bağımsız olan yargı tarafından engelleniyor.

Özelleşme olmayınca Tansu Hanım bu kez kaynak bulmak için Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanımına yani para basmasına hız veriyor. Mart ayında yapılacak yerel seçimler öncesi, Ocak 1994'te, "enflasyonu hızla düşürmek, TL'de istikrar sağlamak" hedefiyle açıklanan kararlar resmen çöküyor. Dolar bir günde yüzde 14 değer kazanırken, nisan ayına kadar geçen sürede TL yüzde 160 oranında değer kaybediyor. Faizler birden yüzde 400'lere çıkıyor. Ve... 5 Nisan 1994 tarihinde bir ekonomik önlem paketi açıklanıyor.

5 Nisan kararlarını açıklarken Tansu Çiller'in kullandığı ifade de çok tanıdık:

"Gelin elbirliğiyle omuz omuza bu savaşı kazanalım. Ülkenin üstündeki karabulutları dağıtalım Ekonomik Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkalım."

Bu kararlar kapsamında, TL'de devalüasyon yapılırken, TEKEL ve akaryakıt başta olmak üzere fiyat ve vergi oranlarında çok ciddi zamlar yapılıyor. Mayıs 1994'te de Uluslararası Para Fonu IMF ile 14 aylık bir stand-by anlaşması imzalanıyor. 1994 krizinde birçok banka batıyor. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen banka sayısı yıl sonunda 10'a ulaşıyor.

Bu hatalar sonrası yeni yönetimler yıllık enflasyonu ancak 1997'de yüzde 91 seviyesine çekebiliyor. Enflasyonla

mücadele amacıyla Merkez Bankası 1998 yılının başında "Enflasyonla Mücadele Programı'nı" uygulamaya sokuyor. 18 Nisan 1999 genel seçimleri sonrasında kurulan 56. Türkiye Hükümeti, siyasi istikrar ile yeniden enflasyonu düşürme politikası uyguluyor. Ama buna rağmen Tansu Hanım'ın yarattığı tahribatın önüne tam anlamıyla geçilemiyor. Ülke 1 milyar dolara muhtaç hale geliyor ve Aralık 1999'da IMF ile tekrar stand-by anlaşması yapılmak zorunda kalınıyor. Üstelik bir yığın taviz verilerek! İşin kötü tarafı, o günlerde uygulanan yanlış politikalar 2001 krizinin de temelini atıyor.

Türkiye ekonomisinin istikrarlı ve sağlam temellere dayanmaması ile üretim gücünün o dönemde dünya standartlarının çok altında olması, bu krizde kırılganlığı artırırken, dış ticaret açığının kontrolsüzce artması ekonomik büyümeyi de engelledi. Günün sonunda, 1994 krizi kelimenin tam anlamıyla büyük bir beceriksizliktir ve Türkiye'nin kaderini değiştirmiştir. Aslında bugün ile o yılların en önemli benzerliği yanlış para politikalarıdır. Ekonomik gerçeklerle örtüşmeyen düşük faiz ısrarı, kur şoklarını ve fiyat istikrarsızlıklarını yaratmıştır.

O dönemde de bugün olduğu gibi, hükümetin faiz ısrarı ekonomiyi büyük bir krize sürüklemiştir. 1994 krizinde siyaset nasıl kur ve finansal sistem krizine neden olduysa, bugün de aynı tablo söz konusu. Kısaca Türkiye'de gerçekler yerine siyasetin baskın olduğu her dönemde ekonomi büyük krizlere gebe olmuştur. Ve ne yazık ki bedelini hep orta ve dar gelirli vatandaş ödemiştir.

Devalüasyon ve finansal sistem krizleri ve fakirden al zengine ver kaynak transferleri ile zengin daha zengin fakir daha fakir hale getirilirken ülkenin temel direği orta gelir seviyesi yok edilmiştir. Ucuz kredilerle ticaret ve sanayi bir şekilde ayakta tutulurken bunun bedeli fakirlik ve işsizlikle geniş halk kitlelerine ödettirilmiştir. Şimdi gelin, o günlere geri dönelim.

O günün DYP-SHP hükümeti, faiz indirmek için para basarak ilk hatayı yapıyor. Bunu yapmalarının nedeni bol para sayesinde faizi düşük tutabilmekti. Aynı bugün gibi. Ama basılan para, faizi düşürmek bir yana daha da yükseltti, çünkü ekonomik gerçeklerle örtüşmeyen bu davranışın enflasyonu patlatacağı ve kur riski yaratacağı ortadaydı. Nitekim basılan ve piyasaya giren her kuruş dövize yöneldi. Dolara olan bu hücumun devalüasyon etkisini kırmak isteyen hükümet, döviz satışıyla bu artışın önüne geçmeye çalıştı ve Merkez Bankası rezervleri hızla eridi. Döviz satışları yetersiz kalınca kırılma başladı ve 8 bin lira olan dolar önce 42 bin lira, sonraki 5 senede de 1,6 milyon liraya çıktı. Yani TL, yapılan hata nedeniyle 5 senede tam 200 kat değer kaybetti. O dönem Merkez Bankası rezervleri 7 milyar dolar civarından 3 milyar dolara gerilerken, enflasyonu düşürmek için çıkarılan süper bonoların faizi yüzde 1400'e fırladı. Al sana düşük faiz!

Peki bu sürecin vatandaşa yansıması ne oldu?

Satın alma gücünde kayıp, fakirleşme, işsizlik, yüksek fiyatlar... "Faiz sebep, enflasyon sonuç" bakış açısının neticesi 1994 yılı sonunda oluşan yüzde 125'lik resmi enflasyon ve IMF kapısı oldu.

"Borsa ne durumda?" diye soran dostlarımız olabilir. Faizler, dolar, enflasyon, işsizlik patlayıp ekonomi çökerken, 1993 yılı başında 12 binlerde olan borsa endeksi, 1994 yılında 29 bine çıktı. Nasıl ama, aynı bugün değil mi? "Borsa coştu, ekonomi süper" diyenlere duyurulur!

1994 krizinin tek müsebbibi Tansu Hanım dersek haksızlık yapmış oluruz. O günlerin muhteşem danışman ve bürokratlarını da es geçmemek lazım. Mesela Başbakan Tansu Çiller Hanımefendi'nin göreve getirdiği ve "Beynimin Yarısı" dediği Hazine Müsteşarı Osman Ünsal!

Tarih: 13 Kasım 1993...

Milliyet gazetesinden Zülfikar Doğan imzalı haberin başlığı: ***"25 trilyonla geliyorum."*** Bu arada kendisi, o günlerde faiz artıran Türk bankalarına da meydan okuyor. Hatta şov bile yapıyor. Japonya'dan Türkiye'ye uçarken Sibirya üzerinde pilotun telsizinden Ankara'yı arayıp tahvil ihalesini iptal ettiriyor ve bankalara hitaben ***"Hiç heveslenmeyin. Çantamda 25 trilyon lirayla (o günün kuru 1,6 milyar dolarla) geliyorum. Rezervimiz de var paramız da"*** diyor.

Bununla da kalmıyor Osman Ünsal; Tansu Hanım'ın tam desteğiyle Kasım 1993 ve Ocak 1994 arasında 16 ihaleden 7'sini iptal ettiriyor. Ama umduğu gibi faizler düşeceğine artmaya devam ediyor. O günlerde yüzde 90'lar seviyesinde olan faizin 3-5 puan yüksekten oluşmasına izin vermeyen Osman Bey, Şubat 1994'e gelindiğinde bankalara yüzde 125 faizle 3 aylık bonoyu satmaya çalışıyor ama bu kez de karşısında bonoyu alacak banka bulamıyor. Sonra ne mi oluyor?

Arka arkaya yaşanan kur şokları, enflasyon, fiyat istikrarsızlığı ve büyük ekonomik krizle yüzde 400 seviyelerine fırlayan Hazine iç borçlanma faizleri!

Ne demişler sevgili dostlarım: İşini bilmeyen çavuşlar...

Kara Çarşamba: 2001 Krizi

2001 Türkiye ekonomik krizi ya da Kara Çarşamba... Belki de Türkiye tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden birisi.

Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, o günün cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve yine o günün başbakanı Bülent Ecevit canlı yayında birbirine giriyor. Anayasa kitapçığı havalarda uçuşuyor ve büyük ekonomik kriz patlıyor. Peki, asıl sebep bu kavga mı yoksa 1990'lı yıllardan beri uygulanan yanlış para politikaları mıydı? Cevap elbette ikincisi. Anlayacağınız, yine bir kavga bahane, kriz şahane durumu.

2001 krizinin sadece ekonomik sonuçlarının olmadığının da altını çizmek gerekiyor. Bu kriz, Türkiye siyasi gidişatını da beklenmedik ve önemli bir şekilde değiştirdi. Ekonomik daralma bir yana, ülkenin orta ve uzun vadeli perspektifi tamamen değişti ve bizi bugünlere getirdi.

Gelin, o günleri kısaca hatırlayalım.

Aslında anayasa kitapçığı atılmamış olsaydı da kriz kapıdaydı. Ekonomik beklentiler olumsuzlaşmış, ülke para bulamaz hale gelmişti. Milli Güvenlik Kurulu'nun 21 Şubat

2001 tarihli toplantısında Sezer'in Ecevit'e anayasa kitapçığı fırlatması olayından hemen sonra, o günkü adıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yüzde 18,1 oranında düşüş yaşadı. Gecelik faizler yüzde 7500'e kadar yükseldi. Ve bir anda "dalgalı kur" sistemine geçilmesi yönünde karar alındı. Başbakanın "Devlet yönetiminde kriz var" açıklamasıyla birlikte mali piyasalarda panikle başlayan süreç, yerli parayı savunmak için gecelik faizlerin çok yüksek oranlara ulaşmasına rağmen durdurulamadı.

Yoğun döviz talebini karşılayabilmek için Merkez Bankası olmayan rezervinden 5 milyar dolar satmak zorunda kaldı. Ama olmuyordu, yangın bir türlü sönmüyordu. Kamu bankalarının likidite ihtiyacının karşılanamaması, ödemeler sistemini kilitleyecek boyutlara getirdi. Banka sistemindeki büyük çöküşü önlemek için Türk lirasının yabancı para birimleri karşısındaki değeri dalgalanmaya bırakıldı.

Bir gün önce 670 bin lira olan dolar, bir gecede 1 milyon lirayı geçti. Bunun sonucunda yabancı bankalar vadesi gelmemiş kredilerini geri çekmeye başladı. 21 Şubat'ta, bankalar arası para piyasasında gecelik faizler yüzde 6200'e kadar dayandı. Örtülü devalüasyon ile lira yüzde 40 değer kaybederken, devletin borcu da 29 katrilyon TL arttı. Ve anlaşıldı ki bu kez krizden çıkmak öyle kolay olmayacaktı.

Perşembenin Geleceği Çarşambadan Bellidir: 2018-2022 Döviz ve Borç Krizi

Bugün içinde bulunduğumuz kriz, finansal bulaşma yüzünden uluslararası yansımaları da olan, bana göre Cumhuriyet

tarihinin adı konulmamış en büyük krizidir. Yanlış anlamayın, büyüklüğünün değil krizin ta kendisinin adı konulmadı. Hep üstü örtülmeye çalışıldı, hep inkâr edildi. Ve işte geldiğimiz nokta burası sevgili dostlarım.

Daha da ileri gidelim. Bu döneme kriz demek bile hafif kalır. Türk lirasının rekor değer kaybı, gelir adaletsizliği, çok yüksek enflasyon, daimi artan borç, ödemeler dengesindeki bozulma, satın alma gücündeki kayıp ve bu sürecin bir türlü bitmemesi... Bunun adı basbayağı "Ekonomik Buhran"dır.

Türkiye tarihindeki en yüksek cari açıklardan birisi 2018 yılında yaşandı, diğeri de bugünlerde yaşanıyor. Yabancı para borcu aldı başını gidiyor ve ne yazık ki artık finanse edilemiyor. Faiz politikasındaki garip bakış açısı hem para politikasını hem de reel ekonomik sistemi kırıp geçiriyor.

Bugünü konuşacağız sevgili dostlarım ama şimdi gelin 2018 ve öncesinde yaşananlara bir bakalım. Aslında krizin temeli 2007 yılından sonra atılmaya başlandı. 2007-2008 yıllarında yaşanan küresel krizle başlayan büyük parasal genişlemenin 2013 yılında aniden son bulması, aslında bizim için yolun sonuydu. Gelin, bu yıllarda neler yaşandı kısaca hatırlayalım sevgili dostlarım.

O günlerde, yani 2007-2008 yıllarında, bizde inşaat henüz palazlanmamıştı. Bankalar sıkı kontrol ediliyordu ve IMF baskısı *Demokles'in Kılıcı* gibi tepemizdeydi. Dolayısıyla, o korkunç kriz bize dezavantaj yerine avantaj sağlamıştı. Çünkü ABD başta olmak üzere tüm gelişmiş ülkeler, şirketleri hatta ülkeleri kurtarmak için oluk oluk para akıtmaya başlamıştı. Bizim için avantajdı çünkü akan paranın bir kısmı da bizim piyasamıza giriyordu. Velhasıl sevgili dostlar,

2007-2008 krizinin sağladığı bu bol para akışı, bize 2013'e kadar büyük bir refah dönemi yaşattı. Fakat bu refah, sağlam temellere dayandırılmadı maalesef. O dönemde, özellikle konut ve inşaat odaklı bir ekonomi izlediğimiz, gelen tüm parayı olduğu gibi oraya aktardığımız için elbette ki yaşanan refah aslında Lale Devri'nden başka bir şey değildi. Öte yandan aynı dönemde Güney Kore ve Çin, kendilerine akan parayı gerçek bir büyüme sağlamak amacıyla sanayileşmede kullanıyordu.

Kendi ev ekonominizden yola çıkın; örneğin bir yerden büyük bir para kazanıyorsunuz ve kazandığınız parayla eve sürekli buzdolabı, bilgisayar, müzik sistemi, o, bu alıyorsunuz. Ama komşunuz öyle yapmıyor. O gidiyor parayı değerlendiriyor, iş kuruyor, bankaya yatırıyor, hisse senedi alıyor. Yani komşunuz parayı büyütmek için kullanıyor, siz ise tüketmek için.

Buraya kadar her şey yolunda, adeta filmin güzel kısmı diyebiliriz. Kötü yanı ise başlamak üzereydi.

Öncelikle, gelen para Türk lirasını bozdu. TL olması gerekenden çok daha değerli hale geldi. Değerli TL yüzünden yabancılar hızla pazarımızı ele geçirdi. Şirketler hızla el değiştirdi. Tüpraş, Petkim elimizden çıktı. TEKEL satıldı. Yani tamamen yabancı bir pazar haline geldik. Raflar yabancı maldan geçilmedi. Üretici üretmek yerine fabrikasını kapadı ve ithal etmeye başladı. Bu sürdürülebilir bir şey değildi sevgili dostlar. Tam anlamıyla modern zaman

sömürgesi oldük. Bu arada yanlışlar bununla da kalmadı. Devletin tüm ekonomi politikası inşaat sektörü üzerine kurgulandı. Gelen para üretim yerine tüketime ve inşaata gitti. Para sanki hiç bitmeyecek gibi harcandı. Ama tabii rüya kısa sürdü. 2013 yılında dünya tekrar toparlanırken; Güney Kore, Çin ve Rusya gibi ülkeler kalkınırken Türkiye'nin kâbusu başladı.

2018 krizi, liradaki aşırı dalgalanmalarla görünür hale geldi. ***Oysa göstere göstere geldiği özellikle 2016 yılından sonra ayan beyan ortadaydı.*** Bu cümleyi rahatlıkla kuruyorum çünkü 2016 yılından itibaren hem çıktığım televizyon kanallarında hem de kendi Youtube kanalımda bunu defalarca söylemiş ve acil önlem alın demiştim. Israrla yakarışlarımıza kulak tıkandı. Hatta hakkımızda bir yığın davalar açıldı. Günün sonunda ise ne yazık ki dediğimiz yere gelindi. Keşke ben yanılsaydım da ülke bunları yaşamasaydı.

2018 yılına geldiğimizde ödenemeyen borçlar ve ekonomik daralma ile kriz hem derinleşti hem de belirginleşti. Enflasyon oranı çift hanelere çıktı, her ne kadar adı konulmasa da bunun adı resmen stagflasyondu. Krizin asıl başlangıcı kolay kredi ve devlet bütçesiyle desteklenen inşaat sektörünün dolmak bilmeyen cebiydi elbette, ancak tek adam bakış açısı, yargı sistemindeki bozulma, demokrasinin sorgulanır hale gelmesi, başta Merkez Bankası ve TÜİK olmak üzere Türkiye'nin en önemli kurumlarının içinin boşaltılması, krizin temel nedenleriydi.

Merkez Bankası'nın verilerine göre, 1 Ocak 2018 tarihinde 3,78 seviyesinde olan dolar kuru, 20 Nisan 2020 tarihi itibariyle 6,95 seviyesine yükseldi. Aynı dönemde euro 4,54 seviyesinden 7,53 lira seviyesine yükseldi. Merkez Bankası'nın

piyasalar tarafından önemle takip edilen döviz rezervleri hızla çöküşe geçti. 2018 yılı Ocak ayında Merkez Bankası'nın net döviz rezervi 77,9 milyar dolar iken, 2020 yılı Ocak ayına gelindiğinde 33,9 milyar dolara geriledi. Yükselen dolar kuru, 11 Ekim 2021 itibariyle 9 lirayı aştı ve ilerleyen aylarda gelen faiz indirimlerinin de etkisiyle 12 Kasım 2021 tarihinde 10 lira seviyesini ilk defa gördü.

Yükselen dolar kuru, 18 Kasım 2021 tarihinde artık 11 liranın üstündeydi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Nas var, nas" söylemleri ile 23 Kasım 2021 tarihinde Türk lirası bir gün içinde yüzde 13 değer kaybetti ve dolar kuru 13,46 lira seviyesine fırladı. Aynı söylemlerin ısrarla devam ettirilmesi nedeniyle 18 Kasım 2021 tarihinde Türk lirası %8 daha değer kaybetti ve dolar kuru 16,7 lira seviyesine yükseldi.

12-18 Aralık 2021 haftasında, Türk lirasının dolar karşısındaki kaybı yüzde 20,11 oldu. 20 Aralık gecesini aranızda hatırlamayan yoktur herhalde. İlerleyen sayfalarda o gece ne olduğuna daha detaylı değineceğim ama kısaca, 20 Aralık'ta dolar önce 18'in üstüne taşındı sonra piyasa kilitlenerek yapılan satışlarla 11 seviyelerine kadar çekildi. Kur korumalı ile devlet bütçesi büyük bir zarara uğratılırken kur, 3-5 ay içerisinde kalıcı bir şekilde 18 liranın üzerine çıktı.

Albayrak Şovları

"Bak, bak, bak! Dolar 10 lira olacakmış, 12 lira olacakmış! Dolar düşünce şimdi kara kara düşünüyorlar!"

O günlerin hazine ve maliye bakanı Sayın Berat Albayrak'ın ünlü vecizelerinden sadece biri. Kendisi acaba şimdi

nerelerde? Çok nadiren Londra fotoğrafları yansıyor basına ama uzun zamandır göz önünde değil. Göz önünde değil ama perde arkasında olabilir mi? Kim bilir...

Bazen düşünüyorum da Berat Albayrak kabineye hiç girmeseydi hem kendisi hem de memleket daha mutlu olur muydu? Kabineye girse bile enerji bakanlığında kalsa, mesela durmadan "Karadeniz doğalgazı bulduk" açıklamaları yapsaydı, daha az zarar verir miydi? Sayın Erdoğan, damadı pozisyonunda olan bir ismi siyasete hiç sokmasa bu kadar oy kaybeder miydi? Hadi siyasete soktu, bakanlık koltuğuna hiç oturtmasa başta Merkez Bankası ve TÜİK olmak üzere kurumlar bu kadar yıpranır, güvenilirliğini bu kadar kaybeder, ülke ekonomisi bu kadar zora girer miydi? Kafamda deli sorular sevgili dostlarım... Acaba bu soruları Sayın Erdoğan ve Albayrak da kendilerine soruyor mudur?

Aranızda şunu soranlar da olabilir: ABD Başkanı Trump da damadını bakan yapmadı mı? Yaptı, yaptı ama, o koltukta oturamadı. Amerikalılar nankör. Trump'a çok ayıp etti! Şaka bir yana, gelişmiş ülkeler böyle işte sevgili dostlarım. Affetmiyorlar! Bizim gibi sabretmiyorlar! Birileri başkan bile olsa, eğer devlet kurumunun ayarları ile oynamaya kalkıyorsa biletini kesiveriyorlar.

Kafamda başka deli sorular da var elbet...

Mesela Sayın Albayrak kendisini bitirdi de bizi niye bitirdi? Kendisi bugünlerde Londra sokaklarında keyif çatarken biz neden ekmeğe muhtaç hale geldik? Sonuçta hataları o yaptı ama bedelini biz ödüyoruz. Hep böyledir zaten.

Siyasetin kafasına göre takıldığı, halkların asıl patronun kim olduğunu unuttuğu toplumlarda, yemeği siyasetçi yer, hesabı vatandaş öder.

Düşünsenize, Berat Bey hazine ve maliye bakanlığı koltuğuna oturduğunda halk ve halkın kurumları onu gerçekten denetleyebilecek güçte olsaydı, bugün 128 milyar dolar, hatta ihtiyat akçesi, hatta tefeci faizi ile alınan borçlar hâlâ kasadaydı.

Halk, gerçek patronun kendisini sadece temsil eden siyasetçinin değil de kendisinin patron olduğunu fark etseydi bugün belki dolar 1 lira, ülke kalkınmış, çiftçi borçsuz, enflasyon tek hane olabilirdi.

Sorular, sorular, sorular... Kafamda hep deli sorular.

Neyse, biz dönelim krizimizin kısa tarihine.

Tarih: 10 Temmuz 2018...

Berat Bey bakanlık koltuğuna oturuyor.

O günlerde dolar 4 lira 48 kuruş. Görev tanımı yapılır yapılmaz dolar bir anda 1 lira yükseliyor. Yani damadın hazine bakanı olmasıyla Türk lirası sadece 1 günde neredeyse yüzde 25 değer kaybediyor. Nasıl hoş geldin partisi ama?

2018 sonrası Berat Albayrak dönemi hem finansal yapı hem de reel sektör açısından tam bir yıkım aslında. Peki ama neden? Çünkü hem söylemler hem de eylemler son derece tutarsız. Ekonominin hiçbir gerçeğiyle uyuşmuyor. Bu yetmiyormuş gibi alenen kurumlar tahakküm altına alınıyor. Güven ortamı sıfırlanıyor ve yabancılar zarar kâr bakmadan kaçmaya başlıyor. Yerliler ise korkuyla dövize saldırıyor.

Ekonomi sadece bir rakam bilimi değildir diye boşa söylemiyoruz. Ekonomide davranışlar, hisler ve güven rakamların açık ara önündedir. Öte yandan, ekonomide duygu yoktur. Yeri geldiğinde, özellikle kriz dönemlerinde en vahşi orman kanunları devreye girer. Hayatta kalma mücadelesi başlar, kimse kimseyi dinlemez. O nedenle "Paranın dini, ırkı, dili yoktur" sözü dünyanın en doğru sözlerinden biridir. O nedenle para, barışın olmadığı, güvensiz, hukuksuz, demokrasisiz ülkelerden hızla kaçar. Venezuela, Irak, Suriye, Afganistan, İran, Uganda... İşte bu yüzden, ne yazık ki Türkiye gelişmiş Avrupa ülkelerinden ziyade geri kalmış Afrika ülkeleri ile kıyaslanıyor.

Gördüğünüz gibi ekonomi rakamdan çok bir davranış bilimi. Aslında her şey korku ve fırsat üzerine kurulu. 2017 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Richard H. Thaler'in *Dürtme*[1] kitabını okumanızı şiddetle tavsiye ederim.

Berat Albayrak ve Erdoğan'ın sert söylemleri ve kurumları boyunduruk altına alan eylemleri fırsattan çok korku etkisi yarattı. Daha önce Türkiye'de fırsat gören yabancıları korkuya ve kaçışa yöneltti. Arka arkaya görevden alınan Merkez Bankası başkanları, TÜİK başkanları, Sayıştay raporlarının görmezden gelinmesi kurumlara olan güveni yerle bir etti. Sadece kurumlara olan güveni değil ülke ekonomisine olan güveni de yerle bir etti.

Yabancılar finansal hatta reel sektör enstrümanlardan çıktı. Hatırlayın o günlerde pek çok dünya markasının Türkiye'de yatırım yapma, fabrika açma, işletme kurma planları vardı, hepsi iptal oldu. Bununla da kalmadı, Türkiye'de yerleşik çok önemli fabrikalar da dükkânın kapısına kilit vurdu.

1. Richard H. Thaler & Cass R. Sunstein, *Dürtme*, Pegasus

Yerlilerde de durum farklı değildi aslında. Pek çok şirket konkordato ilan etmek zorunda kaldı. Kimisi iflas etti kimisi hâlâ zor durumda. Şirketlerin ve vatandaşın borçları hızla arttı. Merak etmeyin dolar 1 olacak 2 olacak diyen siyasetçi ve danışmanları dinleyenler büyük zararlara uğradı. Bu nedenle iktidarın sözlerine de güven kalmadı. Vatandaş tasarrufunu koruyabilmek için döviz ve altına koşmaya başladı. Hatırlayın, o günlerde yurtiçi yerleşiklerin döviz mevduatları katlanarak arttı ve TL mevduatlarını geride bıraktı. Gerçi bugün de durum farklı değil. Aynı tas aynı hamam devam ediyor, yine dolara baskı, yine dolarda büyük kırılma etkisi...

Uzun lafın kısası sevgili dostlarım, o günlerde faizi indirme ve sözde yeni ekonomik modeli deneme konusunda ısrarlı olan Berat Albayrak ve Cumhurbaşkanı Erdoğan, yanlış para politikaları ile Merkez Bankası'nın rezervlerini ve kefen parasını çatır çatır feda etti. Dolar ucuz kaldıkça düşük maliyetlerle dolar toplayan yabancı da resmen bayram etti.

O günlerde dolar atağının geleceği gün gibi ortadaydı. Nihayet dananın kuyruğu 12 Ağustos 2018 tarihinde kopuverdi. Dolar 4,5 lira seviyelerinden 7,24 lira seviyesine kadar fırladı. Albayrak yönetimi kuru baskılayabilmek için elde avuçta ne varsa sattı. Dolar kısa süreliğine 5,5 seviyelerine gerilediğinde Sayın Albayrak'tan o ünlü söz geldi:

"Dolar 10 olacak, 12 olacak diyenler şimdi kara kara düşünüyor."

Çok kısa ömürlü oldu bakanın bu zafer naraları. İşin kötüsü şu sıralar kendisi yurtdışında keyif sürerken biz bedelini hâlâ ödüyoruz.

Hatırlayın sevgili dostlarım, o günlerde çok uyarmıştık. "Yapmayın, etmeyin" diye neredeyse yalvarmıştık. Ama dinlemediler. Hatta bu gidişle dolar 12 lira olur dediğim için SPK tarafıma dava bile açtı. İşin komik tarafı, hâkim karşısına çıktığımda dolar neredeyse 14 liraydı.

Yani sevgili dostlarım, Sayın Albayrak ekonomide frenleri patlattı, otobüsü şarampole yuvarladı, sonra da yaralı yolcuları araçta bırakıp yoluna baktı. Kimse kusura bakmasın, kendisi bugün yaşadığımız fakirleşmenin en büyük müsebbiplerinden birisidir. Bugün enflasyon, hayat pahalılığı, fakirlik, karaborsa varsa hepsine onun yanlış para politikaları yol açmıştır. Bugün makroekonomik dengeler altüst olduysa, CDS patlayıp, kredi notları çöktüyse sebebi odur. Bugün Merkez Bankası rezervleri boşalıp, ülke borç batağına saplandıysa da sebebi odur.

Bugün fiyatlar üçe dörde katlandıysa, araba fiyatları 50-60 bin liralardan milyonlara çıktıysa, ev fiyatları kiralar insanları barınamaz hale getirdiyse, ekmek fiyatları beş kat arttıysa en büyük sebep kayınpeder-damat kararlarıdır.

Gerçekler o günlerde kabul edilmiş olsaydı bugün bu ağır bedelleri ödemiyor olurduk. O gün TÜİK'e o müdahale edilerek, gerçek enflasyon halktan saklandıysa ve halk göz göre göre fakirleştiyse bu durumun da müsebbibi odur.

Kim bilir, belki de Sayın Albayrak'ı yanlış anladık. Belki de o ünlü sözünü dolar alanlar için değil de fakirleşen vatandaş için söylüyordu:

"Bak, bak, bak! Nasıl da kara kara düşünüyorlar!"

Aynı günlerde bir başka ünlü cümleyi de Cumhurbaşkanı Baş Ekonomi Danışmanı Yiğit Bulut kurmuştu:

"Dolar 3 lira olmazsa yüzüme tükürün."

Kendisi bugünlerde pek sessiz.

Aynı Hatalar Her Yerde Aynı Sonucu Verir: İngiltere Kara Çarşamba'sı ve Soros

Kim ne derse dedin yanlış para politikaları en güçlü ekonomileri ve merkez bankalarını bile dize getirebilir. Bunun en net örneklerinden birisi 1992 yılında yaşanan Kara Çarşamba vakasıdır.

İngiltere Merkez Bankası'nın hatalarını gören Soros bu hataları affetmemiş, parasına para ününe ün katmıştır. Dünya devi, finans merkezi İngiltere ise ekonomide ateşle oynamamak gerektiğini bu olayla öğrenmiştir. Acı bir tecrübe ama tecrübe tecrübedir.

Soros, 1930 Macaristan doğumlu, Londra Ekonomi Üniversitesi mezunu, *Soros Fund Management* adlı fon yönetim şirketinin sahibi, Açık Toplum Enstitüsü'nün kurucusu, ABD vatandaşı ünlü spekülatördür.

Spekülatör demişken hemen söyleyeyim, spekülasyon bir suç değil finans sisteminin olmazsa olmaz en önemli faaliyet alanı. Çünkü spekülasyon olmazsa ne borsa olur, ne piyasa, ne de işlem. Spekülasyon geleceğe dair pozisyon almak demektir. Dolayısıyla bugün bir hisse alan da, dolar alıp satan da, hatta ev alıp değer kazanmasını bekleyen de spekülasyon yapıyor demektir. Suç olan yalan haber yaymak, kirli pozisyon almak

ve bu faaliyetlerle küçük yatırımcıyı zarara uğratmaktır. Bu faaliyetin adı da manipülasyondur ve dünyanın her yerinde en önemli finansal suçtur.

Soros, eğitimini tamamladıktan sonra gençlik döneminde çeşitli İngiliz ve Amerikan bankalarında çalışıyor. Sonrasında ise kendi Hedge fonunu kurmaya karar veriyor. 1969 yılında önce yatırımcıları ile Double Eagle fonunu, ardından da bağımsız olarak 1970 yılında *Soros Fon Yönetimi* şirketini kuruyor. Soros'u meşhur eden olay ise İngiltere Merkez Bankası ile yaşadığı büyük çekişme ve buradaki krizi görüp fırsata çevirmesi.

Peki fırsat neydi?

Bugünlerde Avrupa Birliği hep varmış gibi düşünülse de aslında yakın tarihte kurulmuş bir yapıdır. 1980'li yıllarda hızlanan çalışmalar 1993 yılında sonuçlanmış ve Avrupa Birliği kurulmuştur. Avrupa Birliği öncesi süreç kısaca Fransa-Almanya arasında yapılan kömür-çelik birlikteliği, sonra altı ülkenin katılımıyla oluşan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve son olarak 1993 yılında oluşturulan Avrupa Birliği'dir. Birlik 1993 yılında devreye girmiş olsa da Avrupa ortak para birimi euro çok daha sonra devreye girmiştir. Euro devreye girene kadar her ülke kendi para birimini kullanırken, ERM denilen sistemle tek bir kur oluşturmak ve diğer ülkelerin para birimlerini bu kurdan sabitlemek adına çalışmaya başlamışlardır. Euroya geçişin ön hazırlığı olan bu süreçte tüm ülkelerin kurları euro kuruna sabit bir miktardan bağlıydı. Ancak euro diye bir para birimi daha üretilmiyordu.

İşte Soros, fırsatı tam da bu açmazda gördü. İngiltere'nin para birimi sterlinin ERM mekanizmasında verilen değişim oranının yani kurun çok yüksek olduğunu fark etti. Ona göre

bu durumun gerekçesi, İngiltere enflasyonunun diğer ülkelere göre çok daha yüksek olmasıydı.

Gerçekten de İngiltere'nin enflasyon oranı Almanya'nın enflasyonunu 3'e katlıyordu. Ve İngiltere'nin faiz oranları enflasyona göre oldukça düşük kalıyordu. Dolayısıyla da İngiliz varlıklarının riskini artırıyordu. Bu durum net bir devalüasyon sebebiydi.

ERM sisteminde elbette bazı kontrol mekanizmaları vardı. Örneğin ülkelerin para birimleri ancak belirli bir aralıkta dalgalanabiliyordu. Sistem en fazla yüzde 6 oranında devalüasyona olanak tanıyordu. Ancak en büyük sorun kurların diğer ülkelerin kurları ile bağlantılı bir oran üzerinden dalgalanmasına müsaade ediliyor olmasıydı. Soros, bu açığı da fark etmişti. Açık çok belliydi, güçlü para birimi olan ülkeler aşırı dalgalanmayı engellemek için kendi para birimlerini satıyor, zayıf olan para birimlerini alıp dalgalanma aralığını dar tutmaya çalışıyorlardı.

O dönemde İngiltere ekonomisi tam anlamıyla bir resesyon içinde olmasına rağmen sterlin değerinin çok üstündeydi. Ülkede hem düşük büyüme hem yüksek enflasyon mevcuttu. Soros aslında bu noktayı açıkça işaret ediyor ve sterlinin her an devalüe olabileceğini söylüyordu.

İngiltere Merkez Bankası Soros'un bu uyarılarını dikkate almış olsaydı önlem alabilir ve Kara Çarşamba hiç yaşanmayabilirdi. Ancak aşırı özgüven İngiltere ekonomi yönetiminin gözünü kör etmişti. Bu nedenle de faizi yükseltmeme

---

yükseltmeme ve sabit tutma konusunda ısrarcı davrandılar. Aynı son yıllarda bizde olduğu gibi, o günlerde İngiltere hükümeti de faiz artırılmasını istemiyordu. İngiltere Merkez Bankası başkanı da hükümeti kırmıyordu.

İngiltere hükümetinin ekonomi politikası tamamen popülistti ve bakış açıları, "Ben ülkedeki insanların cebine daha fazla para koyarsam bu insanlar beni seçmeye devam eder, ben iktidarda kalırım, dolayısıyla büyüme sağlanması gerekiyor, büyümeyi sağlamak için (büyümeye götürecek en kısa yol) insanların tüketmesi, bunun için bankalardan kolay kredi çekilebilmesi lazım, bunun da tek yolu kredi faizlerinin düşük olması" şeklindeydi.

Bu bakış açısı enflasyonu körüklerken sterlin de patlamaya hazır bir bomba haline geliyordu. Kara Çarşamba temeli çoktan atılmıştı.

Nihayet 16 Eylül 1992'de Alman Bundesbank başkanı, baskı altında bazı para birimleri olduğunu duyuruyor ve bu paralara kural esnekliği sağlanmayacağını açıklıyor. Diğer bir deyişle, "Yaşanacak bir devalüasyon için oyunun kuralları değişmeyecek" diyor.

Soros açıklama sonrası fırsatı kaçırmıyor ve düğmeye basıyor. İlk işlemlerin toplamı sadece 1,5 milyar sterlin. Ama açıklama duyuldukça Soros gaza basıyor ve işlem miktarını 10 milyar sterlin seviyesine kadar çıkarıyor. Sterlin hızla değer kaybediyor.

İngiltere Merkez Bankası şokta, resmen kaosa sürükleniyor ve ne yapacağını şaşırıyor. Kur çöküşünü önleyebilmek

için açık piyasadan sterlin satın almak zorundaydı ve bu da sterlinin değerini daha da artıracağı için bir felaket senaryosu anlamına geliyordu. Buna rağmen 17 Eylül 1992'de İngiltere Merkez Bankası piyasadan 27 milyar sterlin satın aldı. Ancak bu tutar da kaosu engellemeye yetmedi. Öyle ki aynı günün akşamüstü saatlerinde İngiltere Avrupa para sistemi ERM'den ayrılmak zorunda kaldı ve sterlin devalüasyonuna izin verdi.

İngiltere tarihine "Kara Çarşamba" olarak geçen bugün ve sonraki birkaç gün içinde sterlin, Alman markına karşı %15 ve ABD dolarına karşı %25 değer kaybediyor. George Soros, tüm kısa pozisyonlarını kapatarak yaklaşık 1 milyar dolar kâr elde ediyor ve bu olay Soros'un kariyerinin önemli aşamalarından biri olarak tarihe geçiyor.

Gördüğünüz gibi sevgili dostlarım, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi güçlü ekonomide olursa olsun iki yanlış bir doğru etmiyor ve popülist ekonomi politikaları en güçlü finansal sistemleri bile çökertebiliyor.

BU SEFER FIKRA DEĞİL

Türkiye Cumhuriyet tarihindeki en renkli bakanlardan birisi belki de Sayın Nebati. Kesinlikle espri anlayışı ve ünlü sözleriyle tarihe geçecek. Bence bir dönem fıkralara konu olan Yıldırım Akbulut'u bile geride bırakacak.

Bir dönemin başbakanı olan ve aslında o dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kukla başbakanı olduğu iddia edilen Yıldırım Akbulut ile ilgili şöyle bir fıkra vardı. Aklıma gelmişken anlatayım sevgili dostlarım.

Fıkra bu ya rahmetli Akbulut'a başbakanlığı döneminde bir Mercedes makam arabası veriliyor. Ama araba otomatik değil. Çünkü Akbulut otomatik araç sevmiyor ve kendisi kullanma konusunda da ısrarlı. Tertemiz sıfır bir Mercedes Başbakan Akbulut'a teslim ediliyor. Ama bir gün sonra ortalık karışıyor çünkü sağlamlığıyla ünlü Mercedes arıza veriyor. Hem de öyle böyle bir arıza değil şanzıman resmen dağılmış...

Akbulut kızgın, Başbakanlık çalışanları panik, Mercedes yetkilileri şaşkın... Hemen aracı başka bir sıfır araçla değiştiriyorlar.

Herkes mutlu, yüzler gülüyor. Ama ertesi gün araç yine arıza veriyor ve yine şanzıman dağılmış. Olacak iş değil, koskoca Mercedes!

Arka arkaya aynı arıza tekrarlayınca marka yetkilileri aracı hemen yeniliyor ama arıza tekrarlarsa ne olduğunu anlayıp anında müdahale edebilmek için üst düzey bir yetkiliyi de Akbulut'un izniyle yan koltuğa oturtuyor. Akbulut şoför koltuğunda, marka yetkilisi yanında ilerliyorlar. Her şey normal. Yetkili başbakana soruyor: "Efendim, aracımız nasıl arıza veriyor, anlatmanız mümkün mü acaba?"

Akbulut kendinden emin, "Anlatmakla olmaz, göstereyim" diyor. Gaza basıyor, vitesi atıyor, "Bak, bu bir" diyor. Tekrar gaza basıyor, "Bak, bu da iki" diyor. Sonra üç, sonra dört, beş, altı... Akbulut bastıkça basıyor ama yetmiyor. "Veee şimdi de roket zamanı" deyip vitesi R'ye geçiriyor. (Bilmeyenler için R roket değil, geri vitestir.) Velhasıl böylelikle yetkililer şanzımanın neden dağıldığını anlıyor.

Rahmetli çok tatlı adamdı ama imajı da buydu işte.

Bugün Sayın Nebati, Akbulut'u bile geride bırakarak büyük bir başarının altına da imza attı aslında.

Düşünsenize, ekonomiyi gözlerdeki ışıltı sanan bir hazine bakanı.

"Fakirden aldık, zengine verdik" diyen bir hazine bakanı...

20 Aralık gecesi "Küçük yatırımcı çarpıldı" diyen bir hazine bakanı...

Söylemekte zorlansa da Etimolojik, Heterodoks, Ortodoks gibi kavramlarda ısrar ederek ben bilirim havası yaratan ama kimseyi inandıramayan bir hazine bakanı...

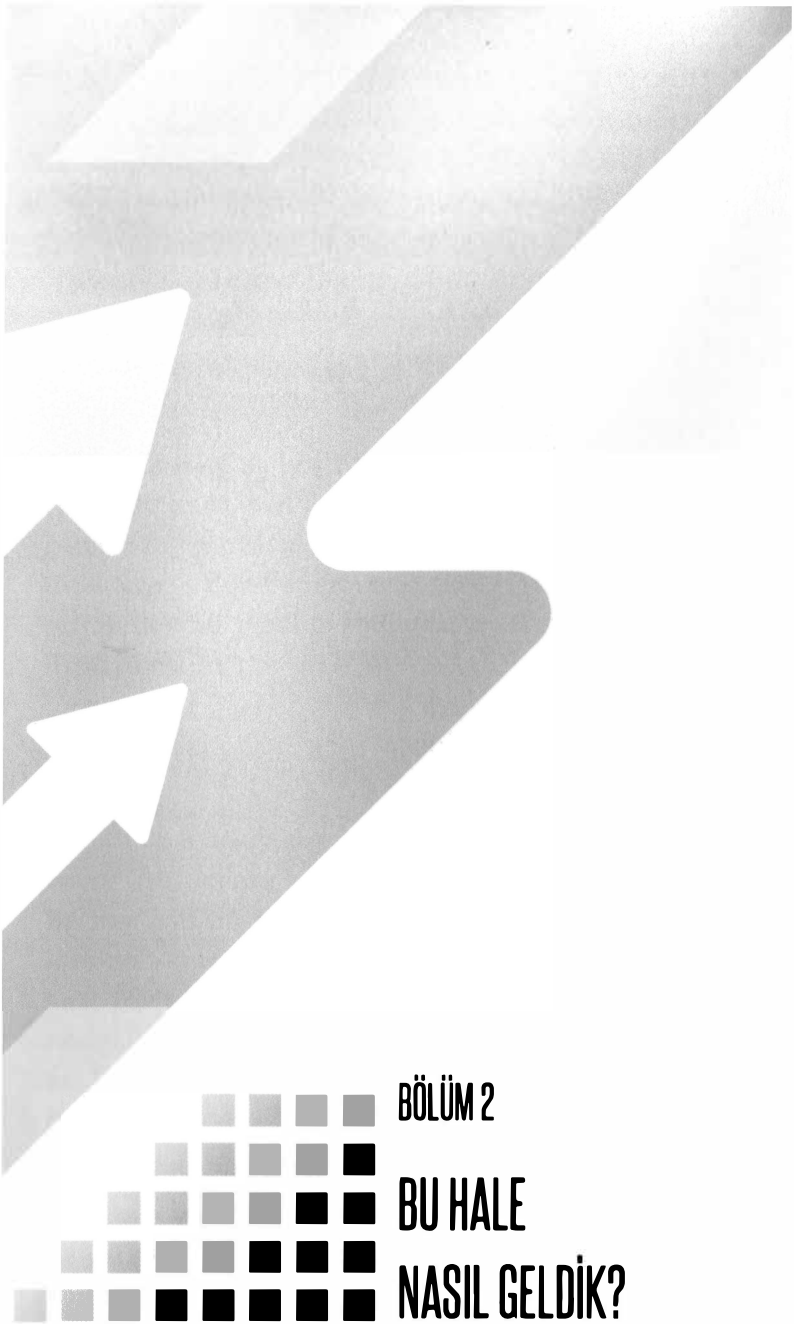
Dolar 13 lirayken "Türk lirası daha fazla değer kaybedemez" diyen bir hazine bakanı...

Enflasyon üç haneye giderken "Enflasyon bir ay sonra tek hane olacak" diyen bir hazine bakanı...

"Halk küçüldü ama sanayici ve ülke büyüdü" diyen bir hazine bakanı...

"6 ay uyuyun, uyanın, her şey düzelecek" diyen bir hazine bakanı...

Sayın Nebati siz çok yaşayın e mi!

BÖLÜM 2

BU HALE NASIL GELDİK?

FAKİRLİK ENFLASYONU

Aslında literatürde böyle bir enflasyon türü yok! Ama hayatın içerisinde, özellikle bizim hayatımızın içerisinde sonuna kadar var. Hepimizin bire bir yaşadığı ama adını bir türlü koyamadığımız enflasyon türü. TÜİK enflasyonu ile gerçek hayatın yarattığı enflasyon arasındaki yaşam standardı kaybı.

Peki ama nasıl oluyor bu? Vallahi keyfe keder siyaset olunca, keyfe keder TÜİK, keyfe keder enflasyon da olabiliyor.

TÜİK'e müdahaleler 2016 sonrası ufak ufak başlamıştı zaten. 2018 sonrası ise iyice bariz hale geldi. Nasıl Merkez Bankası başkanları çatır çatır görevden alındıysa iktidarın işine gelmeyen TÜİK yöneticileri de bu tarihten sonra birer birer görevden alındı. Söz dinlemeyen başkan ve yöneticiler istenmiyordu çünkü. Hatırlayın, sayın cumhurbaşkanı Merkez Bankası Başkanı Murat Çetinkaya'yı görevden alırken ne demişti?

"Sözümü dinlemiyordu..."

Kısaca aynı durum TÜİK başkanları ve yöneticileri için de geçerliydi. Tabiri caizse söz dinlemeyenin kellesi gidiyordu. Ya koltuk ya liyakat. Seç, beğen, al. Geldiğimiz bu

durumdan iktidar kadar bizler de sorumluyuz aslında, hiç sesimizi çıkarmadık, önemsemedik, işin ucunun bize dokunacağını düşünmedik.

Bugün ülke ekonomilerinde en önemli kurumun istatistik kurumları olduğunu anlıyoruz. Orayla oynanmasının aslında ekmekle oynamak olduğunu biliyoruz. Biraz geç oldu ama neyse. Şimdi gelelim Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) neden bu kadar önemli olduğuna. Tüm politikalar onların ortaya koyduğu istatistikler üzerine belirleniyor da ondan. Merkez Bankası para politikası, memur, emekli, işçi maaşları, asgari ücret, sosyal politikalar, hedefler, planlar, aklınıza gelen ve toplumu etkileyen her şey. Oradaki rakamlar gerçekliğini yitirdiğinde domino etkisiyle her şey değişiyor ve gerçekliğini yitiriyor. İşte bu nedenle, bu kurumların siyasetten bağımsız ve özerk olması çok önemli. Eğer bu kurumlara siyaset girer ve özerk olma niteliklerini kaybederlerse bütün sistem çöker. Nitekim bizde de çöktü zaten.

2018'den sonra bariz bir şekilde siyasal erk kontrolü ele aldı. İstatistik kurumunun içi boşaltıldı, bilim ve liyakatten çok sadakate önem verildi. Yöneticiler reel gerçeklere göre değil, iktidarın isteklerine göre verileri açıklamaya başladı. 2013'ten sonra bu durumun ilk işaretlerini görmeye başlamıştık ama yine de kurumlar direniyordu. 2018'den sonra ise fren tamamen boşaldı.

Peki neden başlangıç 2013 diyorum? Çünkü bugünlerde yaşadığımız gibi o günlerde de tüm dünyadan özellikle

gelişmekte olan ülkelerden dolar Amerika'ya kaçmaya başlamıştı. Neden mi?

Neden mi?

2013 Ben Bernanke Şoku

Tarih: 19 Haziran 2013.

Yer: Jackson Hole.

Açıklama: Parasal genişleme sona erdi. Varlık alımları durduruldu.

Sonuç: Piyasalar yıkıldı. Herkes şokta.

İşte, ertesi gün yani 20 Haziran 2013 tarihinde çıkan haberlerden biri... Haber kaynağı *Hürriyet* gazetesinin internet sitesi.

"Tüm piyasaların izlediği FED toplantısı dün gece gerçekleşti. Toplantı sonrası açıklama yapan FED Başkanı Ben Bernanke ekonomik göstergelerin iyi seyretmesi halinde yıl sonuna doğru tahvil alımlarının azaltılmaya başlanacağını açıkladı. Bernanke aynı zamanda 2014'te tahvil alımlarının durabileceği sinyalini de verdi.

Ancak bu açıklamanın ardından piyasalarda sert düşüşler yaşandı.

Önce Altın Çöktü...

Piyasalarda bol paranın biteceği endişesi ile ilk tepkiyi altın verirken, ons fiyatı öğle saatlerinde yüzde 6 düşüşle

1280 dolara kadar geriledi ve son iki ayın en düşük seviyesine indi. FED toplantısı öncesi altın 1374 dolar seviyesindeydi.

Uzmanlar, Fed toplantısında tahvil geri alımlarına devam kararı çıkmasına rağmen, toplantı sonrası konuşan Başkan Bernanke'nin bu yıl sonuna kadar bu alımların yavaşlatılabileceğine yönelik açıklamasının dikkati çektiğini kaydederek, açıklamalardan Fed'in ekonomik verilere bağlı olarak parasal genişlemeyi azaltacağı anlamının öne çıktığını ve ekonomik aktiviteye yönelik tahminlerinde de iyileşme olması nedeniyle satış baskılarının arttığını ifade ediyor.

Dolar Rekor Kırdı, Borsa Sert Düştü

FED kararı borsa tarafında da sert düşüşlere neden oldu. BIST 100 Endeksi açılışla birlikte gelen satışlarla ilk anda yüzde 2,36 değer kaybetti ve 76 bin 900 seviyesinin altına sarktı. Ancak satışlar açılıştan sonra da devam ederken endeksteki kayıp yüzde 4 seviyesini aştı ve endeks 75 bin 500'lü seviyelere indi. Borsada ilk seans kapanış yüzde 4,36 kayıpla 75 bin 397 puandan gerçekleşti. İkinci seansta düşüş daha da hızlandı. Önce yüzde 5 ardından da yüzde 6'nın üstünde kayıplar yaşayan borsa günü yüzde 6,82 kayıpla 73 bin 461 puandan kapadı.

FED kararının etkileri dolar tarafında da görüldü. Dolar/TL önce 2011 yılı sonundan bu yana en yüksek seviyesine çıkarak 1,9190 TL'ye kadar tırmandı. Ardından

da önce 1,9205 TL ile arkasından 1,9305 TL ile tarihi zirvesine ulaştı. Bu yükselişin ardından Merkez Bankası bir açıklama yaparak önce 75 milyon dolarlık, arkasından da 50 milyon dolarlık döviz satım ihalesi açtığını ve gerekirse gün içinde yeni ihaleler açabileceğini duyurdu. Ardından üçüncü döviz satım ihalesi geldi. Merkez Bankası saat 14.17'de 25 milyon dolarlık üçüncü müdahalesini de gerçekleştirdi. Müdahalenin olduğu dakikalarda Merkez açıklaması ile dolar 1,9185 TL'ye kadar geriledi. Dördüncü müdahale de 25 milyon dolar olarak gerçekleşti. Müdahale sonrası dolar halen 1,9225 TL seviyesine geldi. Dolara beşinci müdahale de 125 milyon dolarlık ihale ile geldi. Yine 1,92 seviyesinin altına inmeyen dolara altıncı müdahale 50 milyon dolarlık yarın valörlü ihale ile gerçekleşti. Buna rağmen doların ateşi sönmedi ve dolar 1,9340 TL ile yeni rekoru kırdı.

Uzmanlar, Bernanke'nin varlık alımlarının azaltılacağına ilişkin biraz daha artan vurgusunun piyasalarda oynaklığa neden olduğuna dikkat çekiyor."

Tüm piyasalar bu olağanüstü toplantıyı yakından izliyordu. FED başkanı toplantı sonrası ekonomik göstergelerin iyi seyretmesi halinde yıl sonuna doğru tahvil alımlarının azaltılmaya başlanacağını açıkladı. Bernanke, aynı zamanda 2014'te tahvil alımlarını durduracaklarının da ilk işaretini verdi. Bu açıklamanın ardından piyasalarda sert düşüşler yaşanmaya başlandı. Eyvah sıkılaşma süreci başlıyordu.

Piyasalarda bol paranın biteceği endişesi ile ilk tepkiyi altın verdi. Ons fiyatı yüzde 6 düşüşle 1280 dolara kadar geriledi. Bu son iki ayın en düşük seviyesiydi.

FED kararı borsalarda da sert düşüşlere neden oldu. BIST 100 Endeksi sert satışlarla gün toplamında neredeyse yüzde 7 değer kaybetti. FED kararının etkileri dolar tarafında da görüldü. Dolar önce 1,92 liraya çıktı, sonra 1,93 lira ile tarihi zirveyi gördü. Merkez Bankası'nın arka arkaya yaptığı müdahalelere rağmen doların ateşi sönmedi ve 1,934 lira ile yeni rekoru kırdı.

Dünyada da durum farklı değildi, borsalar hızla düşüyor, dolar yükseliyor, ülke para birimleri değer kaybediyordu.

Tüm dünya bu duruma göre pozisyon alırken bizimkiler işin üzerini nasıl örteriz hesabı yapıyordu. Onun için dünya bu süreci atlatırken bizim krizimiz gün geçtikçe derinleşti. Bugünün geleceği dünden belliydi ama biz bugün alışkanlık haline getirdiğimiz üstünü örtme politikalarımızın temelini o günlerde attık ve sorunu kabullenip iyileştirmek yerine ağrıkesicilerle baskıladık ve üstünü örttük.

Türk lirası hızla değer kaybediyor ve doğal olarak enflasyon yükseliyordu. Tabii o zamanlar bu kadar bariz bir durum yoktu. TÜİK enflasyonu ile piyasa enflasyonu arasında oluşan fark göze çarpmıyor, durum idare edilebiliyordu. Ancak sonraki yıllarda dövize olan ihtiyaç gözle görülür bir şekilde arttı. Makro dengeler hızla bozuldu. Dış ticaret açığı ve cari açık tırmanırken ödemeler dengesi krizi kapıya dayandı. Bankalar alacaklarını tahsil edemez hale geldiği için kredi musluklarını kapattı ve piyasada finansman sıkıntısı büyüdü. Tek çare doları kırmaktı ve 2018 yılında imdada rahiple, Başkan Trump yetişti. Sonuçta dolar hükümet yüzünden

değil dış güçler yüzünden yükseliyordu. Doların yükselmesi ve Türk lirasının değer kaybetmesiyle birlikte, cari açık kapanmaya başladı ama bu kez enflasyon sorun haline gelmeye başladı.

Hükümet enflasyonu kabullenip şirketleri ve halkı bu duruma hazırlamak yerine eski alışkanlıklarını devam ettirmeyi tercih etti. Dolar yükseldi, cari açık kapandı ama fiyatlar da patladı. Evet, fiyatlar patladı ama TÜİK'in enflasyonu oynamadı. İşte, fakirlik enflasyonu tam da bu şekilde hayatımızın parçası haline geldi. Hadi gelin biraz da somut örneklerle konuşalım. Fakirlik enflasyonu hissedilen enflasyonla TÜİK enflasyonu arasındaki farktır ve bu fark nedeniyle halkın fakirleşmesidir. Diyelim ki bugün TÜİK enflasyonu yüzde 100, yine diyelim ki halkın yaşadığı ve hissettiği gerçek enflasyon yüzde 200. Fakirlik enflasyonu bu iki veri arasında kalan 100 puanlık farktır. Ve ne yazık ki halk her yıl bu fark kadar fakirleşir, satın alma gücünü kaybeder. Bu sebeple de yaşanan bu durumun benim jargonumdaki karşılığı fakirlik enflasyonudur.

Aslına bakarsanız yaşadıklarımız yukarıdaki örnekten çok da farklı değil. Özellikle 2018 ve pandemi sonrası yaşanan gelişmeler oldukça benzer. Düşünün son yıllarda enerji, gıda, konut, kira, araç yani aklınıza gelecek tüm ürünlerin fiyatı en az üç dört kat arttı. Oysa TÜİK enflasyonu maksimum yüzde 80'leri gördü. O zaman soralım; gelirlerimiz neye göre belirleniyor? TÜİK enflasyonuna göre. Yani açıklanan yüzde 80'e göre. Giderlerimiz neye göre oluşuyor? Tabii ki halkın enflasyonu olan yüzde 300'e göre. Fakirlik enflasyonu neydi? TÜİK enflasyonu ile hissettiğimiz enflasyon arasındaki fark. Yani gelir ile gider arasındaki satın alma gücü farkı.

Özetle sevgili dostlar, bize enflasyonu gerçek anlamda yansıtmadıkları için gelirlerimiz gerektiği şekilde yükselmiyor. Gelirlerimiz olması gerektiği gibi yükselmediği için de giderlerimizin fiyatları artıyor ama gelirlerimiz düşük kalıyor. Aradaki fark da korkunç bir fakirlik enflasyonu oluşturuyor. Hadi, şimdi matematiğe bakalım. Yüzde 300 (halkın enflasyonu) - yüzde 80 (TÜİK enflasyonu) = yüzde 220 fakirlik enflasyonu.

İşte, her yıl bu kadar fakirleşiyoruz.

İşte bu yüzden Türkiye'de fakirlik enflasyonu diye bir şey var.

İşte bunun için TÜİK gibi istatistik kurumları ülke ekonomilerinin en önemli kurumları.

İşte bu sebeple bu kurumlar yanlış veri paylaşırlarsa bunun bedelini halk fakirleşerek öder. Gelir dağılımı bozulur, orta gelir seviyesi yok olur ve toplumda kurumlara olan güven biter. Bizde de aynen öyle oldu.

Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik

Kabul etmek gerekir ki Türkiye'nin en büyük problemlerinden birisi her zaman gelir dağılımıydı ama hiçbir zaman bu boyuta gelmemişti. İdeal gelir dağılımı baklava şeklindedir sevgili dostlar. En üsttekiler zenginler, en alttakiler fakirler, aradaki geniş kesimde de orta sınıftakiler yer alır. En geniş kesim orta kesimdir bu modelde. Bu Norveç, Hollanda, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin modelidir. Türkiye bu modeli Atatürk döneminde yakalamıştı diyebiliriz. Yani gelir dağılımının

halka yayıldığı dönem. Hümanist olarak da ekonomik olarak da baktığınızda en doğru olan budur. Neden? Çünkü bütün paranın üç kişide olması demek, sadece o üç kişinin lüks harcamalar yapması demektir. Ama paranın geniş halk kitlesinde orta gelir seviyesinde olması demek, herkesin her şeye rahatça ulaşabilmesi ve bir arz-talep dengesinin oluşabilmesi demektir. Bu da fiyat istikrarının oluşabilmesi demektir. İyi ekonomilerde sistem böyle oturtulur. Bizimkiler ise bunu bugün tam bir piramit şekline çevirdiler.

Orta kesim tamamen kademe kaybetti ve küçüldü. En tepedeki zenginler ve en alttaki fakirler ise genişledi. Aslında bir T modeline çevirdiler. Bunu gelir olarak düşünün. Örneğin 100 birim gelir üretiliyor. Bu 100 birimin 98'i en tepede. Geriye kalan 2'yi ise kalan nüfus paylaşıyor. Bunun temel nedeni de işte o fakirlik enflasyonunun yaratılmış olması. Aslında 2013'te bunu net olarak görmeye başlamışlardı. En azından Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi kurumlar görmeye başlamıştı. Dediler ki: "Evet, fakirlik enflasyonu var ama yüksek maliyetler de var." Örneğin, 2016 gibi 1000 lira asgari ücret alınıyor. Nispeten geçiniyor insanlar. Ama o 1000 lira işverene 3000 lira olarak yansıyor. SGK primleri, Bağ-Kur derken korkunç bir maliyet oluşturuyor işçi. Peki bunun çözümü ne? Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği başkanı olsanız siz nasıl bir çözüm izlerdiniz? Eminim çözümünüz Suriyeli ve Afgan işgücü olmazdı!

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin çözümü bu oldu. Oda başkanları ve işadamlarının telkiniyle Suriyeli, Afgan ve Türkmenler haldır haldır ülkeye sokuldu. Aklınıza gelebilecek tüm karışık ya da fakir ülkelerdeki insanların Türkiye'ye girişine izin verildi. Bu sayede de kayıt dışının önü açıldı.

Yani işveren hem artık size 1000 TL maaş vermiyor hem de vergilerin hiçbirini ödemiyor. İşte, böylelikle de ucuz işgücü oluşuyor.

Peki, bu neyi getirdi beraberinde? Bu elbette öncelikle senin, benim, bizim, hepimizin işsiz kalmasını beraberinde getirdi, ikincisi bunu sopa olarak kullandılar ve dediler ki: "Asgari ücreti düşük tutacaksın kardeşim." Asgari ücreti düşük tutmak için de yine bir kez daha TÜİK'e dönüldü ve enflasyonun düşük açıklanması sağlandı. Böylece o fakirlik enflasyonunun arasındaki makas daha da açıldı. Şöyle söyleyeyim bugün %85'lik bir enflasyon –ki artık kabul edilmek zorunda kalınan enflasyon– aslında %200-250 arasında bir oranda. Yani o makas her geçen gün açıldı. Diğer taraftan üretici ile tüketici arasındaki enflasyon da ters orantılı oldu. Sevgili dostlar, şu anda üretici enflasyonu, tüketici enflasyonunun üzerinde. Normali ne? Üretici enflasyonunun, tüketici enflasyonunun altında olması. Bizde üretici enflasyonu, tüketici enflasyonunun üzerine çıkartıldı ve sürekli olarak fiyatlar yukarı çekildi. Ama bu hiçbir zaman TÜİK üzerinden yansıtılmadı.

Aynı zamanda sabit kurdan kontrollü dalgalı kur politikasına geçildi ve bu sayede yabancı sermayenin önü açıldı. Hesapta serbestleşiyoruz, rahatlıyoruz. Türkiye'de her şey var artık. Neskafeler falan havalarda uçuşuyor. Çok güzel, müthiş, her şeye ulaşıyoruz. İthal ikameden de vazgeçiliyor.

İthal ikame denilen şey aslında, "Bunu ben de üretiyorum kardeşim" demektir. Yani ithal ettiğin şeye alternatif bir şey üretmek. Hatta gerekiyorsa hiç ithal etmemek. Marlboro o günlerde onun için yasak. Mesela ithal içki yasakları var. Çünkü TEKEL var kardeşim bizde. "Viski içiyorsan bizdekini iç" diyen bir ekonomi modeli.

Bazı açılardan elbette olumsuzlukları var. Nasıl mı? Mesela, "Ben TEKEL'in viskisini değil, Chivas Regal içmek istiyorum" diyenler olabilir. Güzel, iç de biraz kendimizi toparlayalım öyle iç canım kardeşim. Yani hayvanlık yapma. Daha ayranın yok içmeye, tahtırevanla gidiyorsun tuvalete. Yapma bunu. Biraz bekle, biraz toparlayalım. "E ben Marlboro içeceğim." Oğlum içme işte Marlboro, bak biz burada Türk tütünü ile Maltepe yapıyoruz, Samsun yapıyoruz, Tekel 2000 yapıyoruz bunları iç. Hem bizim paramız dışarı gitmesin hem de onu alırsan 30 lira veriyorsun ama bak, ben sana 3 liraya veriyorum.

İşte TEKEL bunu yapıyordu, şeker fabrikaları, Sümerbank bunu yapıyordu. Bu tip adımlar regülasyon, yani fiyat istikrarını sağlıyordu. Sadece Merkez Bankası sağlamaz fiyat istikrarını. Bu tür kurumlar da sağlar. Mesela TOKİ o kadar önemli bir kurumdu ki! Şimdi bana, "Abi ev fiyatları uçtu, patladı, kiralar ne olacak?" diyorlar. Oğlum bizde TOKİ vardı, Emlak Konut vardı, Arsa Ofisi vardı, bunların kaldırılmasına niye müsaade ettin? Tüm dünyada TOKİ vs. gibi kuruluşlar fiyat istikrarını ve anayasal hak olan barınma ihtiyacını karşılamak için ortaya çıkmış en önemli kurumlardır. Onun için Cumhuriyet tarihinin en eski kurumları. Onun için TOKİ, Başbakanlık'a bağlı. Yani en tepeye bağlı. Bu sebeple 2000'li yıllara kadar bakarsanız aslında ev fiyatları yükselse bile uçmuyor. Onun için emekli gelirleriyle, ikramiyesiyle, anneniz, babanız, dedeniz, amcanız gidip ev alabiliyordu. Onun için kişi ev alacak güce sahip değilse bile en azından gidip kiralayabiliyordu.

Kurumlara Güven Kalmadı: Aldatıldık!

İnsan, her ne kadar mantıkla hareket ediyor gibi görünse de aslında genelde duygularıyla hareket eder. En güçlü duygular ise genelde olumsuz duygulardır. Bunların başında da sanılanın aksine nefret değil aldatılma duygusu gelir.

Düşünün, evcil hayvanlarınız bile en çok aldatılmaya tepki veriyorlar. Deneyin isterseniz. Köpeğinize ödül verecek gibi yapıp vermediğinizde ve bunu sürekli tekrarladığınızda bir süre sonra size olan bütün güveni kaybolur. Dolayısıyla aldatılma duygusu sanılandan çok daha güçlü bir duygu.

Aldatılmak güveni yıkıyor. Bu aslında iktidarları da tepetaklak eden bir durum. "Bunlar artık yapamaz" söylemi güvensizliğin ve öncesinde yaşanan aldatılma duygusunun dışavurumu. Hatırlayın sevgili dostlarım, ilk dolar kuru şokunda iktidar temsilcileri –başta cumhurbaşkanı olmak üzere– "Satın dolarlarınızı, dolar düşecek" demişti ve insanların hatırı sayılır bir kısmı bu çağrıya kulak vermişti. Ancak sonuç söylenilenin tam tersi olunca daha sonraki çağrıların hiçbiri karşılık bulmadı.

Aynı durum Merkez Bankası için de geçerli. Artık piyasa, Merkez Bankası'nın faiz kararlarını takip bile etmiyor. Aynı durum yargıda, diğer devlet kurumlarında da geçerli. İnsanlar ne yazık ki kurumlara güvenini kaybetmiş durumda. Kurumlara güvensizlik o kadar tepe noktada ki insanlar inanç

konusunda bağımsız bir şekilde yol gösterici olması gereken Diyanet'e bile artık güvenmiyor.

Peki basın ve medyada durum farklı mı? Elbette hayır. Bugün oluk oluk para akıtılarak ayakta tutulan iktidara yakın televizyon ve gazetelere kimsenin baktığı yok. Kime sorsam herkes haberi bağımsız olduğunu düşündüğü birkaç muhalif kanal ve sosyal medya platformlarından takip ediyor.

En büyük güvensizlik ekonomiyle ilgili kurumlara, özellikle de Türkiye İstatistik Kurumu yani TÜİK'e karşı oluştu. Bugün sokağa çıkın, 1000 kişiye sorun; 900'ü TÜİK verilerine inanmadığını söyleyecektir. Bu kurumlar her ne kadar tersini iddia etse de halkın ve hayatın gerçekleri ortada. Fiyat artışları ortada, fakirleşme ortada! Bugün gelinen noktada, halk enflasyon konusunda TÜİK'ten çok bağımsız akademisyenlerin kurduğu Enflasyon Araştırma Grubu'nun (ENAG) verilerini ciddiye alıyor. ENAG'a bu kadar yüklenmelerinin sebebi de bu zaten. Kime sorsam aynı cevabı alıyorum: "Bizi aldatıyorlar, doğruyu söylemiyorlar." İşin kötü tarafı her siyasi söylem bunu desteklemeye devam ediyor.

İşte bu yüzden, Türkiye'nin geldiği son noktada dolar 35 lira da olabilir, 50 lira da olabilir diyebiliyoruz.

Durum sadece enflasyon oranlarına güvensizlikle sınırlı kalmıyor. Bütçe açığı da tamamen kontrolden çıkmış durumda. Cari açık deseniz almış başını gitmiş.

Cari açık denilen şeyi de söyleyeyim: İthalat ve ihracat arasındaki oran, dış ticaret fazlasını ya da açığını gösterir. Yani ihracatınız fazla, ithalatınız az ise bu dış ticaret fazlasıdır.

▶

Dünyada iki örnek vardır bununla ilgili genelde. Japonya ve Almanya. Bunlar hep dış ticaret fazlası verir. Onun için zaten büyük ülkelerdir. Gelişmiş ülkelerdir. Bizim gibi ülkeler ise genelde hep dış ticaret açığı verir. Çok nadirdir dış ticaret fazlasının olması. Dış ticaret açığı verdiği için de onu bir yerle kompanse ederek cari açığı fazla vermeye çalışırlar. Nasıl mı?

Diyelim ki 10 milyar dolar dış ticaret açığın var. Yani ihraç ettiğinden fazlasını ithal etmişsin. Ne yaparsın, bunun üzerine diğer kalemleri koyarsın. Yani ticaret dışındaki döviz girdilerini koyarsın. Nedir bunlar? Mesela turizm girdisi. "Turizm gelirlerimiz artacak" diye bas bas bağırmaları işte bu yüzden. İşçi de döviz girdisi olabilir ya da yabancı yatırımcı. Yani doğrudan ya da dolaylı yabancı yatırımcı dediğimiz yatırımcı ülkeye geldiğinde, açığı onunla kompanse edersin, dersin ki: "Cari fazlamız var."

Bizde artık bu hesaplamalar kontrolden çıkmış durumda. Hele ki bu sene! Yani cari açık tamamen aldı başını gitti. İhracatı artırabilmen için daha rekabetçi bir kura sahip olman lazım, aynı zamanda da üreten bir ülke olman lazım. Şimdi sen üretmiyorsun, kurun da rekabetçi değil, tamamen sıkışmışsın. Rakiplerin senden daha avantajlı. Velhasıl sen ihracat yapıyorsun ama, ithalat odaklı bir ihracat yapıyorsun. Bu nedenle de ithalatın ihracatından çok daha fazla oluyor ve bu senin dış ticaret açığını körüklüyor. Mesela, senin dış ticaret açığını ne besliyor diye baktığın zaman, listede otomobil var, bilgisayar var, o da var, bu da var. Ama 1980 öncesinde

listede un yoktu mesela, buğday yoktu. Çünkü buğdayı biz üretiyorduk. Domates yoktu, dış ticaret açığının içerisinde. Tohum yoktu. Hatta bir adım daha ileri gidelim; gübre, küspe, hayvan yemi yoktu. Şeker ve alkol yoktu. Bunları Türkiye kendi içerisinde rahatlıkla üretiyordu. Tarım bu sebeple kritik zaten.

Süreç ilerledikçe insanlar güvensizlik ve aldatılma duygusunun yanında bir duyguyla daha yanıp tutuşuyor: Dalga geçilme duygusu. Haksız da değiller. Düşünsenize, bu ülkede 100 gram et alamayan vatandaşa, "Bütün koyun al", "Ev kiralayamıyorsan ev al" diyen halktan kopuk iktidar aktörleri var. İktidar partisinin ve ortaklarının oy oranlarının hızla düşmesinin temelinde işte bu gerçek yatıyor: DALGA GEÇİLME HİSSİYATI!

Eskiden karşılık bulan söylemlerin artık hiçbir şey ifade etmemesinin arkasında da bu gerçek var. Bu ülkede muhafazakâr bir yönetim var ama belki de Cumhuriyet tarihinde hiç olmadığı kadar din sorgulanıyor. Daha doğrusu dinin siyasete alet edilmesi... Dindar, deist, ateist herkes ama herkes sokak ortasında rahatsızlığını dile getiriyor.

SIFIR TEORİSİ

Ekonomide günün sonunda her şey sıfırdır sevgili dostlarım. Bir şeyi tercih ederken diğerinden vazgeçersiniz. Biri fakirleşiyorsa birileri zenginleşiyordur. Birileri kazanıyorsa birileri kaybediyordur.

Şöyle düşünün, cebinizde 100 liranız var. Dondurma 50, çikolata 50, ekmek 50 lira. Hemen "Yuh!" demeyin, örnek olsun diye fiyatlarını eşit tuttum. Yoksa ben de biliyorum çikolata ile ekmeğin ya da dondurma ile çikolatanın aynı fiyat olmadığını. Neyse devam edelim. Gördüğünüz gibi cebinizdeki para üçünü birden almanıza olanak vermiyor. Yani tüm paranızı kullansanız da birinden vazgeçmek zorundasınız. Dondurma ve çikolata alırsanız ekmek alamazsınız ya da ekmek ve çikolata alırsanız dondurma alamazsınız. Kısaca birinden vazgeçmek zorundasınız. Bu durum ekonomiyle ilgili her alanda aynıdır.

Kazanmak ve kaybetmek de bu örnekteki gibidir. Piyasada toplam 100 lira para olduğunu kabul edelim ve bu piyasanın toplam 10 kişiden oluştuğunu düşünelim. Eğer adil bir paylaşım varsa herkesin 10 lira alması gerekir.

▶

Bu örnek genelde gelişmiş ülkelerde yakındır. Ama gelişmemiş ülkelerde çok nadirdir. Bu ülkelerde genel olarak 1-2 kişi 100 liranın 90 lirasını kapar, geri kalan 8-9 kişi ise kalan 10 lirayı paylaşmak için birbirini yer.

Borsada birileri kazanırken birileri kaybeder. Aslında kaybedenin de kazananın da parasını borsa finanse etmez. Kazanan ve kaybedenler birbirlerini finanse ederler. Borsa aradan payını alır. Yani aslında kazanan hep borsadır.

İşte sıfır teorisi budur. Birisi kaybederken öbürünün kazanması durumu.

Para sabit aslında... Kazanma ve kaybetmeye göre oranlar değişiyor sadece. Dedim ya gelişmiş ülke ekonomilerinde bu paylaşım olabildiğince adildir.

Örneğin, ülke geliri 100 birimse ve nüfus 100 kişi ise, gelişmiş ülkelerde toplam gelir genelde şöyle dağılır: 100 liranın 10 lirası az sayıdaki zengin arasında paylaşılır. Bunun adı sermayedir ve kaçınılmazdır. Hatta biraz da gereklidir. Diğer taraftan yine 100 liranın 10 lirası az sayıda fakir arasında paylaşılır. Bunun adı sosyal yardım ya da işsizlik maaşı falandır. Büyük pay ise orta gelir seviyesinindir. Kalan 80 lira onlar arasında paylaşılır. Böylece bu ülkelerde refah ve mutluluk seviyesi artar, gelecek korkusu azalır, bilinmezlikler ortadan kalkar.

Azgelişmiş ülke ekonomilerinde ise durum tam bir garabettir. 100 liranın 99 lirasını 3-5 zengin paylaşır, geriye kalan 1 lira için ise fakirler birbirini yer. Modern köleleşme düzeni budur işte. Biz neden fakirleşiyoruz, anladınız mı şimdi sevgili dostlarım?

Yani sevgili dostlarım, bugünün geleceği dünden belliydi aslında. Bugün alışkanlık haline getirdiğimiz üstünü örtme politikalarımızın ilk adımlarını o günlerde attık ve sorunu kabullenmek yerine üstünü örttük.

Nasıl mı? Tencere tava desem...

Gezi Olayları

Rastlantı bu ya ABD parasal sıkılaşma kararları ile bizim Gezi Parkı olayları nasıl oluyorsa aynı döneme denk geliyor. ABD'de Bernanke'nin sıkılaşma mesajı verebileceği dedikoduları nisan ayında başlamıştı. Bizde de Gezi Parkı olayları mayıs ayından sonra gündeme düşüyor. Ama onun öncesinde, yani nisan ayında, dönemin başbakanı bazı dini söylemlerle ortamı germeye başlıyor. Bernanke'nin parasal sıkılaşma söyleminin gerçekleştiği haziran ayında ise olaylar iyice tırmanıyor. Bernanke açıklamasından sonra dolar fişek gibi fırlarken kimse doları konuşmuyor. Olaylar sonrasında ise suç tamamen Gezi sürecine bağlanıyor.

Oysa bugün baktığımızda anlıyoruz ki Gezi olayları olsun olmasın dolar yükselecekti. Çünkü FED sıkılaşma kararı almıştı ve aynı bugün olduğu gibi o gün de tüm paralar değer kaybederken dolar değer kazanmıştı. Krizi fırsata çevirmek bu değildir de nedir? Konuyu çarpıt, suçu başkasına yükle, sorunun üzerini kapat! Gerçekten de: "Durmak yok, yola devam."

20 Haziran 2013 bizim için tam bir ekonomik milat. Para musluklarının tamamen tıkanması ve rüyanın kâbusa dönmesi... Düşünsenize pazarınızı kaptırmışsınız, üstüne üstlük bir de gelen tüm parayı har vurup harman savurmuşsunuz.

O da yetmemiş bol bol borçlanıp boğazınıza kadar batmışsınız. Yani bol paraya alışıp krize borçlu yakalanan, dükkânı batmasına rağmen kuyruğu dik tutmaya çalışıp çaktırmamak için olmayanı harcamaya devam eden esnaf gibisiniz!

2013 sonrası Türkiye de tıpkı batan bir esnaf gibi durumu bir süre idare etti. Bu arada sorun örtüldükçe krizin boyutu büyüyordu. Böylelikle 2018'de ilk kriz geldi:

> Dolar 2017 yılını 3-4 TL aralığında kapatırken, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimleri'nin ardından 5 TL sınırını da aştı. Seçimler öncesinde 23 Mayıs'ta döviz kurundaki ani yükseliş karşısında olağanüstü toplanan Merkez Bankası Para Politikası Kurulu (PPK), faiz artırımına gitti. Kurdaki ani yükseliş ekonomik dengeleri de etkiledi, enflasyon yıllar sonra ilk kez yüzde 20'nin üzerine çıktı. Erdoğan "Faiz sebep, enflasyon sonuç" sözleriyle faizin düşürülmesi yönündeki çağrılarını sürdürdü. Nisan 2017'de düzenlenen referandum sonucunda parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı sistemine geçilen Türkiye'de 2018'deki seçimlerde Erdoğan, cumhurbaşkanı seçildi. Erdoğan, "Bu kur filan, bunların hiçbirisi bizim geleceğimizi belirleyen şeyler değil. Bizim geleceğimizi, biz belirleyeceğiz. 24'ünde siz bu kardeşinize yetkiyi verin, ondan sonra bu faizle şununla bununla nasıl uğraşılır göreceksiniz" sözleriyle, seçimi kazanması halinde doların düşeceğini ifade etmişti. Ancak seçimden iki ay sonra, 2018'in Ağustos ayı başında yaşanan gelişme TL'ye ağır darbe vurdu. Casusluk yaptığı suçlamasıyla 9 Aralık 2016'da tutuklanan ABD'li Pastör Andrew Brunson'ın ev hapsine alınması sonrası, ABD'den peş peşe sert açıklamalar geldi.

> Brunson'ın serbest bırakılmaması durumunda Türkiye'ye ekonomik yaptırım uygulanacağının duyurulmasıyla ağustos ayı başında 5 TL olan dolar bir hafta içerisinde 6,5 TL seviyesini geçti. 12 Ağustos gecesi uluslararası piyasalarda 7,20 TL'yi test etti. Ekim 2018'de Brunson'un serbest bırakılmasının ardından dolar yeniden 5 TL seviyesinin üzerine geriledi. Dolar kuru 2018 yılını 5,29 TL'den kapattı.[2]

İşte böyle sevgili dostlarım. Peki, dolardaki bu artışın sebebi gerçekten de "dış güçler" miydi; örneğin mesele gerçekten rahip miydi? Yoksa tırmanan cari açığın kapatılması için doların yükselmesi olmazsa olmaz mıydı? Erdoğan ve dostu Trump (bu ifade Sayın Erdoğan'a aittir) durup dururken neden bir anda kanlı bıçaklı olmuştu?

2013'te Ben Bernanke'nin açıklamasıyla parasal sıkılaşmanın başlamış olması, sonucunda da yükselen dolar kurunun faturasının Gezi olaylarına kesilmesi, 2015 yılında düşen Rus uçağıyla ilgili de bir fikir veriyor.

2015: Düşen Rus Uçağı

Tarih: 24 Kasım 2015...

Haber: Rus uçağı düşürüldü.

Bu haberi ilk duyduğumda "Eyvah yandık!" demiştim.

Hatırlayın Sayın Erdoğan cumhurbaşkanı, Sayın Davutoğlu başbakan... Her ikisi de "Ben vurdurdum!", "Ben

2. https://www.diken.com.tr/1994-2001-2008-2018-2021-turkiyede-kriz-donemleri-ve-dolar-kurunun-hareketi

vurdurdum!" diye aralarında yarışıyor. Bugün sorunca her ikisi de "Benim alakam yok, pilotun işgüzarlığı" diyor.

Bizimkiler zafer naraları atarken Rusya devlet başkanı çok sakin ama bir o kadar da tehlikeli bir görüntü veriyor. Adam o kadar soğukkanlı ki endişelenmemek elde değil. Ama bizimkiler seçim hamasetiyle atıp tutuyor. "Rusya haddini bil, sınırı geçme, Trump Baba arkamızda" falan gibi...

Trump da boyuna gaz veriyor: "Türkiye haklı canımmm."

Ve 2016 yaz ayları geliyor. Rusya Devlet Başkanı Putin Rus vatandaşlarının Türkiye'ye turist olarak gitmesini yasaklıyor... Bizim turizm çöküyor. Cari açık patlıyor. Trump Ağa oralı bile olmuyor. Araya adamlar sokulup Putin ile ilişkiler düzeltilmeye çalışılıyor. İhaleler falan veriliyor. Alınan gaz fiyatları yükseltiliyor. Ruslara yüksek fiyatla nükleer santral bile yaptırılıyor. Mektuplar yollanıyor, "Vallahi billahi biz yapmadık, hain yaptı" deniliyor... Yok, Putin Nuh diyor peygamber demiyor... 2016 yazı turizmciye zehir oluyor. Bu arada keşke sadece turizm olsa, Putin domates bile almıyor...

Nihayet S-400 falan alıyoruz da Putin insafa geliyor. İşte böyle dostlarım kim ne derse desin ekonomi her şeydir. Ekonomik gücünüz yoksa dengeler terse dönüverir, kendi silahınızla kendinizi vuruverirsiniz.

Peki o günlerde neler olmuştu bir kez daha hatırlayalım mı?

24 Kasım 2015 tarihinde önce Rusya Hava Kuvvetleri'ne ait Su-24 tipi uçağın sınır ihlali gerçekleştirmesinden dolayı Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürüldüğünü duyduk. Bu çok ciddi bir olaydı çünkü 1950'li yıllardan beri ilk kez bir Rus uçağı NATO üyesi bir ülke uçağı tarafından vurulmuştu ve Rusya, Suriye İçsavaşı'na müdahil olduğundan beri ilk ciddi kaybını bu olay neticesinde yaşamış oldu.

Hatırlayın Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamada Türk hava sahasını ihlal eden uçak, beş dakika içerisinde on defa uyarılmasına rağmen sınır ihlaline son vermeyince angajman kuralları gereği iki Türk F-16 uçağı tarafından vuruldu demişti. Sonrasında Rus uçağı, Suriye Türkmen Ordusu'nun kontrolündeki Bayırbucak bölgesine düşmüş, uçaktaki iki pilot paraşüt ile atlamasına rağmen, pilotlardan biri Suriye Türkmen Ordusu'na bağlı 10. Tümen tarafından ölü olarak ele geçirilmiş, diğer pilot sağ olarak Lazkiye'deki Rus üssüne ulaştırılmıştı.

Olay bununla da bitmemiş, helikopterle pilotları arama sırasında muhalifler tarafından bir Rus helikopteri de düşürülmüş ve bir Rus deniz piyadesi vurulmuştu.

Ayrıca düşen Rus uçağının parçalarının etrafa savrulmasından dolayı Hatay'ın Yayladağı ilçesinde de iki Türk vatandaşı yaralanmıştı. Rusya Savunma Bakanlığı ise ısrarla Rus uçağının Türk hava sahasını ihlal etmediğini iddia ediyordu. ABD öncülüğünde IŞİD'e karşı yapılan Doğal Kararlılık Operasyonu'nun sözcüsü Albay Steve Warren ise Rus uçağının sınır ihlaline karşı on defa uyarıldığını doğruladı. NATO verilerine göre Rus uçağı Türk hava sahasını ihlal etmişti.

Peki ama işin gerçeği neydi?

Aslında Türkiye-Rusya gerilimi 22 Haziran 2012 tarihine dayanıyordu. Bu tarihte Suriye herhangi bir ihtar yapmadan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait RF-4E Phantom keşif uçağını düşürmüştü. Olay çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri, Suriye'ye karşı angajman kurallarını değiştirmiş ve Suriye sınırı

boyunca askeri hazırlık yapmıştı. Yeni angajman kuralları gereği, Suriye tarafından sınıra yaklaşan her askeri unsur tehdit olarak değerlendirilecek, askeri hedef muamelesi görecekti.

Rusya, Suriye İçsavaşı'na doğrudan müdahil olan birkaç ülkeden biriydi. 30 Eylül 2015 tarihinden itibaren de Suriye'de Esad hükümetinin yanında, IŞİD ve hükümet karşıtı gruplara karşı hava saldırısına başlamıştı.

Rusya'nın Esad hükümeti yanında Suriye'de operasyonlara başlaması ile uçakları birçok defa Türk hava sahasını ihlal etmişti. Ekim 2015'in başlarından beri de Türkiye ve NATO, Rusya'yı Türk hava sahasını ihlal etmemesi konusunda uyarıyordu.

En son ikaz 15 Ekim 2015 tarihinde Türkiye Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda gerçekleştirildi. Dokuz kişilik Rus heyeti ile on iki kişilik Türk heyeti toplandı. Rus heyetine altı çizilerek "angajman kurallarının en sıkı şekilde uygulanacağı" söylendi.

Kasım 2015'in ortalarında ise Türkiye, Bayırbucak bölgesinde Rusya'nın sivil Türkmen köylerine karşı girişilen hava saldırılarına tepki gösterdi. Bunun için Rusya Federasyonu'nun Ankara Büyükelçisi Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na çağrıldı. Bu çatışmalar sonucunda yeni sığınmacıların Türkiye'ye akın etmek isteyeceğini, en başta bunun sınır güvenliği konusunda sorunlar çıkaracağı söylendi. Bunun terörle mücadele olmadığı ve sivil Türkmen köylerinin bombalandığı, Rusya'nın bu tutuma devam etmesi durumunda ciddi sonuçlar doğabileceği ve bir an önce operasyona son verilmesi istendi.

Buna rağmen Rusya tarafından uyarılar dikkate alınmadı ve nihayetinde Rus uçağı düşürüldü.

Nereden bakarsanız bakın Türk tarafı haklı.

Ama sonra işler değişiyor.

Rusya Devlet Başkanı Putin ısrarla, "Rus uçağının Türkiye'ye karşı tehdit oluşturmadığını, Türk F-16 uçakları tarafından vurulduğu sırada Suriye-Türkiye sınırından 1 kilometre uzakta olduğunu ve sınırdan yaklaşık 4 kilometre uzak bir noktaya düştüğünü, bu durumun Rusya-Türkiye ilişkileri bakımından çok ciddi sorunlara neden olacağını" söyledi. Bir başka açıklamasında ise "Türkiye'nin bilerek Rusya ve Türkiye ilişkilerini çıkmaza sürüklediğini ve Türkiye'den hâlâ özür beklediklerini" söyledi.

Türkiye tarafında ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, hava sahasının ihlal edilmesi sonucu angajman kuralları gereği müdahalenin yapıldığını, Türkiye'nin sınırlarını koruma hakkına her ülkenin saygı duyması gerektiğini ve Esad rejiminin ayakta tutulması için rejim ile müttefiklerinin IŞİD bahane edilerek o bölgede kendi topraklarını korumaya çalışan Bayırbucak Türkmenlerine saldırdığını. Ne Rusya'ya ne de başka herhangi bir ülkeye karşı doğrudan askeri müdahalenin söz konusu olmadığını, aynı ihlal bugün yapılsa Türkiye'nin yine aynı karşılığı vereceğini ve Türkiye'nin Rusya'dan özür dilemeyeceğini, sınır ihlalinde bulunan Rusya'nın özür dilemesi gerektiğini söyledi.

Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu ise "Türkiye'nin sınırlarını kim ihlal ederse ona karşı her türlü tedbiri almanın hakları ve görevi olduğunu" belirtti.

Türkiye'den gelen bu açıklamalar sonrasında Rusya Başbakanı Dimitri Medvedev, "Türkiye ile ortak ekonomik projelerin iptal edilebileceğini ve Türk şirketlerinin de Rusya ekonomik pazarındaki konumlarını kaybedebileceğini, aynı

zamanda gıda ithalatına yönelik Türkiye'ye kısıtlama getirilebileceğini, yatırım görüşmelerine son verilebileceğini ve gümrük vergileriyle ilgili ağırlaştırıcı düzenlemelere gidilebileceğini" söyledi.

Eyvah, para konuşulmaya başlanmıştı. Ama güçlü ülkeler için paranın önemi yoktu ve Türkiye de para için geri adım atmazdı. En azından bir öyle olmasını bekliyorduk.

Ama öyle olmadı. Rusya ekonomik ilişkileri ve turist akışını kesince işler karışmaya başladı. Rusya doğalgaz satıyor ama turist yollamıyordu. İşlerin karıştığını gören Cumhurbaşkanı Erdoğan, 27 Haziran 2016 günü Türkiye'nin Rus uçağını düşürmesi sonucu uçağın pilotunun hayatını kaybetmiş olması nedeniyle "özür dilediğini" ifade etti. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi sonrasında ise Rus uçağını düşüren pilotlar darbeye karıştıkları gerekçesiyle tutuklandı. Rus uçağının Türkiye hükümetinden habersiz olarak düşürülmüş olabileceği konuşulmaya başlandı. Meğer uçağın düşmesinden kimsenin haberi yokmuş, bütün sorun pilotlardan kaynaklanıyormuş.

Ey para sen nelere kadirsin be kardeşim! Sonrasında ise 2018'deki dolar şokunun ardından Trump, Rahip Brunson ve "dış güçler"...

Ne kadar enteresan rastlantı değil mi?

Ama bu kez işin ucu millete fena dokunmuştu. Her ne kadar bir kesim "dış güçler"e kızsa da fakirlik de bir yandan acıtmaya başlamıştı. Kur yükseldikçe fiyatlar da yükseliyor ve satın alma gücü hızla düşüyordu. Kur yukarıya doğru 3 lira, 5 lira, 6 lira olmaya, insanların gelirleri ise 2 katı, 3 katı düşmeye başladı. Kur, fiyatlar üzerinde enflasyondan daha fazla baskı yaratıyordu. Her şeyin fiyatı hızla artıyordu. Ör-

neğin, Apple bilgisayar 1000 lirayken bir anda 5000 lira olmuştu. Ama insanların gelirleri 1000-2000 lirada kalmış ve ona ulaşamaz hale gelmişti.

İlginç olan ise TÜİK enflasyonu düşük kalmaya devam ediyordu.

Faiz Sebep, Enflasyon Sonuç mu?

Sayın cumhurbaşkanının tarihe geçen o müthiş sözünü bir daha hatırlayalım sevgili dostlarım: "Faiz sebep enflasyon sonuç."

Keşke haklı çıksaydı... Keşke bütün dünyanın tersine olan bu ekonomi teorisi başarıya ulaşsaydı. Gerçekten de faizler düşünce enflasyon da düşseydi. Ama ne yazık ki olmadı.

Aslında cümle bir anlamda haklı çıktı. Sayın Erdoğan bu cümleden sonra "Faizi düşüreceğiz, böylelikle enflasyon da düşecek" demeseydi haklı çıkabilirdi. Sonuçta faizi gerçeklerle uyuşmayacak şekilde indirirsen sonuç olarak enflasyon patlar. Nitekim bizde de öyle oldu. Faiz ekonomik gerçeklerle örtüşmeyecek bir şekilde düşürüldü ve enflasyon patladı. İşin kötü tarafı hâlâ bu politikada ısrar ediliyor olması.

Şimdi bu doktrini bir kenara bırakalım ve para politikalarında faiz opsiyonunun gerçekte ne işe yaradığına bir bakalım. Faiz aslında merkez bankalarının en önemli güçlerinden birisidir. Bu nedenle de değerli bakanımız

▶

Sayın Nebati'nin övünerek söylediği "Faiz-enflasyon ilişkisini kopardık" yaklaşımı iyi bir şey değildir. Çünkü bu bağı kopardığınızda en önemli silahınızı kendi elinizle çöpe atıyorsunuz demektir.

Para politikası elbette hükümetleri de bağlar ama bu işin asıl sorumlusu daha doğrusu orkestra şefi bağımsız ve özerk merkez bankalarıdır. Merkez bankaları yönetimlerine siyasi baskının hâkim olmaması çok önemlidir. Hâkim olursa ne mi olur? Son yıllardaki Türkiye olur; Merkez Bankası rezervleri eksiye düşer, enflasyon patlar, fiyat istikrarsızlaşır, devlet kasası boşalır, borçlar artar ve halk fakirleşir.

Merkez bankaları her ne kadar hükümetlerle paralel hareket etse de siyasal iradeler ekonomi politikalarında popülist davranmaya başladığında frene basmak ve fiyat istikrarını korumakla mükelleftir. Bu nedenle tüm gelişmiş ülkelerde merkez bankaları bağımsızdır ve ana görev tanımları fiyat istikrarını sağlamaktır. Genelde de bu politikaları hükümetlerle çelişir. Çünkü hükümetler genelde popülist ekonomi politikalarına eğilimlidir. Özellikle bizim gibi ülkelerde.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 20 yılı aşan iktidarında Merkez Bankası başkanlarını defalarca hedef almıştı ancak çoğunlukla geri adım atmak zorunda kalmıştı. Merkez Bankası başkanları da genel itibariyle işlerini mümkün olduğunca bağımsız şekilde yapıyorlardı. Ta ki 6 Temmuz 2019 tarihine kadar...

O dönemin Merkez Bankası başkanı Murat Çetinkaya –olağanüstü bir şekilde– görev süresini tamamlamadan

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından görevden alındı. Ancak asıl mesele görevden alınması değil, görevden alınma şekli ve Erdoğan'ın yaptığı açıklamaydı. Cumhurbaşkanı bu açıklamasıyla bir anlamda Merkez Bankası'nın bundan sonra bağımsız olmadığını tescillemişti.

Açıklamayı hatırlayalım isterseniz: "Sözlerimi dinlemediği için görevden aldım."

Bu şu demekti: "Bundan sonra kararları Merkez Bankası değil ben vereceğim. Ve eğer Merkez Bankası başkanları beni dinlemezse onları da görevden alacağım. Ta ki tam anlamıyla bana biat eden başkanı bulana kadar."

Sonrasında da yaşananlar zaten bu yaklaşımı doğruladı. Merkez Bankası başkanları, başkan yardımcıları, banka uzmanları, banka yetkin ekonomistleri çatır çatır görevden alındılar.

Bu durumu gören yabancılar ne yaptı sevgili dostlarım? Tası tarağı toplayıp ülkeden kaçtılar. 128 milyar dolar, kefen parası ve alınan borç paralar bu kaçış esnasında eridi gitti (ileriki bölümlerde bu eriyişin hikâyesini daha detaylı anlatacağım). Tüm büyük kur atakları da bu adımdan sonra başladı. 4 lira olan dolar bu yaklaşımdan sonra önce 8, sonra 12, sonra 18 oldu. Enflasyon patladı. Fiyat algısı ve istikrarı tam anlamıyla çöktü. Kredi notları patır patır düştü, CDS fırladı ve bir ara bin seviyesinin üzerine bile çıktı. Millet parasını koruyabilmek için dolara hücum etti. Şirketler darboğaza girdi. Yükselen enflasyonu yakalayamayan gelirler nedeniyle orta gelir seviyesi çakıldı, fakir daha da fakirleşti, açlık ve yoksulluk sınırları hızla yükseldi.

Anlayacağınız Cumhurbaşkanı Erdoğan haklı çıktı, "Faiz sebep enflasyon sonuç" oldu.

İnşaat Tutkusu Sonumuzu Hazırladı: Ballı Kaymaklı Müteahhitler

DÜNYADA KAMUDAN EN ÇOK İHALE ALAN ŞİRKETLER (2002-2020)		
		MİLYAR $
2	ODEBRECHT SA (Brezilya)	43,0
5	SUEZ (Fransa)	38,5
6	E. ON (Almanya)	37,0
9	C. Q. GALVAO (Brezilya)	23,7
10	ENEL SpA (İtalya)	21,0
Kaynak: Dünya Bankası (2020)		

Rapor Dünya Bankası'ndan. Konu 2002 – 2020 yılları arasında dünya çapında kamudan en çok ihale alan şirketler sıralaması. Bakın birinci, üçüncü, dördüncü, yedinci ve sekizinci sıralarda kimler var?

Dünya Bankası 137 ülkede 6 bin 400 ihalenin incelendiği altyapı ihaleleri raporundan bu verileri paylaşıyor. Limak, listede dünyada kamudan en fazla ihale alan şirket olurken Cengiz İnşaat ve Kolin İnşaat da ilk 5'te yer alıyor. Her yıl güncellenen listede bizim müteahhitler maşallah en üstteki yerlerini kimselere kaptırmıyorlar. Üstelik durum senelerdir neredeyse hiç değişmiyor.

Şimdi burayı dikkatli okuyun, çünkü dudaklarınız uçuklayabilir. Limak bugüne kadar kamudan tam 49 milyar dolar ihale almış ve açık ara dünya birincisi olmuş. İkinci olan Brezilyalı şirketin 6 milyar dolar üstünde.

Üçüncü ve dördüncü sırada ise Cengiz ve Kolin var. Onların da kamudan aldığı ihale miktarları sırasıyla 42 ve 40 milyar dolar. Sadece üçünün bugüne kadar kamudan aldıkları ihale toplamı 140 milyar doların üzerinde. Sonra da neden fakirleştik diye soruyorsunuz. Eğer birileri bu kadar zenginleşiyorsa büyük kitleler fakirleşmeye mahkûmdur. Ekonominin kaçınılmaz gerçeği budur.

Independet Türkçe'den Onur Kuru'nun haberine göre; CHP Mersin Milletvekili Ali Mahir Başarır, konuyu Meclis gündemine taşıyor ve soruyor: "Kırklareli'nin Pınarhisar ilçesindeki askeri arazi Limak Holding'e bedelsiz olarak verildi mi?"

Bu soruyu Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat Kurum'a sormuş ve cevabını yazılı olarak istemiş. Sorunun devamı şöyle:

"Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilmiş, önceden askeri atış ve tatbikat alanı olarak kullanılan askeri arazinin Milli Emlak tarafından bedelsiz olarak, Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Nihat Özdemir'in sahibi olduğu Limak Holding'e verildiği basında yer alıyor. Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilmiş olan askeri arazinin, bedelsiz

olarak Limak Holding'e verilmesinin gerekçeleri nelerdir? Ne ya da nelerin karşılığında askeri arazi Limak Holding'e bedelsiz olarak verilmiştir?"

Cevap yok!

İnşaat, Türkiye'de her zaman zenginleşme kaynağı olmuştur. Türkiye tarihine bakın, neredeyse bütün büyük holdinglerin ya başlangıcında ya da kırılma noktalarında inşaat vardır. Bol paranın döndüğü, kârların yüksek olduğu, kaynağı çok da belli olmayan bir alan inşaat. Öyle ballı bir iş ki hem özel sektöre hem devlete iş yapabiliyorsunuz. Bir de iktidarın rüzgârını arkanıza aldıysanız değmeyin keyfinize.

2008 küresel kriz sonrasında oluk oluk akan para işte böyle çarçur edildi. Rakiplerimiz Çin, Güney Kore, Brezilya hatta Rusya gelen parayı sanayi, tarım, yüksek teknoloji ve kalkınmada kullanırken biz tüm parayı betona gömdük. İnşaatı mevcut iktidarın yeni, büyük sermayedarlarını yaratmasında kullandık. Tüm kamu ihalelerini kazanan ve bu alanda dünya sıralamasında ilk 10'u kimseye kaptırmayan yeni zenginler yarattık. Bu arada da tabii halkın ve devletin kasası hunharca boşaltıldı. Yollar, köprüler, tüneller, siteler, rezidanslar, towerlar... TOKİ ve Emlak Konut üzerinden sınırı olmayan projeler... Halkın arazisi ve parasıyla kat karşılığı zenginleşmeler...

Bütün hikâye İstanbul Ataşehir'de başladı desem, inanır mısınız? Bu hikâyeyi gazetecilik yaptığım dönemde bire bir

TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar'ın ağzından dinlemiştim. Yapacağımız bir program öncesinde kuliste sohbet ederken anlatmıştı. Sonrasında kendisi kısa bir dönem bakanlık da yaptı. Bakanlığının neden sonlandığını hepiniz biliyorsunuz zaten.

Hikâye şöyle sevgili dostlarım:

Bugünkü beton ormanı Batı Ataşehir, o zamanlar pek revaçta olmayan dev bir arazi. Çevresi de fakir mahallesi, anlayacağınız cazibesi yok. Bu arada tam bilmesek de yıl 2004-2005 gibi. İktidar koltuğa yeni oturmuş sayılır. Serde belediyecilik olduğu için az çok inşaat işlerine ve oradaki para musluklarına aşinalar. Bayraktar Bey TOKİ Başkanı... Bu arada TOKİ, Başbakanlık'a yani Sayın Erdoğan'a bağlı.

Bu dönemde hem siyasetin hem de yandaş müteahhitlerin paraya ihtiyacı var. Ancak IMF işi sıkı tutuyor ve devlet kasasını kullanmak neredeyse imkânsız. Anladığım kadarıyla formül arayışı içinde en uygun kapının TOKİ ve inşaat olduğuna karar veriyorlar. Tabii bunlar benim yorumlarım, Bayraktar Bey konuyu bu netlikte anlatmıyor. Neyse uzatmadan biz hikâyemize dönelim. Anladığım kadarıyla Ataşehir arazisinin nasıl bir hazine olduğunu belediyecilik yıllarından zaten biliyorlar. Ancak işi nasıl devreye sokacakları konusunda emin değiller. Araziye ya toplu konut yapıp dar gelirli vatandaşa sunacaklar ki bunun kendilerine ve müteahhitlerine hiçbir getirisi yok. Çünkü iş Hazine kontrolünde olacak ve Hazine de IMF kontrolünde... Ya da araziyi satacaklar. Neyse sonunda satmaya karar veriyorlar. Koca Batı Ataşehir arazisini o günlerin hatta bugünlerin de önemli holdinglerinden biri almaya karar veriyor ve 70 milyon liraya anlaşıyorlar. İş bitmek üzere. Alacak verecekler tamamlanacak, imza atılacak, holding işe başlayacak. Ama olmuyor...

Her ne kadar Bayraktar Bey ödeme sorunu falan dese de bana göre birileri bu satıştan rahatsız oluyor. Satışın eli kulağında iken TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar bir otel lobisinde holding patronuyla bir araya geliyor ve anlaşma her nedense bozuluyor. Sonra mı? Sonra yönetmelik ve kanun değiştiriliyor, arazi kat karşılığı olarak bugün hükümete yakınlığıyla bilinen bazı müteahhitlere veriliyor. Bu arazi ile servetlerine servet katan bu müteahhitler her nasılsa kamu ihalelerinin de tamamını alıyor. İşte, bizim fakirlik hikâyemiz de böyle başlıyor.

Yakın dünya ekonomi tarihine bakın, bütün hızlı zenginleşmeler inşaat üzerinden olmuş. Daha garip bir şey söyleyeyim; neredeyse bütün büyük modern ekonomik krizler de inşaat ve gayrimenkul emlak odaklı. 1929 Büyük Buhranı, 1980 Asya Krizi ve 2008 Mortgage Krizi... Bu sektörde çıkışlar ve inişler çok serttir. Kaynak aktarımı çok kolaydır. Dünyada kara para aklamanın en iyi yöntemlerinden birisidir. 1929 krizi öncesindeki ABD ekonomisini incelemenizi şiddetle tavsiye ederim; kirli işler, mafya, kara ve bol para.

Her ne kadar kriz Wall Street ve hisse piyasası üzerinden patlamış gibi görünse de aslında olay sistematik bir suç zincirinin kırılmasıdır. İşte bu zincir, zenginleşmenin kaynağıyla aynıdır. İnşaat, gayrimenkul, beton; haksız zenginleşme, sermaye transferleri, kirli siyaset, fakir halk...

1980'li yıllarda yaşanan büyük Asya Krizi'nde de tablo aynıydı. En büyük köprüler, en büyük binalar, havaalanları... Hadi daha da geri dönelim; koskoca Osmanlı İmparatorluğu'nu bile inşaat ve gösteriş sevdası batırmıştır. Lale Devri sarayları desem yeter mi?

2007'deki ABD Mortgage Türev Krizi zaten başlı başına bir gayrimenkul ve onun yarattığı sahte hatta ahlaksız bir finans sistemi krizidir. Peki bunca örneğe rağmen Türkiye'nin tersini yaşaması mümkün mü?

Elbette hayır!

En Büyük Vatan Hainliği: Tarımı Bitirdiler!

2008 sonrası bize akan para doğru kullanılsaydı bizim için büyük fırsat olabilirdi. Ancak ne yazık ki biz o yıllarda dünyadan gelen bol parayı betona gömmekle kalmadık, elimizdeki tüm stratejik sanayi, iletişim, enerji ve bankacılık kurumlarını da kaybettik. Örneğin TEKEL!

O sahneleri dün gibi hatırlıyorum. TEKEL işçilerinin çaresizce çırpınışını, grevlerini, mücadelelerini, seslerini bir türlü duyuramamalarını... Onlara kulak vermediğimiz için hepimiz suçluyuz. "Bana ne, ben kendime bakarım" dediğimiz için hepimiz hatalıyız ve o günkü vurdumduymazlığımızın bedelini bugün hep birlikte ödüyoruz. TEKEL, alkol ve sigara değildi sadece. Hepimizin geleceği, milli servetiydi. Büyük sigara ve alkol kartellerine karşı bir duvardı. Karadeniz'in tütünü, Eskişehir'in pancarı, Ege'nin üzümü, SEKA'nın

kâğıdıydı... Orada çalışan ve yakaranlar işte bunu anlatmaya çalışıyordu.

Halkın çoğunluğu TEKEL'in sigarasından nefes çeker, rakısıyla kederlenirdi. O rakı, o sigara, o tütün Anadolu'nun teri, Anadolu insanının geliriydi. Bugün ise çektiğimiz her nefes, aldığımız her yudum ABD'li çiftçi Johnny'nin, Alman çiftçi Hans'ın ya da İngiliz çiftçi Charles'ın cebine giriyor. TEKEL varken o para Türk çiftçisi Temel, Hasan, Hatice ya da Ayşe'nin cebine giriyordu. Peki TEKEL'i ne uğruna feda ettik, ne uğruna sarı öküzü beyaz adama verdik, biliyor musunuz? Birincisi; bugün o çok milliyetçi geçinenlerin büyük kartel ağabeylerine verdiği sözler vardı. İkincisi ise TEKEL'in inşaat, AVM yapabilecek "ballı kaymaklı" arazileri vardı!

Yıl 2016, KRT televizyonunda Çetin Ünsalan, Oğul Aktuna ve ben "3GEN" programını yapıyoruz. Program bayağı da izleniyor. Yanılmıyorsam o dönem, kanalın en çok izlenen programı. Bir programda TEKEL arazilerini konuşmuştuk. Neredeyse hepsine AVM yapılmış desem, ne dersiniz? Yabancı markaların cirit attığı, esnafı bitiren, yerli pazarını yabancı pazar haline getiren AVM'ler...

"Ezanlar susmayacak, bayraklar inmeyecek" diyerek milliyetçilik hamaseti yapanlara duyurulur! Siz sadece TEKEL'i bitirmediniz dünyaca ünlü Türk tütününü de bitirdiniz, siz dünyaca ünlü Türk rakısını da bitirdiniz, siz çiftçi Temel Amca'nın emeğini, esnaf Mustafa'yı bitirdiniz!

Amma da abarttın diyenler olabilir. Hadi gelin o zaman TEKEL neymiş biraz daha yakından bakalım.

Tekel

Türkiye'de tütün üretimiyle geçimini sağlayan çiftçi ailesi sayısı 1998 yılında 622 bindi. Bu sayı 2003 yılında 334 bin, 2008 yılında da 194 bine geriledi. Bugünü konuşmaya gerek bile yok.

Ortalama 8-9 dönüm arazide ve genellikle kıraç topraklarda tütün üreterek geçimini sağlayan insanların yaklaşık yüzde 60'ı geçim imkânını kaybetti. Yüzde 40'lık kesim ise sonraki yıllarda bu alandan tamamen uzaklaştı. Bu insanlar daha sonraki yıllarda şehirlere göç ederek sosyal sorun haline geldiler. Şehirlerde iş bulabilenler geçim derdine düşerken, iş bulamayanlar karanlık işlerin pençesine sürüklendi. TEKEL hem üreten çiftçi hem de bu ürünleri pazarlayan esnaf için önemli bir geçim kapısıydı. TEKEL fabrikalarında çalışan işçilerin işsiz kalmasından bahsetmiyorum bile.

TEKEL'in özelleştirilmesi, çiftçiye, işçiye ve esnafa büyük darbe indirdi. İş bununla da kalmadı, ülkenin kendi kaynaklarıyla üretim yapan ve bir anlamda ekonomik bağımsızlığın da göstergesi olan bu alan komple yabancılara terk edildi. Bugün hangi tütün ya da alkol ürününe el atsanız arkasından bir yabancı sermaye çıkıyor.

Peki, TEKEL ne zaman ve neden kurulmuştu?

Aslında TEKEL Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan bir mirastı. Osmanlıcı abi ve ablalara duyurulur! 1875 yılında kurulmuştu. Amaç, Osmanlı'yı tekrar ayağa kaldırabilmek ve ekonomik güç kazanabilmekti. Tarım o günlerde de bugün olduğu gibi değerliydi. Ancak bu hayal çok sürmedi. Osmanlı ekonomik olarak o kadar zor durumdaydı ki 1881 yılında

borçları karşılığında Muharrem Kararnamesi'ne imza atmak zorunda kaldı. Bu kararname ile Osmanlı'nın tüm gelirlerine el koyup alacaklı yabancılara aktaran yapı, yani Düyunu Umumiye İdaresi devreye sokuldu. Elde avuçta ne kadar kârlı iş varsa bu yapının kontrolüne geçti. TEKEL de bunlardan biriydi.

Atatürk, Cumhuriyet'i kurana kadar bu süreç devam etti. Düyunu Umumiye İdaresi'nin kapatılıp yabancıların elinden kurtarılmasıyla birlikte TEKEL tekrar millileştirildi. Böylece Cumhuriyet yönetimi, bu tarihlerde tütün üretimi yapan 170 bin civarındaki çiftçiyi yabancıların baskısından ve sömürüsünden kurtardı. TEKEL, köylümüzün yaşam düzeyinin yükseltilmesine ve böylece milli bilincin gelişmesine önemli katkılarda bulundu. Devlet, 1927 yılından itibaren tütün üreticisini desteklemeye başladı ve tütünü aracılardan değil, doğrudan üreticilerden satın almaya karar verdi.

TEKEL, üzüm ve anason üreticilerine de önemli katkılarda bulundu. Halkın tüketimi için tütün ve tömbeki satın almak, işlemek, kıymak; bu tütünden sigara, enfiye, ağız ve pipo tütünü yapmak; bu maddeleri markalı, bandrollü ve etiketli kutulara ve paketlere koymak; bunları ülke içinde satmak devletin tekeli altına alındı. Yaprak tütün ticareti yalnızca yabancı ülkelere satmak amacıyla serbest bırakıldı.

1928-1932 döneminde Tütün, Tuz ve Alkollü İçkiler idareleri ayrı ayrı faaliyet gösteriyordu. Bu kuruluşlar 1932 yılında birleştirildi. Böylece kendi ülkemizin hammaddeleri, kendi işçimizin emeğiyle ürün halini aldı; bu ürünlerimizi de kendi esnafımız pazarladı. Halkımız, yerli ürün üretti ve tüketti. İşte böylelikle de yabancı sömürüsü sona erdirildi.

TEKEL, Cumhuriyet yönetiminin halkımızın refah düzeyini yükseltmede kullandığı önemli araçlardan biri oldu. Bu uygulama, ülkemizin dışa bağımlılığını da azalttı. Atatürk, 1923 yılında, İzmir İktisat Kongresi'nin açılış konuşmasında, siyasal bağımsızlığın ancak iktisadi bağımsızlıkla korunabileceğine işaret etmişti. İktisadi bağımsızlığın en önemli unsurlarından biri ise, tüketilen ürünlerin mümkün olduğunca büyük bölümünün kendi insanımızın emeğiyle üretilmesi ve pazarlanmasıydı.

TEKEL, bu alandaki faaliyetleriyle, çiftçimize, işçimize ve esnafımıza büyük yararlar sağladı. TEKEL'in sosyal bir amacı da vardı; iç pazarın bütünleştirilmesine, insanların iktisadi açıdan birbirini tamamlamasını da sağlıyordu. Atatürk ve yol arkadaşları, milleti oluşturan unsurlar arasında iktisadi ilişkilerin geliştirilmesinin son derece büyük önemi olduğunu biliyordu. TEKEL, tütün, anason, üzüm, çay ve diğer bazı başka ürün üreticileri arasında böylesine bir birlik sağladı. Ayrıca, yüz binlerce çiftçinin geçimini sağlaması, vatandaşla devlet arasındaki bağı da güçlendirdi.

Bu nedenle sevgili dostlarım, TEKEL'in özelleştirilmesi yalnızca büyük sigara tekellerinin veya içki üreticilerinin kâr hırsıyla açıklanamayacak kadar önemli bir konuydu. TEKEL, yalnızca sayıları 600 binin üzerindeki tütün üreticisinin değil, tarım sektöründe on binlerce diğer üreticinin, esnafın ve işçinin de geçim kaynağıydı. TEKEL bağımsız Türkiye ve milli birliğin temel simgelerinden biriydi.

TEKEL'in özelleştirilmesi 1984 yılında yabancı sigara ithali ile başladı. Sigara üretiminde devlet tekeli kaldırıldı. 1986 yılında özel sektöre, TEKEL ile ortaklık yapmak koşuluyla, sigara üretmeleri için izin verildi. Sonra 1991 yılında sigara üretimi, ithalatı ve satışı da belirli koşullarla serbest bırakıldı. Bu sayede de büyük sigara tekelleri ülkemizde sigara piyasasına doğrudan üretim yoluyla girebildi.

20 Ocak 2001 tarihinde ise özel sektöre alkollü içki üretimi ve ithalatı olanağı tanındı. 2 Haziran 2003 tarihinde, TEKEL'e bağlı Sigara Sanayii İşletmeleri Müessesesi değiştirildi, Sigara Sanayi İşletmeleri ve Ticareti A.Ş. yapıldı. Alkollü İçkiler Sanayii Müessesesi ise Alkollü İçkiler Sanayi ve Ticaret A.Ş. biçimini aldı. Ardından da satışlar ve kapatmalar başladı. TEKEL'in içki ve sigara fabrikaları, birbiri ardına satıldı veya kapatıldı. Bir dönem Türkiye'nin en büyük işletmelerinden biri olan, devletimize rekor düzeylerde vergi sağlayan TEKEL, adım adım tasfiye edildi.

Sigara fabrikalarının ardından, 31 Ocak 2010 tarihi itibariyle yaprak tütün işletmeleri de kapatıldı. Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt bu büyük iktisadi gücümüz, dış güçlerin baskıları sonucunda yok edildi.

Ezanlar susmasın, bayraklar inmesin, öyle mi?

Atatürk Orman Çiftliği

Dünyanın en gelişmiş ülkeleri teknoloji ve sanayi ülkeleri diye lanse edilir ama bu büyük bir yalandır sevgili dostlarım. Aslında tüm süper güçlerin sağlam temeli tarımla

atılmış ve tarım sayesinde büyüklüklerini korumuşlardır. Bu bugün de böyledir, dün de böyleydi, yarın da böyle olacak. Dünyanın süper gücü ABD aynı zamanda dünyanın en önemli tarım üreticisidir. Ukrayna ile savaşa giren Rusya, tarım gücü sayesinde bütün dünyanın yaptırımlarına kafa tutabildi. Hızla büyüyerek ABD'ye kafa tutan Çin, asıl büyümesini tarım reformuyla başlattı. Avrupa hâlâ tarımla ayakta kalıyor.

Türkiye de tarım varken güçlüydü. 1929-1938 arasında Atatürk tarafından gerçekleştirilen büyük Türkiye atılımının temelinde tarım vardı. 2000'li yılların başında Türkiye tarım konusunda kendi kendine yeten 7 dünya ülkesinden biriyken bugünden çok daha güçlüydü. Tarım entegre tesisleri, TEKEL, şeker fabrikaları, Sümerbank ve tarım kooperatifleri sayesinde hem halkına iş sağlıyor hem de en büyük krizlerden bile kolayca çıkabiliyor, iki tane Rus tahıl gemisine muhtaç olmuyordu. İşte bu yüzdendir ki öncelikle tarımımız hedef alındı. "Tarıma ne gerek var, sanayi daha iyi" yalanıyla sektör en sonunda yok edildi. Maalesef bu gerçeği görmediğimiz için bugün bu durumdayız.

"Kendi kaynaklarınla üretmek" stratejisi Mustafa Kemal Atatürk dehasının en önemli iki ekonomik modelinden biri bence. Diğeri de karma ekonomi modeli. Peki, "kendi kaynaklarınla üretmek" ne demek?

Aslında kendini bilmek, kendini tanımak; avantajlarını ve dezavantajlarını tahlil edip ona göre ilerlemek demek. Çoğumuz Atatürk'ü asker ve lider kimliğiyle biliyoruz. Ama devrimlerine bakarsanız aslında onun bir ekonomi dehası olduğunu görebilirsiniz. Gençlik yıllarından itibaren en çok yoğunlaştığı alan ekonomi. Osmanlı'nın çöküşünün temelinin

ekonomik hatalar olduğunu görüyor ve çeşitli gazetelerde yazdığı köşe yazılarında siyasetten çok ekonomik sorunları ve çözüm önerilerini kaleme alıyor.

Osmanlı'yı bitiren, halkı fakirleştiren, pazarı yerliden çok yabancının oyun alanına çeviren kapitülasyonlara o kadar karşı ki Lozan'da Musul ve Kerkük'ten vazgeçiyor ama Osmanlı borçlarını ödeme pahasına kapitülasyonları kaldırma ısrarından vazgeçmiyor. Ve haklı da çıkıyor.

O ısrarı sayesinde Türkiye Cumhuriyeti hızla kalkınırken Osmanlı'dan kalan tüm borçlar da 10 yıl içinde ödeniyor. Ata öldüğünde ise kasa dolu, halk refahı yakalamış, onlarca fabrika kurulmuş, üretime finansmanı yaratacak yerli ve milli bankalar kurulmuştu; Ziraat Bankası, Halk Bankası, Türkiye Denizciler Bankası, Türkiye Tütüncüler Bankası, Eti Bank vs... İğne üretemeyen ülke uçak üretir hale gelmişti.

Atatürk Orman Çiftliği de bu sürecin en temel kurumlarından biriydi. Bir arazi ya da çiftlikten çok öte, aslında bir tarım devrimiydi. Türkiye'nin kalkınmasının en önemli tohumuydu. Amaç sanıldığı veya lanse edilmeye çalışıldığı gibi orada bir "piknik alanı" yaratmak değildi. Amaç; kendi öz kaynağını yaratmak, bir bataklığı ıslah ederek verimsiz bir toprak parçasının nasıl bir hazine olabileceğini göstermek, imkânsızlıklarla mücadele etmek, en zorlu savaşların bile inanarak ve bilimi kullanarak nasıl kazanılabileceğini göstermekti!

Atatürk Orman Çiftliği sayesinde Osmanlı'da öldürülen tarıma tekrar hayat verildi. Orada yapılan araştırmalar, Türkiye Şeker Fabrikaları'ndan TEKEL'e pek çok önemli yapının kurulması ya da geliştirilmesinde rehber oldu. O çiftlikte

yapılan araştırmalarla Karadeniz'in engebeli arazilerine fındık, tütün ve çay getirildi.

> Bilmeyenler için söyleyeyim; Cumhuriyet öncesi Karadeniz'de bir dal çay ya da fındık yok. Bunların üretimi bugünkü Gürcistan'da yapılıyor. Fındık ve çay Karadeniz'de işsizliği ve göçü bitirmek adına Cumhuriyet'le birlikte getiriliyor. Atatürk'ün destekleri, o günün vatansever ziraat mühendisleri sayesinde bu ürünler Karadeniz'de yaygınlaşıyor ve dünya tekeli haline geliyor. Son 20 yıla kadar da ne çayımız ne de fındığımız bazı yabancı firmaların arka bahçesi olamıyor. Bugün kimlerin tekelinde bilmiyorsanız Karadeniz çiftçisine bir sorun derim.

Atatürk Orman Çiftliği'nin önemi çay ve fındıkla da bitmiyor. Tüm Anadolu'ya yayılıp hem çiftçiye hem de işçiye ekmek kapısı olan, şehirleri kalkındıran, geliştiren Şeker Fabrikaları'nın, TEKEL fabrikalarının da temelleri bu çiftlikte atılıyor. Eskişehir, Kayseri, Konya, Uşak'ta açılan saymakla bitmeyen fabrikalar... Dahası, gittikleri şehirde üniversite açtıran fabrikalar. Sadece şeker değil, hayvan yeminden gübreye, alkolden ilaç hammaddesine kadar her şeyi üretebilen entegre tesisler! Düşünsenize; Atatürk Orman Çiftliği'nde öyle bir sistem yaratılıyor ki her bir ürün diğer bir ürünü, her bir fabrika diğer bir fabrikayı besliyor. Ve tüm bunlar ülkeyi hem de savaştan yeni çıkmış yoksul ve yaralı bir ülkeyi

toplamda 10 sene içinde, almak yerine satan, muhtaç olmak yerine kendi kendine yetip aynı zamanda borçlarını ödeyen bir ülke haline getiriyor.

Bugünse aynı Atatürk Orman Çiftliği'nin üzerinde üretmeden sadece tüketen bir SARAY bulunuyor. Tıpkı Osmanlı'yı bitiren Lale Devri sarayları gibi...

Hadi gelin, biraz da Atatürk Orman Çiftliği'nin nasıl kurulduğundan bahsedelim.

Yıl: 1925...

Ankara'nın batısında, Yenimahalle'de bulunan tarlalar, Mustafa Kemal Atatürk tarafından parça parça ve farklı bireylerden satın alınarak toplanıyor. Yanlış anlamayın, Ata parasını devlet bütçesinden değil kendi cebinden veriyor. Ardından bataklıktan bozma arazi üstüne yine onun talimatıyla ileride Türk tarımına öncülük edecek Atatürk Orman Çiftliği kuruluyor. Bu arada çok merak edenler, çiftlik alım kayıtlarına Atatürk'ün Türkiye İş Bankası'ndaki 00000002 numaralı hesap detaylarından bakabilir.

Ata kendi cebinden alıp kendi cebinden harcamalarla geliştirdiği bu çiftliği, ölümünden bir yıl önce, 1937 yılında Devlet Hazinesi'ne bağışlıyor. Atatürk düşmanı sözde yerli millilere duyurulur!

O yıllarda büyük ölçüde bataklık ve sazlıklarla kaplı 52.000 dekarlık alanda Atatürk'ün talimatı ile gerçekleştirilen başarılı çalışmalarla; fidan yetiştirme, bahçecilik, bağcılık ve hayvancılık alanlarında çiftçilere örnek ve yol gösterici işler

yapıldı. Çiftlikteki tarım ve hayvancılık faaliyetleri doğrultusunda bünyesinde endüstriyel tesisler de kuruldu. Bozkır ortasına kurulmuş olan yeni başkent Ankara'nın halkı için doğa güzelliği ve sosyal yaşam alanı yaratıldı.

İşte, eser budur!

BİZİM PARAMIZLA YAPTILAR, BİZE SATTILAR

Sevgili dostlarım, bunları yazarken aklıma bir yandan da anılar geliyor. 2022 yılı içinde çok değer verdiğim gazeteci ağabeyim Uğur Dündar, beni TELE 1 kanalında yayımlanan programına davet etmişti. Gündemde Çanakkale Köprüsü vardı. Ve bir eser tartışması almış başını gidiyordu. Yapılan eserlere karşı olmak meselesi... Solcu kafası işte... Orada şunu söylemiştim; eser yapılan yollar, köprüler ya da rezidanslar değildir. Bunları yaparak birilerini zenginleştirirken halkı fakirleştirmek hiç değildir. Eser halka paralı köprü yapmak da değildir. Eser deha ürünüdür. Sahip olamasanız da o dehaya hayran kalmaktır. Eser halk yararıdır, halkın olandır... Eser Ayasofya'dır, Sultanahmet'tir, Pisa Kulesi'dir...

Bugün bize eser olarak sunulan neredeyse her şey birilerini zengin ederken halkı fakirleştiren ve ayrıştıran para tuzaklarıdır. Dağ olmayan yere tünel yapmak eser değildir.

Kamu yararına yapılan proje ise kamu yararına olmalıdır. Bugün yapılan her sözde projenin bedeli halka hem vergilerle hem de geçiş ücretleriyle ödetilmektedir. Avrasya Tüneli'nden hadi geçin bakalım bedava. Anında evinize ya da işyerinize faturası gelir. Ya da geçin bakalım parasını ödemeden Çanakkale Köprüsü'nden, cezası hemen gelir, ödemeden arabanızı bile satamazsınız.

Peki ya o köprü, yol ve tünellerden hayatınız boyunca hiç geçmeseniz? Fark etmez, yine de ödersiniz. Nasıl mı? "Garanti ödemeler" sayesinde. Aldığınız her ekmek, sigara, araba ya da evle o sözde eserlere para ödüyorsunuz. Hani nerede halkın yararı? İşte bu soruyu sormadığımız, bize sunulan her şeyi doğru kabul ettiğimiz için bu noktadayız. Bunu bildikleri için fütursuzca kurumların içini boşaltıp, akla havsalaya sığmayan rakamları bizlere sunabiliyorlar. İşte bu yüzden, kurumlarımızın güvenilirliği tüm dünyada sorgulanır hale geldi.

Bu konuda beni en çok üzen iki konuysa bir zamanların başbakanı Binali Yıldırım ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın arka arkaya yaptığı gaflar olmuştu. Binali Yıldırım konuşmasında "Çanakkale geçilmez dediler, geçtik" demişti. Oysa Çanakkale'yi geçemeyen düşmandı. Ve o Çanakkale geçilmesin diye 100 binlerce insanımız canını verip şehit oldu. O zafer sayesinde ezanlar susmadı, bayraklar inmedi. O zafer sayesinde Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. O zafer sayesinde Türkler bağımsız kalabildi. Çanakkale dünya tarihinin en kanlı cephelerinden biri oldu. 500 binden fazla insan öldü. Yarısından

fazlası çocuk yaştaki bizim şehitlerimizdi. Öyle ki İstanbul Erkek Lisesi'nin bir dönemi o cephede şahadete koştu. Ve İngiliz düşmanı o boğazı aşamadı. Küstahça geldiler, burunlarını sile sile gittiler.

Yani anlayacağınız Binali Bey, orası geçilmedi ve asla geçilemeyecek. Eser dediğiniz de parayla geçilen Çanakkale Köprüsü değil, binlerce canla ödenen Şehitler Abidesi'dir Binali Bey!

ÇİN MODELİ UCUZ İŞGÜCÜ DEMEK DEĞİL!

Hatırlayın bir ara asgari ücret dibe vurup insanlar geçinemez hale gelince birileri çıkıp "Çin modeli uyguluyoruz" demişti. Çin modelini ucuz işgücü olarak lanse etmeye çalışmışlardı. Sonra biz işin gerçeğini anlatınca hemen çark edip susuverdiler. Şimdi burada bir kez daha anlatayım da Çin modelinin gerçekte ne olduğu kayda geçsin.

Çin modeline geçmeden önce, Çin nereden nereye gelmiş bir bakalım isterseniz.

1979 yılında Çin, kişi başına düşen 182 dolarlık milli gelirle dünya sıralamasının diplerindeydi. 2015 yılına gelindiğinde bu rakam 8 bin 28 dolar, 2021 sonunda ise kişi başı gelir 12 bin doların üzerinde. Kaç kat artmış farkında mısınız sevgili dostlarım?

Çin 1970'li yıllarda dünyanın dibindeyken 2010 yılında dünyanın en büyük iki ekonomisi Japonya ve Almanya'yı geçerek dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline geliyor. Büyüme oranlarını bu şekilde devam ettirirse –ki ettiriyor– Çin 2030 yılında Amerika'yı da geride bırakarak dünyanın en büyük ekonomisi olacak.

Peki ama 1970'li yıllarda krizler ülkesi olan Çin, nasıl oldu da bu kadar kısa bir sürede bu başarıyı yakaladı?

Çin modeli, komünizme rağmen 1970'lerde başlamış; başrollerde toprak reformu, tarımın geliştirilmesi ve muazzam bir tarımsal üretim var. İkinci aşamaya 1980'lerde geçiliyor; yani sanayi üretimi, ağır sanayinin geliştirilmesi, fabrikaların kurulması. Üçüncü aşamada ise tersine mühendislik başlıyor, yani Japonya'nın yaptığını yapıp bütün her yerden sermayeyi kendi ülkesine fabrika olarak çekip –doğrudan sermaye dediğimiz budur, fabrikaları kendi ülkesine çekmek– tersine mühendislikle teknolojiyi geliştiriyor, markalaşıyor. Dördüncü aşama neydi, hatırlayın sevgili dostlar, uzay teknolojisi. Bugün gelinen noktada Çin, uzayda insanlı seferler gerçekleştirme pozisyonunda. En önemli uzay istasyonları Çin'e ait.

Gelin, bu muazzam başarı hikâyesine daha yakından bakalım.

Öncelikle siyaseti bir kenara bırakarak ekonomik reformlara öncelik verdiler. Piyasa sisteminin önündeki engelleri esnettiler. Elbette hâlâ asıl güç kamuda fakat birey ve çeşitli kesimlere girişimcilik kapılarını açtılar. Denetimi kısmen azaltarak ve kısmi vergi kayıplarını göze alarak iş yapanı rahatlattılar. Kalkınma hedefleri ve yerel yatırımlar büyüdüğü sürece bazı kayıplara göz yumdular.

Yeni reform süreciyle birlikte Çin'de iki aşamalı bir çalışma yapıldı. Birinci aşamada daha çok girişimciliği ve tarımı desteklediler. Bu dönemin ateşleyici gücü tarım oldu. Tarımı ayağa kaldırmadan ülke ekonomisini kalkındırmanın neredeyse imkânsız olduğunu fark ettiler. Çünkü kalkınan ve gelişen ekonomilerin temelinde hep tarım vardır. Bu durum

Amerika'da da, İngiltere'de de, Fransa'da da, Kuzey Avrupa'da da hatta 1928-1938 Atatürk Cumhuriyeti'nde de hep böyleydi. 1979 sonrası halk ekonominin özellikle de tarımın içerisine girişimci olarak sokuldu. Özetle halk üretime teşvik edildi.

"Hem sen hem devlet kazansın" modeli kamu haricinde de girişimcilerin ortaya çıkmasını sağladı. Tarım sektöründe "Hane Halkı Sorumluluk Sistemi" getirildi. Çiftçi ailelerine sözleşme karşılığında toprak tahsis edildi. Tahsis derken yanlış anlaşılmasın mülkiyet değil, sadece kullanım hakkı verildi, mülk yine devlete aitti. Her hane halkı, bağlı olduğu yerel yönetime ve devlete tedarik kotasını ve vergi yükümlülüğünü sağlamakla sorumlu kılındı. Hane halkları bu sorumluluğu yerine getirdikten sonra üretim fazlalarını serbest piyasa fiyatına satabiliyordu. Böylece çiftçi daha çok üretmeye ve kazanmaya başladı. Tabii sadece çiftçi değil devlet de hızla büyüyordu.

Bu sistemin etkin işletilmesiyle verim ve üretim arttı, köylüler tarım-dışı aktivitelere de yöneldi. Köy ve Kasaba İşletmeleri oluşmaya başladı. Köy ve Kasaba İşletmeleri, köy ve komünler tarafından kurulup işletilen, tarımdan çıkan fazla işgücünü emen ve zamanla Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne rakip olarak ortamı canlandıran özel, küçük sanayi işletmeleriydi. Bizdeki tarım kooperatiflerinin daha verimli hali diyebiliriz. Bu işletmeler Merkezi Plan dışına çıkarak, üretimlerini doğrudan piyasa sistemine sokabildiler. Böylelikle birinci dönemde uygulanan reformlar ile tarım, sanayi ve üretim canlandı. Verimlilik arttı.

İkinci dönem reformlar ile ise düzenlemelere geçildi. Kurumların güçlendirildiği, makroekonomik düzenlemeler

devreye sokuldu. Tamamen piyasa fiyatlamasına geçildi. Merkezi Planlama, yürürlükten kaldırıldı. Günümüzde, fiyatlar artık yüzde 90 oranında piyasa tarafından belirleniyor. Enerji, elektrik, su, tütün ve bazı tahıl fiyatları hâlâ denetimli ve öyle de olmalı zaten. Bizdeki durum ortada...

Devlet düzenlemeleriyle piyasalarda fırsat eşitliği ve herkes için eşit koşullar yaratılması öncelikli oldu. İşte, Çin modeli budur...

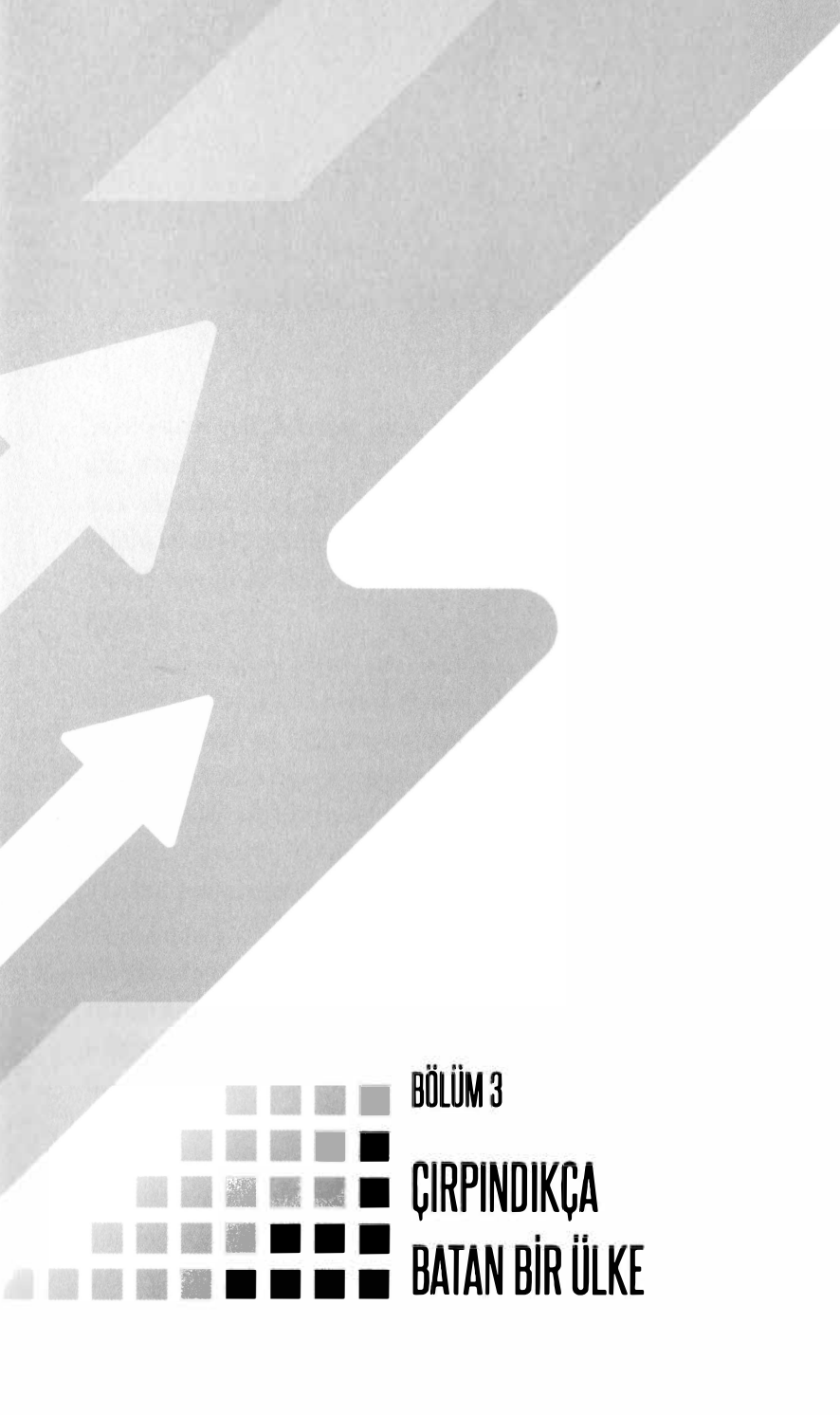
2000-2010 yılları arasında bizim bildiğimiz manada bir "refah" Çin'de yoktu. Bizim bildiğimiz mana nedir? Cipe binmek, lüks evlerde yaşamak, marka giyinmek... Evet, bunlar yoktu, ama Çin'de insanlar gıdalarını alabiliyor, barınabiliyorlardı. Yaşamlarını sürdürebiliyorlardı. Bugün geldiğimiz noktada Çin modelini ucuz işgücüyle tanımlamaya çalışmak en kibar tabirle cahillikten başka bir şey değildir.

Çin'i ekonomik olarak geri kalmış sanan zihniyetle, "Ay İzmir vallahi köy gibi, çok geri kalmış" diyen zihniyet aslında aynıdır. Tam bir AKP kafasıdır bu: "Çok geri kalmış!" Niye? Çünkü çok bina yok, AVM yok. Son yıllarda bina ve AVM sayısı artınca ne oldu? "Ay İzmir çok gelişti, ilerledi." Ne yazık ki bina ve geniş yolların bir gelişmişlik göstergesi olmadığını anlayamadık. Bu cahilliğin faturasını şimdi çok ağır ödüyoruz.

Özetle sevgili dostlarım; tarımı bitirdiler, özelleştirmeler adı altında TEKEL gibi kurumları bitirdiler, düzenleyen ve denetleyen neredeyse tüm kurumları bitirdiler. 2018'den

sonra, ağır sanayi kuruluşlarını özelleştirerek çöküşü hızlandırdılar. Bugün Tüpraş ve Petkim, tamamen özel sektöre ait. Elbette ikinci bir Petkim ve Tüpraş kurulabilirdi, kurulmadı. Daha da büyütülebilirdi, böylece petrol, kimya ürünleri çok daha ucuz hale getirilebilirdi, getirilmedi. Bugün ülkemizdeki bankacılık sistemi %80-%90 oranında yabancılara ait. Dünyanın en kapitalist ülkelerinde bile böyle bir oran mümkün değildir.

Bütün bunların toplamında; 2018'den sonra yapabilecekleri tek bir şey kaldı; rakamları karartmak, doları tutabilmek adına Merkez Bankası rezervlerini boşaltmak... 128 milyar dolar hikâyesi de işte burada başladı.

BÖLÜM 3

ÇIRPINDIKÇA BATAN BİR ÜLKE

128 MİLYAR DOLAR HİKÂYESİ

2018 yılına gelene kadar, aynı 1993-1994 aralığında olduğu gibi ekonomik kriz durmadan beslendi. Türkiye'de ekonomik sıkıntılar her geçen gün biraz daha büyütüldü ve siyasi ustalıkla üzeri güzelce örtüldü. İthalata bağımlı ekonomik model sayesinde neredeyse tüm ürünlerin fiyatı dolara bağımlı hale geldi.

Türkiye'deki ithalatın aşırı artması, hatta neredeyse tüm ürünlerin ithal ürün haline gelmiş olması döviz kuruna piyasadaki fiyatları belirlemesi anlamında muazzam bir güç verdi. 2013 itibariyle dünyada parasal genişlemenin bitmesi ve parasal sıkılaşmanın başlamasıyla birlikte, yarattıkları "büyüme" imajını korumak yani gerçeklerin üstünü örtmek için kur baskılanmaya çalışıldı.

Aslında sadece 2018'de değil, 2013'te, Gezi döneminde de yine kurda bir haraketlilik vardı. Bu hareketleri baskılamaya ve hepsine bir bahane uydurmaya çalıştılar. 2013 yılında Ben Bernanke'nin aniden varlık alımlarını kısmasıyla birlikte baktılar ki dolarda ciddi bir haraketlilik olacak, Gezi olaylarının büyümesine izin verdiler. Bu çok kritik bir yaklaşım. İspatı zor olsa da 2013'te varlık alımlarının kesilmesiyle Gezi olaylarının aynı zamana, aynı aylara denk geliyor olması aslında bunun en net göstergelerinden bir tanesi. Niye? Çünkü dolar bir anda yukarıya doğru tırmandığında ona bir bahane

üretilmesi gerekiyordu ve bu bahanenin de "bizimle" ilgili olmayan bir hata olarak nitelendirilmesi, anlatılması gerekiyordu. Bu sebeple suç, Gezi olaylarına yüklenildi. Nitekim bugün daha hâlâ Gezi olayları üzerinden prim yapmaya çalışıyorlar sevgili dostlar. Kim ne derse desin; aslında esas sebep, Ben Bernanke'nin varlık alımlarını kesmesiyle dünyada parasal bir sıkılaşmanın başlaması ve dolayısıyla Türkiye'deki para çıkışının hızlanması ve doların yukarıya doğru eğiliminin başlamasıydı.

2018'e kadar bu süreç zaman zaman tekrarlanarak devam etti. 3,40'a gelen kur gitgide yukarı tırmanmaya devam etti ve 2018'de 8 liraları zorladı. Bir yandan da yine yanlış faiz politikalarına devam ettiler. "Faiz sebep, enflasyon sonuç" dediler, yani düşük faizde ısrar ettiler, dolayısıyla da kur yukarıya eğilimini devam ettirdi. İşte 128 milyar dolar hikâyesi de aslında böyle başlıyor sevgili dostlar. Hikâye şu; 2018-2020 yılları içinde, Merkez Bankası kuru baskılamak için 128 milyar doları eritiyor.

2018'in sonuna doğru Berat Albayrak şu söylemi geliştirmeye başlamıştı: "Artık kuru serbest bırakacağız, rekabetçi kur olayına geçiyoruz, dolar nereye giderse gitsin, biz karışmayacağız, dünyada daha rekabetçi olacağız ve ihracatımızı artıracağız, cari açığımızı kapatacağız."

Merkez Bankası Başkanı Murat Uysal'da bu söylemleri destekledi. Faiz düşük kalmaya devam edecek kur nereye giderse gidecekti. Ve elbette gitti...

Bu söylemlerle 8 Kasım 2020 tarihine kadar dolar soluksuz yükseldi, 9 liraya dayandı. Belki Merkez Bankası Başkanı Murat Uysal 8 Kasım 2020 tarihinde görevden alınmasaydı 20 Aralık 2021 operasyonu o günlerde yapılacaktı ama olmadı. Bir gece yarısı kararıyla, Cumhurbaşkanı Erdoğan sözünden hiç çıkmayan Merkez Bankası Başkanı Murat Uysal'ı

sürpriz bir kararla görevden aldı. Yerine partiden Naci Ağbal getirildi. Bu haberi duyan Berat Albayrak, Instagram üzerinden istifasını verdi, pardon affını istedi. Ve affedildi. Yerine yeni bakan Lütfi Elvan getirildi. 8 Kasım sonrası gerek Hazine ve Maliye Bakanlığı gerekse Merkez Bankası Başkanı Naci Ağbal daha akılcı ve ekonomi gerçeklerine uygun politikalar izlemeye başladı.

Merkez Bankası koltuğuna oturan Naci Ağbal, AK Parti siyasetine yakın bir isim olmasına rağmen faiz adımlarında yapılması gerekeni yaptı. Arka arkaya faiz artırarak, faizi enflasyonun üzerindeki reel seviyesine taşıdı. Bu tavır hem kuru hem de enflasyonu frenledi. Uluslararası arenada Türkiye'ye bakış açısı da değişmeye başlamış, ufak ufak yeni para girişi sinyalleri konuşulmaya başlanmıştı. 9 liraları zorlayan dolar kuru 6,80 seviyelerine kadar geriledi. Doğru para politikaları karşılık buluyordu. Politika faizi 8 seviyesinden yüzde 18'e kadar yükseltildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Merkez Bankası başkanı bağımsızdır mesajları da kısmen işe yarıyordu.

Ama bu saadet kısa sürdü. Önce *Yeni Şafak* gazetesinde bu manşet atıldı:

Yeni Şafak

Türkiye'nin Birikimi

BU OPERASYONU KİM ADINA ÇEKTİNİZ

Dünya, ekonomideki faiz etkisini azaltmaya çalışırken Türkiye'de Merkez Bankası, 83 milyonun sesine kulak tıkayarak faizi yüzde 17'den yüzde 19'a çıkardı. Piyasa beklentisinin bile üzerinde yapılan 200 baz puanlık müdahale, ekonomik gerekçelerle izah edilemeyen bir faiz artışı oldu. Merkez Bankası'nın Türkiye'nin büyümesini frenleyecek bu operasyonu kim veya kimler adına ve hangi amaçla çektiği merak ediliyor

YATIRIM VE İSTİHDAMA BÜYÜK DARBE

GELİŞMİŞ ÜLKELER FAİZİ SIFIRLIYOR

Sonra da Merkez Bankası Başkanı Naci Ağbal görevden alındı. İşin enteresan tarafı yeni başkan bu manşetin atılmasını sağlayan *Yeni Şafak* köşe yazarı Şahap Kavcıoğlu idi.

Peki ama piyasaların rahatlamasını sağlayan Naci Ağbal bir gece yarısı operasyonu ile neden apar topar görevden alınmıştı? Ve bu görevden alma piyasalar tarafından nasıl algılanmıştı?

2021 Mart'ta görevden alınan Ağbal, sadece 132 gün görev yapabilmişti. Ve bu görevden alma ile Cumhuriyet tarihinde ilk kez, Merkez Bankası'na 20 ay içinde dördüncü başkan atanmış oldu. Parasal genişleme döngüsünün sonlanması ve sıkılaşma adımları, para politikasında sadeleşme, fiyat istikrarı vurgusu, artan iletişim faaliyetleri ve rezervlerin güçlendirilmesi, Ağbal'ın attığı her adım ekonomi gerçekleri ile uyumluydu. Ama faiz artışları Erdoğan'ın siyasi bakış açısıyla taban tabana zıttı. Ve bu görevden alma iki şeyin itirafıydı. Bir, faiz indirimleri ne olursa olsun tekrar başlayacak; iki Merkez Bankası'nın patronu başkanlar değil cumhurbaşkanıdır.

Her iki sonuçta Merkez Bankası'nın bağımsız olmadığını net bir şekilde ortaya koyuyordu. Karar duyulur duyulmaz dolar hızla yükselmeye başladı. Bu yükseliş faiz indirimi olmamasına rağmen gerçekleşti. Yeni başkan Kavcıoğlu, neredeyse 6 ay Naci Ağbal'ın yükselttiği faiz oranlarına hiç dokunmadı. Buna rağmen güvensiz ortam ve her an olabilecek faiz indirimi korkusuyla dolar ufak ufak 10 liraları zorladı. Piyasa belki de faizler bu seviyelerde tutulacak beklentisiyle sakinleşti. Ta ki agresif faiz indirimleri başlayana kadar.

Kavcıoğlu ve faiz indirimi sürecine döneceğim ama önce şu 128 milyar dolar meselesine dönelim. 128 milyar dolar Albayrak döneminde yani 2018-2020 aralığında harcandı. Bu paranın harcanmasının tek sebebi doları ve faizi düşük seviyelerde tutabilme amacıydı. Ama olmadı... Çünkü Merkez, kamu bankaları üzerinden doları sattıkça yabancılar ucuzdan toplayıp kaçtı. Bu durum Merkez Bankası rezervlerinin çökmesini beraberinde getirdi. İşin kötü tarafı; 128 milyar doların harcanması çok büyük bir sorundu. Çünkü merkez bankalarının iki önemli silahı vardır. Bunlardan birisi rezervler, ikincisi faiz politikalarıdır. 128 milyar dolar bitince, dövizi baskılayabilmek uğruna başka bir değer daha harcandı: İhtiyat Akçesi.

İhtiyat Akçesi Nedir?

Yedek akçe ya da yaygın bilinen adıyla "ihtiyat akçesi" TCMB'nin kanun gereği olağanüstü durumlarda kullanılmak üzere kenara ayırdığı rezervler anlamına geliyor. Diğer adı: Ülkenin Kefen Parası.

Akçenin harcanmasına 30 Temmuz tarihinde karar verildi. Merkez Bankası eski başkanı Durmuş Yılmaz durumu şöyle değerlendiriyordu: "İhtiyat akçesini Hazine'ye aktarmaktan daha kötü bir uygulama olamaz. Bir insan akşamdan sabaha düşünse, en yanlış iletişim politikasını nasıl uygulayabilirim dese bundan daha kötüsünü bulamaz." Merkez Bankası'nın bağımsızlığı zaten yara almıştı, bu durumda çok daha fazla yara alacaktı. Kısacası kasada para kalmayınca iktidar "kefen parasına" göz dikmişti...

Ne yazık ki iş bununla da kalmadı. Akçe de kısa sürede bitti. Ve artık tek çare vardı, tefeci faizi ile borç bulma politikası... Gördüğünüz gibi Türkiye ekonomisi art arda alınan yanlış kararlarla büyük bir çıkmaza sokuldu. Doları baskılayabilmek için Merkez Bankası'nın en önemli güvencesi olan rezervi yani 128 milyar doları satmak başlı başına kötü bir fikirdi. Üstelik hiçbir işe yaramadı, boş yere harcandı ve kur tutulamadı.

Daha kötüsü 128 milyar dolar çok ucuz bir şekilde birilerine aktarılmış oldu. Şöyle düşünün; yabancı o günlerde doları 4-5 lira arası toplamak yerine 10-12 lira arasından alsaydı maliyetleri çok daha fazla olacaktı. Daha çok lira ile daha az dolar alabilecekti. Ama dolar ucuz seviyede baskılanıp piyasaya dolar sürülünce yabancı bayram etti. 10 liralık maliyetini 5 liradan yaptı. Daha da açıklayıcı olsun diye dolar yerine ekmek diyelim. 5 liralık ekmeği 1 liradan sattığınızı ve geriye kalan 4 lirayı cepten karşıladığınızı düşünün o fırın ayakta kalabilir mi?

Biz işte tam olarak bunu yaptık ve en önemli paramızı yani Merkez Bankası dolar rezervlerimizi bedavadan yapancılara verdik. Bakın, 128 milyar dolar harcanmamış olsaydı kur yine yükselecek, belki sonradan yaptığı atakları o günlerde yapacaktı ama Merkez Bankası rezervleri boşalmayacaktı. Hatta doğru para politikalarıyla, faiz enstrümanı akıllıca yönetilerek piyasadan daha da fazla dolar bile toplanabilirdi. Sonuçta o günlerde pandemi nedeniyle dünyada gevşek para politikaları hâkimdi. Nitekim o dönemde bu yöntemi uygulayan gelişmekte olan ülke merkez bankalarının rezervleri doldu taştı. Bu sayede şimdilerde elleri daha güçlü.

> Anlayacağınız biz o çok değerli 128 milyar doları boş yere harcadık. Hani bir adam vardı ya "Bir 5 milyar dolar satarım, olmadı bir 10 milyar dolar daha satarım, sonra bir 20 daha satarım dolar hop aşağı iner" diyen... Tam o kafayla hareket ettik. Sattıkça ucuzdan aldılar, sattıkça ucuzdan aldılar. Normal, ucuz malı herkes alır. 20 liralık doları 5 liradan ver, ben de alayım.

Piyasa böyledir sevgili dostlarım. Profesyoneller amatörleri söğüşleyerek kazanırlar. Özellikle küresel oyun kurucular. Hata affetmezler. 128 milyar doları da affetmediler. Ucuzdan buldukça aldılar. Biz mi? Sonrasında pahalıdan bile yerine koyamadık. Merkez Bankası rezervimiz boşuna swaplar hariç eksi 60 milyar doların kıyısında değil. Çok ucuza elimizdeki dolar rezervlerini satmış olduk. Şimdi aynı mevzu altında da oluyor. Yani altın rezervlerini de o dönemde sattık, hâlâ da satıyoruz. Hatta bir iddiaya göre, Londra piyasasında geçen aylarda çok yüklü miktarda altın satıldı. Bunun bir merkez bankası tarafından satıldığı söyleniyor. Ama merkez bankasının ismi açıklanmadı. Herkesin gözü bizim Merkez Bankası'na döndü. Günün sonunda Merkez Bankası rezervlerini boşalttılar.

Berat Albayrak döneminde atılan her adım Türkiye ekonomisine vurulan yeni bir darbe olarak karşımıza çıktı. O dönemde sadece Merkez Bankası değil kamu bankaları da yıpratıldı. Çünkü Merkez Bankası değil aşırı yetkilendirilmiş kamu bankaları üzerinden dövize müdahale ediliyordu. Berat Albayrak döneminde kamu bankaları öyle bir

yetkilendirildi ki Merkez Bankası gibi davrandılar. Merkez Bankası'ndan aldıkları dövizi yurtiçi-yurtdışı tüm piyasalarda ucuz-pahalı dinlemeden sattılar. Hatta bazı iddialara göre zararına kaldıraçlı işlemlere bile giriyorlardı.

En büyük hatalardan birisi ise babaların oynadığı piyasaları taklaya getirme çabalarıydı. Kısa vadede işe yaradı ama uzun vadede canımıza okudular. Örneğin Londra piyasasında yapılan hata! Yapmayın, etmeyin, yarın öbür gün intikamları acı olur dediğimizde bize gülüp "Londra piyasasını dize getirdik" demişlerdi. Sonra dize getirdikleri o piyasadan para bulamayınca, aynı piyasanın arka kapısından, tefeci faiziyle borç almak zorunda kaldılar.

Neyse, gelelim o zaman atılan sözde gole.

Londra piyasasındaki büyük oyuncular Türkiye ekonomisinde yapılan hataları yakından izliyor ve ellerini ovuşturuyorlardı. Düşünsenize cumhurbaşkanı ve hazine bakanı, Merkez Bankası'nın bağımsız olmadığını açık açık deklare ediyor, ne olduğu anlaşılamayan sözde programlar iki günde bir açıklanıyor, yanlış faiz politikası uygulanıyor, bunun yarattığı kur yükselişleri rezervler çarçur edilerek baskılanıyor ve bu durum herkes tarafından görülüyor. Başta da Londra'nın büyük fonları tarafından. Adamlar da haklı olarak bu krizi fırsata çeviriyor. Türk lirası toplayıp, onunla da dolar alarak güzel para kazanıyor.

Eee dedik ya, hata yaparsan babalar affetmez diye! Bizimkiler hatalarını düzelterek bu durumun önünü kesmek yerine çok daha büyük bir hata yapmayı tercih ediyorlar. Dünyanın en büyük piyasasındaki en büyük oyuncularına kazık atıyorlar, oyunun kuralını bozup Türk lirası vermeyi kesiyorlar. Sonuç Londra'da işlem yapan "büyükler" zarar ediyor.

"Babalar" bunu unutmuyorlar ve sonrasında bedelini ağır ödetip iş yapmayı kesiyorlar. Sonraki yıllarda ABD, İngiltere, Avrupa ülkeleri neden bizimle hiç swap yapmadı sanıyorsunuz? Bu arada hâlâ da yapmıyorlar.

Gelelim tekrar Kavcıoğlu meselesine. Kavcıoğlu, "Tekrar düşük faiz uygulamalarına geçeceğiz" söylemleri ile göreve geldi. Naci Ağbal'ı köşe yazılarıyla neredeyse gömmüş sonrasında da koltuğunu kapmıştı. Bu arada Albayrak-Ağbal soğuk savaşının da rüzgârı arkasındaydı. Garip olan daha önce de söylediğim gibi göreve gelmesine rağmen bir türlü söylediği faiz indirimini yapmamasıydı. Hâlâ faiz yüz 18'de duruyordu.

Bu arada dünyada da işler değişiyordu. 2019 Aralık ayında başlayan Covid-19'un yavaş yavaş sonu görünüyordu. Pandemi boyunca başta Amerika olmak üzere piyasaya oluk oluk para akıtan gelişmiş ülkelerin tekrar sıkılaşma sürecine gidebileceği konuşulmaya başlanmıştı.

Covid-19 başlangıcını bir daha hatırlayalım:

Salgın Çin'de başlamıştı. Çin hemen kapılarını kapattı ve sert önlemler almaya başladı. Bunu gören dünya işin sadece Çin'de kalacağını söylemeye başladı. Hastalık sadece Çin'i vuracak, diğer ülkeler bu işten kârlı çıkacaktı. En büyük kârı da biz yapacaktık. Çin'in yerini alacak ve dünyanın üretim merkezi olacaktık. Tam bir bayram havası vardı. Tabii hiç de öyle olmadı.

2020 Mart itibariyle hastalık tüm dünyaya yayılmaya başladı. Hatırlayın Avrupa'dan özellikle İtalya'dan gelen

görüntüleri. İnsanlar sokak ortasında ölüyordu. Daha bu görüntüler gündeme gelmeden, daha salgın Çin ile sınırlıyken Youtube kanalımda çektiğim videolarda göz göre göre gelen tehlikeyi dostlarımızla paylaşıyordum. Şunları söylüyordum: "Eğer önlem almazsak sanılanın aksine bu işten en zararlı biz ve bizim gibi ülkeler çıkar. En kârlı Amerika ile Çin olur." Nitekim sonuç ortada...

Ne yazık ki haklı çıktım, bizimkilerin ısrarla devam ettirdiği yanlış para politikaları nedeniyle dünyada bu işten en zararlı çıkan ülke açık ara biz olduk. Türkiye ekonomisinin geldiği nokta ortada. Ekonomimiz darmadağın oldu. Çin ve ABD ise kapı gibi dimdik. Çin çok hızlı bir şekilde tekrar toparlandı. Bütün dünya evine kapanmışken üretimini devam ettirerek ekonomisini güçlendirdi. Bugün yine üretim merkezi.

Amerika mı? Bazılarına göre ABD bitecek, dağılacak, çökecek, yok olacaktı. Adamlar akılcı yöntemlerle bu krizi de fırsata çevirdiler. Pandemi boyunca kimse mağdur olmasın diye insanlarına ve işletmelerine 10 trilyon dolardan fazla parayı bedavadan dağıttılar. Piyasaları domine etmeye devam ettiler. Doları güçlendirerek maliyetlerini düşürüp, satın alma güçlerini artırdılar. Tarıma, sanayiye, yüksek teknolojiye yatırım yapmaya devam ettiler. Ve bugün de faiz artırarak oluşan enflasyon köpüğünü alıyorlar. Ve mecburen bütün dünya bu politikalara uyum sağlıyor. Bizim gibi akıntıya karşı kürek çekmeye kalkanlar da daha dibe doğru emin adımlarla ilerliyorlar.

Peki bu yaşananları görmek mümkün değil miydi?

Mümkündü sevgili dostlarım. Her şey ayan beyan ortadaydı. Pandemi ile piyasaya giren paranın, salgın sonrası enflasyon ve kriz yaratabileceği çok net belliydi.

> Bu paralar ABD ve Avrupa tarafından piyasaya verildiğinde söylüyorduk. Ama verilmek zorundaydı. Çünkü Avrupa ve Amerikalıya bizim gibi, "Evinde otur ama sana para mara yok!" demeye kalkarsan ortalık yıkılır. Oranın vatandaşı vergisinin bu tür kriz dönemleri için olduğunu gayet iyi bilir. Eğer bu beklenti gerçekleşmezse de hemen hesap sorar.

Günün sonunda bu bol paranın yarattığı enflasyon kaçınılmazdır. Ve doğru yönetilmezse ekonomilere büyük zarar verir. O nedenle o gün parayı veren ülkeler, bugün geriye çekecekti ve bu durum aşikârdı. Pek çok gelişmekte olan ülke bu duruma uygun olarak stratejilerini belirledi. Merkez bankası rezervlerini güçlendirdi, bugüne uygun faiz politikaları uyguladı. Bizimkiler mi? Vur patlasın, çal oynasına devam...

Dünyada ve bizde yaşanan süreci size hızlıca anlatayım.

ABD ve Avrupa bol parayı ekonomilerine aktararak ekonomilerini salgın döneminde de ayakta tuttu. Olası işsizlik sorununu da çok hızlı bir şekilde çözdü. Ancak salgın sonrası oluşan aşırı talebi hemen karşılayamadılar. Düşünün duran yapı tekrar harekete geçiyor. Tedarik zincirlerindeki kırılma, aşırı talebin getireceği bozulma ve enflasyon. Faiz artışları ve sıkılaşma kaçınılmazdı. FED başta olmak üzere tüm merkez bankaları bunun sinyalini önceden verdi.

Bu sinyaller ortadayken, yani dünya sıkılaşmaya gideceğini beyan ederken, 6 aydır faiz indirmeden bekleyen Kavcıoğlu, faiz indirmeye başladı. Bütün dünya enflasyon geliyor faiz artıracağım diyor, bizimkiler faiz indiriyor. Tüm o faiz indirimleriyle birlikte zaten kurun patlayacağı belliydi.

Baktılar ki işin içinden çıkamıyorlar, söylem değiştirmeye başladılar. Düne kadar dolar yükselmeyecek merak etmeyin diyenler, "Rekabetçi kur, nas var nas, biz dolara müdahale etmiyoruz, burada dalgalı kur var, zaten hedefimiz ihracat" falan filan demeye başladılar.

Nitekim dolar bu söylemler ve yanlış para politikaları ile kontrolsüzce yükselmeye başladı. Bu arada enflasyon da kontrolden çıktı. İnsanların satın alma gücü belirgin bir şekilde düştü.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın faiz inecek, nas var nas gibi söylemleri doları daha da tetikledi ve 20 Aralık kabine toplantısının hemen öncesinde dolar 18 liranın da üzerine çıktı. Bu arada kredi notlarımız patır patır düşürülüyor, Uluslararası Risk Primimiz (CDS) hızla yükseliyordu. Öyle ki CDS bir ara 1000 seviyesinin de üzerine çıktı. Ortam tam kaostu ve nihayet kabine toplantısı sonrası o garip gece yaşandı.

20 Aralık 2021 Operasyonu

21 Aralık 2021 öğle saatleri... Bir yerde yemek yiyorum. Telefonum zırıl zırıl çalıyor... Hangi alacaklı diye açtığımda karşıma Halk TV editörü çıkıyor:

"Hocam hakkınızda BDDK tarafından açılmış bir soruşturma var, canlı yayına alsak bir şeyler söyler misiniz?"

"İnanın haberim bile yok" dememe kalmıyor, apar topar canlı yayına alıyorlar. BDDK, neden bilmem, bankaların itibarını zedeliyoruz diye ben ve benim gibi bazı ekonomistlere soruşturma açmış. Rastlantı bu ya tam da 20 Aralık gecesinin

ertesi günü. Hesapta susturacaklar, susmadık tabii, sayelerinde daha da çok konuşuyorum. Soruşturma davaya dönüşmedi, keşke dönüşseydi de mahkemede "20 Aralık gecesi ne oldu?" diye sorabilseydik.

20 Aralık öncesi ve sonrası büyük bir muamma. Öncesinde cumhurbaşkanı, hazine bakanı ve Merkez Bankası başkanlarından gelen ve doları tetikleyen agresif açıklamalar var. Banka yöneticileri ile yapılan gizli toplantılar, o gece kilitlenen piyasalar, alıcı olmadan satılarak düşürülen kurlar... Sonrasında tarihe geçen Bakan Nebati açıklaması: "Bu işte en çok küçük yatırımcı kaybetti." Muhalefetin geceyle ilgili Meclis soruşturması isteğinin AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi oylarıyla reddedilmesi... Bilinmeyen, zifiri karanlık bir gece yarısı operasyonu! Gelecek yıllarda umarım bağımsız yargı tarafından sorgulanır ve gerçekler kamuoyuyla paylaşılır.

Neyse, dönelim o gece ve öncesinde yaşananlara. Kim ne derse desin doları 18 liraya getiren yapılan talihsiz söylemlerdi. 18 liradan 12 liraya düşürülerek yapılmak istenense doların 6 liradan 12 liraya gelişinin üzerini örtmekti. Bu çok akıllıca bir algı operasyonuydu ve kısmen de başarılı oldu. Düşünün, o gün sonrası insanlar "Dolar neden 6 liradan 12 liraya geldi?" diye konuşmak yerine, "Dolar nasıl da 18 liradan 12 liraya düştü" konusunu konuşmaya başladı. Hatta dolar düştü diye halaylar bile çekildi.

İşin başka bir tarafı, 18'e giden süreçte ürün ve mal fiyatları, başta konut olmak üzere hızla yükselirken, dolar 12'ye düştüğünde fiyatlarda geri çekilme olmamasıydı. Aslında bu sayede örtülü bir fiyat düzenlemesi yapıldı. Vatandaş o hengâmede bunu da anlamadı. Anlayacağınız atı alan Üsküdar'ı yine geçti. Zengin daha zenginleşti, fakir daha da fakirleşti!

Bir gecede zenginden al fakire ver kaynak transferinin ağababası yapıldı. Sayın Bakan Nebati'nin söylediği gibi bu işten en büyük zararı küçük yatırımcı gördü. Daha da ötesi bu işten en büyük zararı mevcut iktidara en çok güvenen muhafazakâr seçmen gördü.

Neden mi?

Çünkü muhalif ya da tarafsız olan vatandaş bu duruma uzun zamandır hazırlıklıydı. Kırılganlıkların farkındaydı ve zaten döviz alıyorlardı. Görünen köy kılavuz istemezdi, 2016'dan beri Türk lirası yerine dövize geçiş hızlanmıştı. Düşünün o dönem daha dolar 3,40 falan. Hele 2018 Berat Albayrak döneminde bariz hataları gören bu kesim çok daha yüklü alımlar yapmaya başlamıştı. Çoğunun dolar ortalaması 5-6-7 liraydı. Keza altın da öyleydi. Aynı kesim, gramı 140 liradan altın da toplamıştı. Buradaki amaç para kazanmak falan da değildi. Amaç tasarrufların alım gücünü koruyabilmek, yanlış ekonomi yönetimine karşı kendilerini güvence altına alabilmekti. Dolayısıyla fazlasıyla hazırlıklıydılar.

Ama bir kesim hâlâ başta cumhurbaşkanı olmak üzere ekonomi yönetimine güveniyor ve onların sözlerine göre hareket ediyordu. İşte Sayın Bakan Nebati'nin tabiriyle 20 Aralık'ta çarpılan küçük yatırımcı da onlardı. Muhafazakâr, mütedeyyin ve AK Parti'ye yakın olanlar.

Kim ne derse desin 20 Aralık gecesi gerçekten büyük bir manipülasyon kokuyor ve bence mutlaka incelenmeli. Nitekim sırf Bakan Nebati'nin "Küçük yatırımcı çarpıldı" söylemi bile bu durumu ispatlar nitelikte.

Manipülasyon Nedir?

Manipülasyon, yanlış bilginin bilinçli bir şekilde dağıtılması, organize olunması, büyük yatırımcıların, büyük fonların pozisyon alması, çok bilinçli bir şekilde içeriden bilgi alarak, bu işin daha da kışkırtılması ve günün sonunda küçük yatırımcının zarar görmesidir. Bir daha söyleyeyim mi?

KÜÇÜK YATIRIMCININ BİLİNÇLİ BİR ŞEKİLDE ÇARPILARAK ZARARA UĞRATILMASI.

Aynı Sayın Bakan Nebati'nin ifade ettiği gibi.

Ekonomik manipülasyon yani piyasaya yalan haber yaymak, organize olmak ve çok büyük paralarla işlem yapmak dünyanın en önemli ekonomik suçudur. Keşke İYİ PARTİ ve CHP bu konuyla ilgili soru önergesi verdiğinde apar topar iktidar ortakları tarafından reddedilmeseydi de biz de bu kuşkuyu yaşamasaydık. Ama konu Meclis'e gelir gelmez AK Parti ve MHP tarafından hemen reddedildi. "O gece bir araştırılsın" falan hiç denmedi. Ama her ne kadar o gün bu işin üzeri kapatılmış olsa da bu konu kapanmadı. Günü ve zamanı geldiğinde KÜÇÜK YATIRIMCIYI ÇARPANLAR mutlaka ortaya çıkacaktır.

Bugün duymuyorlar, görmüyorlar, dikkate almıyorlar ama yarın mutlaka o zifiri karanlık gece aydınlanacak. O gün geldiğinde soracağız, "KÜÇÜK YATIRIMCI NASIL ÇARPILDI?" diye. Merkez Bankası'ndan bilgi isteyeceğiz. Bankalar ya da birileri bu işin içinde mi diye soracağız. Kazananların kim olduğunu mutlaka araştıracağız. Çünkü birileri haksız yere kaybediyorsa birileri de haksız yere kazanıyor demektir. Ve kesin olan bir şey var, bu kazançlar kesinlikle adil değildi!

Hatırlayın o gece bütün makaslar açılmıştı. Küçük yatırımcı ya sisteme giremiyor ya da girse bile aşırı makas nedeniyle alım satım yapamıyordu. Bir ara kotasyon farkı 10-12 liraları bulmuştu. İnanılır gibi değildi. Yani dolar almak isterseniz 19 lira, satmak isterseniz 6-7 liraydı. Sisteme girseniz bile ne alabiliyor ne de satabiliyordunuz.

Öbür taraftan, bir yığın insan doları zaten evinde, kasalarda tutuyordu. İnsanların o saatte işlem yapma şansı yoktu. Dolayısıyla 19 liraya vurup, 12 liraya inince insanlar kendilerini gerçekten çarpılmış gibi hissettiler. Aslında çarpılma durumu falan yoktu. 1 hafta 10 gün içerisinde 12 liradan 16 liraya çıkmıştı. 1-2 saat içerisinde de 18 liraya çıkmıştı. Aslında kurun 12 liraya düşmesi değil, 18 liraya çıkması olağanüstü durumdu.

Ama öyle bir hava yaratıldı ki o dönem, hepimiz kur düşmüş sandık. 12 lira düşük göründü gözümüze. 3 ay önce 7 lira olan kuru kimse hatırlamadı. 18 liradan 12'ye düşüp tekrar 14'e dayanan kur da kimsenin gözüne batmadı. "Kur korumalı" bankacılık ürününün ekonomi modeli gibi lanse edilip bütçeye en az 100 milyar lira zarar verecek olması da kimsenin dikkatini çekmedi. Nasıl ama, süper bir algı yönetimi değil mi?

Akaryakıt Fiyatlarındaki Artış

Uzun zamandır kafamı meşgul eden bir konu var, eminim sizler de aynı konuya takılıyorsunuzdur. Dünyadaki petrol fiyatlarıyla bizdeki akaryakıt fiyatlarının uyumsuzluğu dikkatinizi çekti mi? Dünyada petrol fiyatları artıyor, bizde

akaryakıt fiyatları uçuyor. Dünyada petrol fiyatları düşüyor, bizde akaryakıt fiyatları yine yükseliyor. Bir gariplik yok mu bu işte?

Biliyorsunuz, salgın sonrası oluşan aşırı taleple, petrol fiyatları bir anda 100 doların üzerine çıktı. Üzerine bir de Rusya-Ukrayna krizi eklenince petrol 138 doları gördü. Salgın öncesi 70 dolarlık ortalama fiyatı baz alırsak, takribi yüzde 100'lük bir artış. Ama orada kalmıyor, sonrasında hızla geri çekilip 90-95 dolar aralığına oturuyor. Nereden baksanız yüzde 50 civarı bir geri çekilme.

Şimdi gelelim bizdeki hareketlere. Salgın dönemi 6-7 lira. Petrol 138 dolar olduğunda bizde mazot 30 lirayı görüyor, neredeyse yüzde 400-500 artış, sonra petrol 90 dolar oluyor, bizde mazot 28 lira, geri çekilme yüzde 4-5 bile değil. Peki ama neden?

Bunun temelinde bütçe açığı yatıyor. Vergi lazım yani. Yüzdelik oranı değiştiremezsen fiyatı yükseltirsin, bu sayede vergi gelirlerini de artırmış olursun. Diyelim ki mazot üzerindeki vergi oranı yüzde 20. Bu durumda mazot 10 lirayken alacağınız vergi 2 liradır. Ama mazot 20 lira olursa ve oran değişmezse vergi gelirinizi ikiye katlayıp 4 lira almaya başlarsınız, eğer mazot 30 olursa vergi geliriniz 6 lira olur ve üçe katlanır. İşte bizim hikâyemiz bu. Onun için dünyada petrol fiyatı artsa da bizim fiyatlar artıyor, düşse de bizim fiyatlar artıyor.

Şimdi gelelim ikinci soruya: Neden mazot fiyatları benzine göre daha çok artıyor? Çünkü bizde mazotlu araç kullanımı daha fazla. Otomobil, kamyon, kamyonet, minibüs, otobüs, traktör aklınıza gelen tüm araçların çok büyük kısmı mazotlu. Üstelik bunların büyük bir kısmı ne olursa olsun

kullanılmak zorunda. Yani tüketim miktarları çok değişmiyor. Araçlar kişilere aitse kapının önünde durabilir ama şirket ya da fabrikanınsa çalışmaya devam. Garanti vergi yani sevgili dostlarım.

Bunu daha önce alkol ve tütünlü ürünlerde de yapmışlardı. Ancak sonra maya tutmadı. Tütün ürünleri ve alkol çok hızlı bir şekilde evde üretime dönüp kayıt dışına kaçtı. Dolayısıyla vergi kayıpları arttı. Benzinde, mazotta bu kolay değil tabii. Ama imkânsız da değil elbette. Arka planda ufak ufak bir kaçakçılık mekanizması her an oluşabilir. Çünkü bu tür aşırı fiyatlandırmalar genellikle kayıt dışılığı ve kaçakçılığı doğurur. Şimdilik nerede kayıt dışı, nerede kaçak iş olduğunu bilmiyoruz. Ama bir gerçek var bu politika öyle ya da böyle kayıp kaçağı artıracak ve yine öyle ya da böyle vergi kayıpları beklentilerden fazla olacak.

Gıda Fiyatlarındaki Artış

Gıda fiyatları aldı başını gitti. Dün aldığımızın yarısını bile alamaz hale geldik. Sadece zorunlu gıda ihtiyacımız olan açlık sınırları pek çok araştırmaya göre neredeyse asgari ücreti ikiye katlamış durumda. Anlayacağınız yaşamak her geçen gün biraz daha zorlaşıyor. Peki ama neden? Daha önemli soru bu işin buraya geleceği belli değil miydi?

Bundan 5 yıl önce gibi, dünyadan sinyaller gelmeye başlamıştı. Birleşmiş Milletler FAO Endeksi[3] yükselmeye başlamıştı. Adamlar ta o zamanlardan, üstelik daha salgın bile yokken, Rusya-Ukrayna Savaşı çıkmamışken bunu söylemişlerdi.

3. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Küresel gıda fiyatları yükselirken bizdeki gıda fiyatlarının yükselmemesi imkânsızdı çünkü her şeyimiz ithal.

BM beş yıl önceden bunu söyleyip "Gıda ürünleri önümüzdeki süreçte çok değerli olacak, fiyatları her geçen gün artacak" derken, bizimkiler bırakın üretimi artırmayı var olandan da vazgeçtiler.

O dönemde Rusya buğday, arpa, şeker, tahıl, yağ üretimini hızla artırırken, bizimkiler tarlalara konut yapmayı tercih ettiler. Avrupa ve Amerika'da bile tarım üretimi hızla artırılırken üstelik. Bir tek biz bütün üretim kanallarımızı durdurduk. Çiftçiyi bitirdik ve tamamen ithal odaklı bir anlayışa döndük.

Hatırlayın, o dönemde bakanımız Pakdemirli "Paramız var ki alıyoruz" bile demişti. Şu an paran olsa da mal yok. Hatırlayın Rusya-Ukrayna krizinde Türkiye azıcık Rusya aleyhine konuştu diye ayçiçeği yağı ve buğday dolu gemiler gelmeyiverdi. Ne yapacağımızı şaşırdık, sonra taviz üstüne taviz. Çünkü gıda hiçbir şeye benzemiyor. Doğalgazı kesse üşürsün. Petrolü kesse üretemezsin ama bir çözüm bulursun, en olmadı kömür kullanırsın. Ama elinde ürettiğin buğdayın arpan yoksa çökersin. Sistemin çöker.

Daha rezil olansa düne kadar tarım ürünü sattığımız Rusya'ya tarım konusundaki bağımlılığımız. Adamlar dünya çapında en çok buğdayı bize satıyor. Rusya deyince bir ek daha yapayım, gıda üretimleri olmasa Avrupa ve Amerika'ya bu kadar rahat kafa tutabilirler miydi acaba?

Bu yüzden gıda fiyatlarının yükselmesi Türkiye'yi diğer ülkelere göre daha çok etkiliyor. Üretemediği için, ithal odaklı olduğu için, dışarıdaki adamın "kucağına oturduğu" için bu haldeyiz. Öyle bir hale geldik ki artık fiyat konusunda pazarlık bile yapamıyoruz. Zayıf noktamızı bildikleri için istedikleri fiyatı çekiyorlar. "Buğdayın tonu bu, yağın litresi bu, işine gelirse al, gelmezse alma" diyebiliyorlar.

Aslında bu durum tüm tarım ürünlerinde geçerli. Ayçiçeğinde, buğdayda ya da domateste... Domateste mi demeyin, evet domateste. Domatesi belki Türkiye'de üretiyorsun ama tohumundan ilacına, sulamasına, gübresine ve enerjisine kadar her şeyinde yurtdışına bağımlısın.

Bir yandan da çiftçini bitirmiş, borçlandırmış, tarlasından koparmışsın. Sırtına dünya kadar yük bindirip, icralık hale getirmişsin. İnsanlara nefes aldırmıyor, resmen üretmekten vazgeç diyorsun. Üçe ürettirip ikiye sattırıyorsun. Bunu gören gençler köyde kalmak yerine şehirlere göç ediyor. Şu anki çiftçi olan nesil öldüğü zaman yerlerine koyacağı bir nesil yok. Bütün bunlar tarımı daha da bitiriyor. Bir yandan kur nedeniyle, diğer yandan vergilerle girdi maliyetleri artıyor. Her ay maliyetler rekora koşuyor. Çiftçi ne üretebiliyor ne de satabiliyor. Üretip satsa da zarar ediyor.

Geldiğimiz nokta bu işte sevgili dostlarım. Tamamen üretimsiz bir ülke oluyoruz. Kendi kaynaklarımızla büyümek varken kendi kaynaklarımızı yok ediyoruz. 2000 yılının başında dünyanın kendi kendine yeten 7 ülkesinden birisiyken bugün dünyanın en muhtaç ülkelerinden birisi oluyoruz.

Tarımın ne kadar değerli ve ne kadar stratejik bir sektör olduğunu bizden başka herkes biliyor. Dünyanın bütün gelişmiş ülkeleri tarımı birinci sıraya yerleştiriyor. Çünkü

içtiğimiz sigaradan kahveye, yediğimiz ekmekten peynire ve ete her şey tarım demek. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tepesinde. Ve sen bunu elinin tersiyle itiyorsun. Senin bu tavrın diğerlerinin de fazlasıyla işine geliyor. Onlara muhtaçsın çünkü. İstedikleri gibi at koşturabiliyorlar çünkü. Somali'yi, Sudan'ı, Mozambik'i, Uganda'yı da bu şekilde dize getirdiler çünkü.

Hollanda'ya bakıyorsun Konya Ovası kadar toprağıyla hem kendine yetiyor hem de 160 milyar dolarlık tarım ihracatı yapıyor. Türkiye'ye bakıyorsun Hollanda'nın 12 katı büyüklüğünde toprağıyla sadece 16 milyar dolar ihracat yapıp kendi ihtiyacını da ithal ediyor.

Daha da bir şey demeye gerek var mı sevgili dostlarım?

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI NEYE HAZIRLIK?

Kim derdi ki pandemiden hemen sonra bütün dünyayı kasıp kavuracak bir savaşla karşı karşıya kalacağız! Ben demiştim desem sanırım ukalalık yapmış olmam.

Daha pandemi yeni başlamıştı. 2019 Aralık... Henüz sadece Çin'deydi ve Çin'de kalacağı, dünyaya yayılmayacağı söyleniyordu. Hatta bu sayede Çin'in yerini biz alacak ve dünyanın yeni üretim merkezi olacaktık. Şimdi sorsanız, "Biz öyle bir şey demedik" derler.

O günlerde Youtube kanalımda çektiğim videolarda bu işin çok büyüyeceğini ve sonrasında da büyük bir ekonomik kriz ve savaşa evrileceğini söylemiştim. Yine bir kesim "Dolar 12 lira olacak" dememe güldükleri gibi gülmüşlerdi. Sahi şu anda dolar kaç lira oldu?

Neyse bunları elbette müneccim olduğum için söylememiştim. Sadece tarihe bakmıştım. Bu kadar basit aslında. Neticede, geçen yüzyılın başlarında yaşananlar bugüne ışık tutuyordu.

Dünya aslında bakmasını bilene hiç de şaşırtıcı değil sevgili dostlarım. Gerçekten tarih tekerrür üstüne tekerrür ediyor.

Kitabın başında anlattığım döngüyü hatırlayın lütfen. 1919'da Amerika'da başlayan İspanyol gribi, bütün dünyayı kasıp kavurdu. Kimi kaynağa göre 100 milyon kimi kaynağa göre 1 milyar insan bu salgın yüzünden hayatını kaybetti. Rastlantı bu ya; tam 100 yıl sonra, 2019 yılında, Çin'de Covid-19 salgını çıktı ve tüm dünyayı kasıp kavurdu.

1919 İspanyol gribi bittikten sonra dünya çok kısa bir refah dönemi yaşasa da bu kez ekonomik kriz kapıyı çalmıştı. 1929 yılında Amerika Wall Street'te başlayan ve tüm dünyayı (Türkiye haricinde) kasıp kavuran büyük Ekonomik Buhran sürecinden ve ardından patlak veren İkinci Dünya Savaşı'ndan bahsediyorum. Rastlantı bu ya şimdilerde bu buhranın ve ardından gelecek büyük yıkımın ayak seslerini duyuyoruz.

İşte, salgın sonrası başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı da yaklaşan büyük yıkımın ayak seslerinden. Doğu ile Batı'yı karşı karşıya getiren, kutuplaştıran bir hazırlık dönemi yaşıyoruz. Bana göre esas büyük yıkım, bu hazırlık bittiğinde olacak. Fakat yine de bu, bugün yaşanan ekonomik sıkıntıların ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın bilançosunun ağırlığını azaltmıyor. Sonuçta tüm dünyada taşlar yerinden oynuyor, kılıçlar bileniyor.

Dediğim gibi Rusya-Ukrayna Savaşı en başından itibaren iki ülkenin değil, iki bölgenin güç savaşı aslında. ABD, Avrupa, İngiltere ve uyduları ile Rusya, Çin ve onların uydularının savaşı. Anlayacağınız Ukrayna bahane...

Hatırlayın, savaş ilk başladığında sözde iki üç günde bitecekti. Ama olmadı. Uzadıkça uzadı ve emin olun çok daha uzayacak. Çünkü bu sıcak savaştan ziyade ekonomik bir savaş. Rusya uzatıyor çünkü bu sayede elindeki ürünler çok daha değerli hale geliyor. Amerika uzatıyor çünkü bu sayede doları güçleniyor ve her şeyi çok daha ucuza mal edebiliyor. Size bir şey söyleyeyim mi, bu durum Ukrayna'nın bile işine geliyor. O da hem Avrupa ve Amerika'dan istediklerini alıyor hem de tarım ürünlerini dünyaya yüksek fiyatlarla çatır çatır satıyor.

Düşünsenize, Rusya savaş sürecinde dış ticaret fazlasını, evet yanlış anlamadınız dış ticaret fazlasını, yüzde 120 artırdı. Çünkü doğalgaz ve petrolünü normal zamanlardan katbekat yüksek fiyatlara satabiliyor. Bir bakıma Batı'nın yaptırımlarından zarardan çok fayda elde ediyor.

Amerika 1 dolarla 1 ürün alabilecekken bugün 2 ürün alabiliyor. Çin ise aradan sıyrılıp üretimini ve ihracatını artırıyor. Yani "babalar" her türlü kazanıyor sevgili dostlar. Bizim gibi ülkelerse bu oyunun kaybeden tarafı oluyor. Her geçen gün kayıplarımız biraz daha artıyor. Enflasyonumuz yükseliyor, gelirlerimiz azalıyor, omurgamız olan orta gelir seviyemiz yok oluyor.

Bu ülkeler yani sömürenler kazandıkça daha fazlasını isteyecek. Onun için bu yaşadıklarımız filmin fragmanı. Asıl filmi 2020'li yılların sonunda izlemeye başlayacağız.

BİTİRİRKEN

Yapılan yanlışları detaylıca konuştuk. Peki bu topraklarda ekonomi namına hiç mi doğru bir şeyler yapılmadı?

Gelin anlatayım.

Tarih: 17 Şubat 1923.

Yer: İzmir.

Cumhuriyet'in ilanına daha 8 ay var. Lozan Antlaşması'na ise 4 ay...

İzmir İktisat Kongresi Atatürk'ün öncülüğünde toplanıyor. Yaklaşık 15 gün devam edecek çok kapsamlı bir toplantı. Bir anlamda Lozan Barış Antlaşması'nın en temel şartlarına da bu toplantıda karar veriliyor. Belki de Türkiye Cumhuriyeti'nin gelecek 100 yılının en önemli toplantısı!

Mustafa Kemal daha Atatürk olmamış. Daha teğmen bile olmamış. Ama kelle koltukta aktif bir öğrenci. Çeşitli gazetelerde gizli gizli köşeler yazıyor. Üstelik yazılarının neredeyse tamamı antiemperyalist ve ekonomik sorunlarla ilgili. Osmanlı'nın Batı boyunduruğundan kurtulmasının ekonomik kurtuluş savaşından geçtiğini yazıyor. Yazılarında emperyalizmin ülkeleri ne hale getirdiğini anlatıyor, kapitülasyonlar nedeniyle Osmanlı'nın nasıl çöktüğüne işaret

ediyor. Aşırı liberalizmin ülke ekonomisini nereye getirebileceğini, borçların ülke ekonomisini nereye getirebileceğini, ama en önemlisi öz kaynakları başkalarına teslim etmenin ülkeyi nereye getirebileceğini anlatıyor.

Gerçekten de Osmanlı'nın son dönemine bakıyorsunuz demiryolları, karayolları, fabrikalar, madenler, tarım, ticaret, bankalar hepsi ama hepsi yabancıların kontrolünde. Kapitülasyonlar ülke ekonomisini tamamen esir almış. Osmanlı tam anlamıyla yabancı pazarı haline gelmiş. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu'nun Merkez Bankası *Osmanlı Bankası* bile Fransızlara ait.

O nedenle genç Mustafa Kemal'in de, Lozan masasına oturan muzaffer Mustafa Kemal'in de, Cumhuriyet'i kuran Mustafa Kemal'in de birinci önceliği hep ekonomi olmuş. Düşünün Lozan'da Misak-ı Milli sınırlarından ve Musul-Kerkük'ten vazgeçmiş ama kapitülasyonların kaldırılması ısrarından vazgeçmemiş.

Kapitülasyonlar aslında sadece Atatürk'ün değil, İzmir İktisat Kongresi'nin de kırmızı çizgisi. Lozan masasında karşı taraf ısrarla "Osmanlı'dan kalan bütün borçları da silelim ama kapitülasyonlar devam etsin" diyor ama kabul edilmiyor mesela. Ve sonraki yıllarda Osmanlı'dan kalan borçlar takır takır son kuruşuna kadar ödeniyor.

Üstelik bırakın ağır sanayiyi iğne yapacak bir fabrikamız yok başlangıçta. Demiryollarımız var ama çok sınırlı. Tarımda çökmüşüz, bitmişiz. Ülke savaştan çıkmış, erkek nüfus büyük oranda kayıp.

O nedenle Cumhuriyet daha ilan edilmeden, hem düşmanlara boy gösterebilmek hem de geleceğin Türkiye'sini inşa edebilmek adına 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat

Kongresi toplanıyor. O olağanüstü günlerde 1135 insan bir araya geliyor. Her kesimden farklı bakış açıları. Ekonominin bütün paydaşları bir arada. Esnaf, işçi, küçük çaplı imalathane sahibi, profesörler, akademisyenler herkes orada.

15 gün boyunca tartışıyorlar. Tartıştıklarını maddelere döküyorlar. O maddeleri Lozan'da karşı tarafa söke söke kabul ettiriyorlar ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında hiç sapmadan uygulayarak ülkeyi kalkındırıp tüm borçlarını ödüyorlar.

İzmir İktisat Kongresi'nde çıkan en temel fikir birliği kapitülasyonların ve diğer tüm imtiyazların Lozan'da kabul edilmeyeceği konusu. Siyasi ve ekonomik bağımsızlık olmazsa olmaz. Ekonomik sorunları aşmak, savaştan yeni çıkan halkı kalkındırmak, onlara yol göstermek öncelikler arasında.

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nin en önemli kararları şöyle:

1. Hammaddesi yurtiçinde yetişen veya yetiştirilebilen sanayi dalları kurulması gerekmektedir.
2. El işçiliğinden ve küçük imalattan süratle fabrikaya veya büyük işletmeye geçilmelidir.
3. Devlet yavaş yavaş iktisadi görüşleri de olan bir organ haline gelmeli ve özel sektörler tarafından kurulamayan teşebbüsler devletçe ele alınmalıdır.
4. Özel teşebbüslere kredi sağlayacak bir devlet bankası kurulmalıdır.
5. Dış rekabete dayanabilmek için sanayinin toplu ve bütün olarak kurulması gerekir.
6. Yabancıların kurdukları tekellerden kaçınılmalıdır.

7. Sanayinin teşviki ve milli bankaların kurulması sağlanmalıdır.
8. Demiryolu inşaat programına bağlanmalıdır.
9. İş erbabına amele değil, işçi denmelidir.
10. Sendika hakkı tanınmalıdır.

Şöyle söyleyeyim sevgili dostlarım, bu model bugün bile uygulansa işe yarar.

Norveç Olmak Zor mu?

Bu hayatın cenneti neresi diye sorsanız, hiç düşünmeden Norveç derim. Dünyanın en mutlu insanlarının bu ülkede yaşıyor olması bir tesadüf olamaz. Her anlamda güzel bir ülke. Gelişmişlik kriterlerinin hepsini barındırıyor. Demokrasi, insan hakları, adil gelir dağılımı, ekonomik başarı, öngörülebilirlik, şeffaflık, bağımsız yargı, doğaya, insana ve hayvanlara saygı, yüksek eğitim düzeyi, insanı insan yapan her şey yani.

Peki ama bu kadar iyiyi bünyelerinde buluşturmayı ve bu denli insan odaklı olmayı nasıl başarmışlar? Bizim yapamadığımız neyi yapmışlar? Aslında bizim yapamadığımız demeyelim, bizim yapıp da bozduğumuz diyelim. Çünkü bizim 1920'lerin sonunda devreye soktuğumuz ama sonrasında bozduğumuz her şeyi onlar yıllar sonra devreye almış, koruyarak ve üstüne daha da koyarak devam ettirmiş.

Örneğin, biz 1928-1938 aralığında planlı karma ekonomiyi Atatürk öncülüğünde uygulayıp, uçarken onlar daha bu

sisteme geçmemişlerdi. Sonrasında biz beceremeyip 1950'li yıllarda bu sistemden vazgeçerken onlar uygulamaya sokuyorlar ve bugün kişi başına gelirde en yüksek seviyelere ulaşıyorlar.

Norveç ekonomisi, stratejik alanlarda devlet mülkiyeti barındıran gelişmiş bir karma ekonomi. Bu nedenle de sağlam bir büyüme yakalamışlar. Ülke, diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında bile çok yüksek bir yaşam standardına sahip. Kendi kaynaklarıyla büyüyen, gelişen ve kalkınan bir ekonomi. Çağdaş üretim ve refah sistemi, doğal kaynakların, özellikle Kuzey Buz Denizi petrolünün kullanımı ile hızla kalkınmaya devam ediyor. 2016 Birleşmiş Milletler verilerine göre, Lüksemburg ve İsviçre ile birlikte Norveç, dünyada 70.000 ABD dolarının üzerindeki kişi başına gelire sahip olan üç ülkeden biri.

Aslında ne iklimi ne de toprakları üretime uygun. Ama denizleri çok verimli ve bu avantajlarını sonuna kadar kullanıyorlar. Dünyanın en önemli balık ülkelerinden birisi Norveç. Diğer taraftan sanayi devrimi sonrası ilk sanayileşen ülkelerden birisi de Norveç.

Norveç sanılanın aksine sosyalizme daha yakın bir ekonomi. Sosyalist hareketin köklerinde ise 1900'lerin başında yaşanan tehlikeli çalışma koşulları bulunuyor. Sömürücü emek yapısına karşı örgütlü işçi hareketi, toplu pazarlıklar ve hak arama içgüdüsü. Norveç'te sosyalizm ana akım emek hareketinin bir parçası haline geldikçe, aynı zamanda ana akım siyasi söylemin de bir parçası haline gelmiş.

Bu bakış açısı nedeniyle devlet, stratejik petrol üretimi, hidroelektrik enerji üretimi, alüminyum üretimi, en büyük Norveç bankası ve telekomünikasyon sağlama gibi

önemli sanayi, iletişim ve enerji kollarında başaktör pozisyonunda.

Bizdeki gibi telekomünikasyon, petrokimya tesisi ya da bankaları yok pahasına yabancılara satmamışlar yani. Bu stratejik kurumlar hâlâ devlet mülkiyetinde. Şöyle söyleyeyim, devlet halka açık şirketlerin yüzde 31,6'sını kontrol ediyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birinci öncelikleri gelir dağılımını dengelemek, yoksulluğu ortadan kaldırmak, emeklilik, tıbbi bakım ve engellilik gibi sosyal hizmetlerin herkese ulaşmasını sağlamak.

Şimdi, "Nereden çıktı bu Norveç?" diyenler olabilir. Sosyalizme ve planlı karma ekonomiye her ortamda "Tu kaka!" diyenlere kapak olsun diye yazmak istedim. Ama bununla da kalmayacak ikinci kapak da şimdi Keynes ile gelecek.

Mübarek Keynes

John Maynard Keynes, özel sektörün olduğu ama devlet ve kamu sektörünün büyük role sahip olduğu bir karma ekonomiyi savunuyordu. Çünkü, özel sektörün verdiği kararlar bazen verimsiz makroekonomik sonuçlara neden olabiliyordu. Bu nedenle devlet etkin bir şekilde rol alarak iş sürecini dengelemeliydi. Örneğin, merkez bankası aracılığı ile para politikaları ve hükümet aracılığı ile maliye politikaları düzgün bir şekilde uygulanmalıydı.

Keynesyen teoriye göre, bütün birey ve işletmelerin gösterdiği bazı mikroekonomik davranışların toplamı verimsizlik ile sonuçlanmakta ve ekonomi potansiyel çıktısının ve büyümesinin altında bir seviyede işlemekteydi.

Ürünler için toplam talep yetersiz olduğunda, ekonomi krize giriyor ve üreticilerin savunmacı davranışları nedeniyle gereksiz bir işsizlik ortaya çıkıyordu. Bu gibi durumlarda, toplam talebi artırmak için devlet bazı politikalar izleyebilir ve sonucunda ekonomik aktiviteleri hızlandırıp işsizliği azaltabilirdi.

Örneğin, işsizlik seviyesi çok yükseğe çıkarsa devlet büyüme odaklı bir para politikası izlemeli, aksi durumda da tersini yapmalıydı. Yani işsizlik aşırı arttıysa faizleri indir ve piyasaya para ver, işsizlik azalıp enflasyon patladıysa da faizi artır ve parayı kıs. Yani bizimkilerin epeydir yaptığının tam tersi. Ya da ABD uygulamalarının tam paraleli.

Keynes, Büyük Buhran'a çözüm olarak düşük faiz ve devlet yatırımları ile ekonominin canlandırılmasını düşünüyordu. Devlet tarafından yatırım geliri ve sonuç olarak tüketimi artırıyor, bunun sonucunda daha fazla üretim ve yatırım sağlanıyor, bunların sonucu tüketim tekrar artıyor. Aslında ABD ve Avrupa'nın pandemi zamanı ve pandemi sonrası bire bir uyguladığı politika. Bizim uyguladığımız ve başarısız olduğumuz politikanın tam tersi yani.

Keynes, para ve reel ekonomi arasındaki ilişkiyi de faiz oranları üzerinden kuruyor.

Para arzındaki değişimler önce para piyasasına yansıyarak faiz oranlarını değiştiriyor ve bu değişim yatırımları etkiliyordu. Keynes'e göre para arzını parasal otorite (örneğin merkez bankası) sağlıyor ve para politikası fiyatları etkiliyordu. Tercümesi adam gibi para politikası uygular, faizleri düzgün belirlersen ekonomiyi dengede tutarsın. Tersini yaparsan bizim gibi krizden krize koşarsın.

Keynes ve Norveç örneklerini verme sebebim aslında sizlere doğruyla yanlışı somut bir şekilde gösterebilmek içindi.

Ekonomide sanıldığının aksine onlarca doğru yoktur aslında. Para politikası ve makroekonomiyi piyasanın gerçeklerine uygun işletirseniz başarı gelir. Aksini yaparsanız da kriz gelir, bu kadar basittir.

Piyasayı tamamen özel sektör insafına bırakıp, devleti tamamen ekonominin dışına iterseniz de ekonomi çöker. Çünkü özel sektör sadece kâr odaklıdır ve çoğunlukla kâr için toplum menfaatlerini göz ardı eder. Özel sektörün adil gelir dağılımı, ülke kalkınması, enflasyon ya da beka gibi bir meselesi de yoktur. Öncelik şirketin menfaatleridir. Meydanı tamamen boş bulursa tekelleşir ve avantajlarını kötüye kullanmaya başlar. Hele ki enerji, bankacılık, tarım gibi alanları tam kontrol altına alırsa toplum için bir tehdit haline gelir. Bugün halkın bu kadar fakirleşmesinin temelinde de bu var. Kontrolsüzce ve sadece kendi menfaatlerince hareket eden bazı işadamları sürekli zenginleşirken toplumun büyük kısmı fakirleşiyor ve satın alma gücünü kaybediyor.

Örneğin, konut alanında firmalar denetimsizce fiyatları yukarıya çekiyor. Devlet bunu kontrol etmek bir yana bu gidişata destek veriyor. Hatta kendi kurumları üzerinden itici bir güç oluyor. Konut fiyatlarının artması, kiraları da yukarıya taşıyor ve günün sonunda toplumun önemli bir kısmı barınma kriziyle karşı karşıya kalıyor.

Aynı tabloyu gıda, otomobil, enerji alanlarında da görüyoruz. Düşünsenize elektrik kamudan çıkıyor, özel sektör aşırı fiyat artışları ile vatandaşın belini büküveriyor. Ya da doğalgaz dağıtım işi özele geçiyor faturalar uçuveriyor.

İşte tam da bu nedenle Keynes'in dediği ve Norveç'in uyguladığı gibi mutlaka ama mutlaka devlet ekonominin içerisinde yer almak zorunda. Eğer devlet ekonomiden tamamen

uzaklaşır ve meydanı tamamen özel sektöre bırakırsa toplumsal adaletsizlik kaçınılmazdır. Ve dünyanın en kapitalist ülkelerinde bile devlet sistemi ya çok iyi denetliyor ya da bizzat işin içinde.

Keynes'ten Önce Atatürk

Hadi gelin, biraz da Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına dönelim.

Saat devrimi, şapka devrimi, takvim devrimi, yazı devrimi... Bunların hiçbiri boşa değil. Aslında hepsi ekonomiyle ilgili adımlar. Çünkü dünyaya entegre olmadan ekonomik kalkınmanızı sağlayamazsınız. Komünist Çin bile dünyaya entegre olmadan atak yapamadı. Ne zaman 1970'li yıllarla birlikte politika değiştirip dünyaya entegre oldu, o an itibariyle hızla büyüdü ve kalkındı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan bu devrimlerin temelinde aslında ekonomik kalkınma yatıyordu. Bu arada yeni kurulan Türkiye'de bir sistem tartışması da vardı. Sosyalizm mi, komünizm mi, liberalizm mi? Hangi ekonomik model ülkeye daha faydalı olur ve daha hızlı kalkındırır? O günlerde dünyada serbest ekonomi ve liberalizm fırtınası var, çoğunluk kararıyla liberal ekonomiye geçmeye karar veriliyor.

Devlet ekonominin içinde sadece denetleyici, özel sektör desteklenecek ve Türkiye büyüyecek modeli. Bu model işe de yarıyor çünkü o günlerde dünyada işler yolunda. Salgın bitmiş, kısa kriz dönemi atlatılmış ve sahte refah dönemi devrede.

1929 Ekonomik Buhranı dönemine kadar da dünyada işler yolunda gidiyor ama bozulmalar da ufak ufak kendini gösteriyor. Başta Amerika olmak üzere Batı ülkelerinde özellikle hisse senedi piyasalarında aşırı şişmeler söz konusu. Bunu gören Atatürk, yakın zamandaki krizi öngörüyor ve bu krize tam serbest ekonomiyle yakalanmanın da Türkiye'ye büyük zarar vereceğini de fark ediyor.

Büyük Buhran Wall Street'te patlamadan bir yıl önce liberal ekonomiden vazgeçiyor ve komşusu Ruslarla da istişare ederek planlı karma ekonomi sistemine geçiş yapıyor. Bu arada o yıllarda daha Keynes Karma Ekonomi Teorisi yok ve bir uygulama da yok. Ancak Atatürk bir sistemin iyi ve kötü yönlerini almaktansa iki sistemin en iyi yönlerini almanın akılcılığına inanıyor. Ne Rusya'daki gibi sert bir sosyalizm ya da komünizm ne de Amerika ve diğer Batı ülkelerindeki gibi kontrolsüz bir liberalizm. Rusya gibi 5 yıllık kalkınma planlarının ve devlet işetmelerinin özellikle stratejik alanların içinde olduğu devletçi bir yapıyla, Amerika'daki gibi özel sektörün ve piyasa ekonomisinin desteklendiği karma bir yapı.

Ve Atatürk bu sistemi devreye uygulamaya başladıktan sadece bir yıl sonra dünyada Büyük Buhran başlıyor ve bütün dünyayı kasıp kavuruyor. Türkiye ise Rusya hariç tüm dünyanın çöktüğü sonraki 10 yıl içerisinde büyüyor, kalkınıyor ve Osmanlı'dan kalma borçlarını ödüyor. Onlarca fabrika, banka ve tarım entegre tesisi oluşturuyor. Uçak üretip dünyaya satıyor. Kömürde yüzde 100, kromda yüzde 600, diğer madenlerde yüzde 200 artış yaşanıyor. Demir üretimi 0'dan 180 bin tona çıkıyor. Şeker üretimi 200 misli artıyor. 1926'da başlayan şeker üretimi 1927-1930 arasında

5 bin 162 tondan 95 bin 192 tona çıkıyor. Tekstil sanayii ülkenin tekstil ihtiyacının yüzde 80'ini karşılar duruma geliyor. Tekstil ürünleri ithalatı 1927'de 51.000.000 Türk lirası iken bu rakam 1939'da 11.900.000 Türk lirasına düşüyor. 1924-1929 arasında pamuk ürünleri üretimi 70 tondan 3 bin 773 tona, yün 400 tondan 763 tona, ipek 2 tondan 31 tona çıkıyor.

Bu arada:

1. Ankara Fişek Fabrikası (1924)
2. Gölcük Tersanesi (1924)
3. Şakir Zümre Fabrikası (1925)
4. Eskişehir Hava Tamirhanesi (1925)
5. Alpullu Şeker Fabrikası (1926)
6. Uşak Şeker Fabrikası (1926)
7. Kırıkkale Mühimmat Fabrikası (1926)
8. Bünyan Dokuma Fabrikası (1927)
9. Eskişehir Kiremit Fabrikası (1927)
10. Kırıkkale Elektrik Santrali ve Çelik Fabrikası (1928)
11. Ankara Çimento Fabrikası (1928)
12. Ankara Havagazı Fabrikası (1929)
13. İstanbul Otomobil Montaj Fabrikası (1929)
14. Kayaş Kapsül Fabrikası (1930)
15. Nuri Killigil Tabanca, Havan ve Mühimmat Fabrikası (1930)

16. Kırıkkale Elektrik Santrali ve Çelik Fabrikası (1931-Genişletildi)
17. Eskişehir Şeker Fabrikası (1934)
18. Turhal Şeker Fabrikaları (1934)
19. Konya Ereğli Bez Fabrikası (1934)
20. Bakırköy Bez Fabrikası (1934)
21. Bursa Süt Fabrikası (1934)
22. İzmit Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası (1934-Temel Atma)
23. Zonguldak Antrasit Fabrikası (1934-Temel Atma)
24. Zonguldak Kömür Yıkama Fabrikası (1934)
25. Keçiborlu Kükürt Fabrikası (1934)
26. Isparta Gülyağı Fabrikası (1934)
27. Ankara, Konya, Eskişehir ve Sivas Buğday Siloları (1934)
28. Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası (1935-Tamamlandı)
29. Kayseri Bez Fabrikası (1934-Temel Atma)
30. Nazilli Basma Fabrikası (1935-Temel Atma)
31. Bursa Merinos Fabrikası (1935-Temel Atma)
32. Gemlik Suni İpek Fabrikası (1935-Temel Atma)
33. Keçiborlu Kükürt Fabrikası (1935)
34. Ankara Çubuk Barajı (1936)
35. Zonguldak Taşkömürü Fabrikası (1935)

36. Barut, Tüfek ve Top Fabrikası (1936)
37. Nuri Demirağ Uçak Fabrikası (1936-İlk Türk Uçağı Nud-36 Üretildi)
38. Malatya Sigara Fabrikası (1936)
39. Bitlis Sigara Fabrikası (1936)
40. Malatya Bez Fabrikası (1937 Temel Atma-Bu Fabrika Hariç Bütün Bez ve Dokuma Fabrikaları Atatürk'ün Sağlığında Açılmıştır)
41. İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası (1934-Temel Atma)
42. Karabük Demir-Çelik Fabrikası (1937-Temel Atma)
43. Divriği Demir Ocakları (1938)
44. İzmir Klor Fabrikası (1938-Temel Atma)
45. Sivas Çimento Fabrikası (1938-Temel Atma) ya kuruluyor ya da temelleri atılıyor. İş bununla da kalmıyor, kurulan bu fabrika ve sektörlere finansman yaratabilmek için sektör odaklı bankalar kuruluyor:

    - İş Bankası (1924) – özel sektör ve girişimciyi desteklemek adına
    - Türkiye Tütüncüler Bankası (1924) - Direkt tütün üreticisini desteklemek adına
    - Sanayi ve Maadin Bankası (1925) – İmalathaneleri büyük fabrikalara ve sanayi tesislerine çevirme sürecinde finansman yaratabilmek adına
    - Emlak ve Eytam Bankası (1926) – Konut ve gayrimenkul sektörünü desteklemek adına

- Esbank (1927) – Pancar üreticisini finanse edebilmek adına
- Egebank (1928) – Ege çiftçisini desteklemek adına
- Merkez Bankası (1930) – Düzgün ekonomi politikaları yürütmek adına
- Sümerbank (1933) – Tekstili desteklemek adına
- Halkbank (1933) – Esnafı desteklemek adına
- İller Bankası (1933) – Şehirleşmeyi desteklemek adına
- Etibank (1935) – Madenciliği desteklemek adına
- Denizbank (1937) – Denizciliği desteklemek adına açılıyor.

Ekonomik vizyon ve öngörü işte böyle olur. 1928 yılında süreci görüp, makas değiştirip, ülkenin bütün dünyanın girdiği bir krize girmemesini sağlarsan ekonomistsindir. Yok bütün her şeyi batırıp ben ekonomistim diyorsan da inandırıcılığını yitirmişsindir.

Çöküşe İlk Adım Marshall Planı

Marshall Planı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'yı siyasi ve iktisadi olarak yeniden yapılandırmak amacıyla ABD tarafından hazırlanan ekonomik yardım programı. Aslında gelişmekte olan ülke ekonomilerini tekrar boyunduruk altına alma programı. Nerede uygulandıysa işe yaramış. En çok da Türkiye'de...

Bu plan sayesinde üreten Türkiye üretemez hale getirilmiş. Tekrar bağımlı olmuş, yabancıların pazarı haline getirilmiş. Planın resmi adı: "Avrupa Kalkınma Programı." Nasıl, bayağı fiyakalı bir isim değil mi? Ama aslında plan o kadar Amerikalı ki ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'a atfediliyor ve tüm dünyada "Marshall Planı" adıyla biliniyor.

Plan, Avrupa ülkelerinin kendi aralarında bir ekonomik işbirliğine girerek birbirlerinin eksiklerini tamamlamaları, işbirliğinin yetersiz geldiği durumlarda ise ABD'nin yardım etmesine dayanıyor. Gördüğünüz gibi aslında basbayağı ABD planı.

ABD yardım politikalarının askeri alandaki temsilcisi *Truman Doktrini*, ekonomi alanındaki doktrini ise *Marshall Yardımları*'dır.

Plan, başlangıçta Batı Avrupa'ya yönelikken ilerleyen zamanlarda Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini de kapsıyor. Yani bizim yardımsever Amerika önüne gelene karşılıksız yardımcı oluyor. Ama gariptir ki kime yardım etse o bölge (Avrupa'nın bir kısmı hariç) geri kalıyor. İşin aslı Amerika; Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki bazı ülkelerin Rusya'ya yakınlaşmasından rahatsız oluyor. Kapitalizmin en önemli temsilcisi olarak da bu yardımlarla dünya hegemonyası kurmaya çalışıyor. Genel itibariyle de başarıyor.

İlk adım 12 Mart 1947'de Amerikan Kongresi'nde atılıyor. ABD Başkanı Harry Truman Kongre'de yaptığı konuşmada dünyanın iki ideolojik kutba ayrılmak üzere olduğunu ilan ediyor ve komünist tehdidi altında bulunan Türkiye ve Yunanistan'a siyasi destek verileceğini, 400 milyon dolarlık askeri yardım yapılacağını ifade ediyor. 22 Mayıs 1947'de de yardımı sağlayacak kanun Başkan Truman tarafından onaylanıyor.

Truman bu kararı alma sebebini, 1953 yılında Başkanlığa Veda Konuşması'nda şöyle anlatıyor:

> *"1947 başlarında Sovyetler Birliği, Yunanistan ve Türkiye'yi tehdit etti. İngilizler bana artık güçlerini o bölgede tutamayacaklarını söyleyen bir mesaj gönderdi. Derhal bir şeyler yapılmalıydı, yoksa Doğu Akdeniz komünistler tarafından ele geçirilecekti. 12 Mart'ta Kongre'ye gittim ve Yunanistan ve Türkiye halkının bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olma kararlılığımızı dile getirdim. Bugün Yunanistan hâlâ özgür ve bağımsızdır ve Türkiye dünyanın stratejik bir köşesinde bir güç kalesidir."*

Bizim batış hikâyemiz de böylece başlıyor... Uçak fabrikaları kapatılıyor, otomobil üretme çalışmaları sonlandırılıyor, tarım üretimi gerilerken, krizler ve enflasyon kapıyı çalıyor.

Marshall Planı'nın resmi olarak ilan edildiği ilk konuşma ise, ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nin bir töreninde yaptığı konuşma. Marshall, Avrupa ülkelerinin uzun vadeli yeni bir kalkınma planına ihtiyaç duyduğunu ve bunu ancak kendilerinin yapabileceğini ifade ediyor. Bu konuşmadan bir süre sonra, 1948 yılının 14 Mart günü, Birleşik Devletler Senatosu'nda altmış dokuza on yedi oyla Marshall Planı onaylanıyor. Yasanın onaylanmasından kısa zaman sonra, 16 Nisan 1948'de, Marshall Planı'nın uygulanmasını kolaylaştırmak için OEEC (Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı) kuruluyor ve 16 Avrupa devleti (Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık,

Danimarka, İrlanda, Fransa, Yunanistan, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve Türkiye) tarafından 12 Temmuz 1947'de toplanan Paris Konferansı'nda imzalanıyor.

Kongre'de alınan karara göre, yardım almak isteyen ülkelerin önce OEEC'ye üye olması sonra da ABD ile İktisadi İşbirliği Anlaşması'nı imzalaması gerekiyor. Türkiye de bu yardımları alabilmek için imzayı basıyor.

Marshall Planı, aslında diğer ülkelere yardımdan çok Amerika'nın kendisine yardım planından başka bir şey değil. Bu planla Amerika ürettiği sanayi mallarını Marshall Planı'nı imzalayan ülkelerin pazarlarına kolayca sokabiliyor.

Hoş Geldin Kapitülasyon

İşsizliği artan, ödemeler dengesi bozulan ve ihracatı azalan Amerika, bu plan sayesinde tekrar toparlanmayı başarıyor. Üstelik bu ülkeleri (Türkiye de dahil), kredi sağlayarak, hibe vererek, şartlı yardımlar başlığı altında yardım sağlayarak, ülkelerin bedelsiz ithalat yapmalarını sağlayarak kendisine bağımlı hale getirirken, aynı zamanda Rusya'yı da devre dışı bırakıyor. Yani bir taşla iki kuş vuruyor sevgili dostlarım.

ABD Türkiye'yi kesin bir şekilde SSCB'den uzaklaştırıyor. Ama sadece Rusya'dan değil, sanayileşmeden, tarımdan, üretimden, planlamadan ve en önemlisi Atatürk'ün mucize reçetesi *Planlı Karma Ekonomik Sistem*'den de uzaklaştırıyor.

Paris Konferansı'na katılarak Marshall yardımı sürecinin bir parçası olan Türkiye, 1947 yılından itibaren dışa bağımlılığın da altına imzasını atmış oluyor. Bu arada hızla borçlanıyor ve dibe batıyor. Bütün dünya batarken yüzyılın ilk çeyreğinde Planlı Karma Ekonomi sayesinde sanayileşen, tarımda bağımsızlığını elde eden ve Osmanlı'dan kalma borçların tamamını silen Türkiye, Marshall yardımlarıyla bütün kazanımlarını ve bağımsızlığını kaybediyor.

Anlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra "Amerikan Kredileri Komitesi" kuruluyor. Marshall Planı ile Türkiye'ye yapılan yardımların ilki, direkt yardım şeklinde olup Amerikan hükümetince Türkiye'ye dolar yardımı yapılıyor. İşin komik tarafı bu yardımlar ABD'den alınacak mal ve hizmet için kullanılıyor. Çok yardımsever Amerikalılar, Türkiye'nin ağır sanayi yatırımları için yardım taleplerini asla desteklemiyor. Yardımların harcandıkları yerler en çok tarım, madencilik ve yol inşası alanında oluyor. Ama yanlış anlamayın üretelim diye değil, üretmeden yurtdışından gelenleri hazır alalım diye. Örneğin, o yardımlardan çok daha fazlası Türkiye kasasından harcanarak, demiryolları için ray ve teferruatı, vinçler, vagon, demir inşaat malzemesi gibi malzeme, havaalanları, enerji işleri, kömür istihsali, şeker, tekstil sanayii, çimento, su mahsulleri, av ve sanayiine ait vasıta ve diğer malzemenin tamamı yurtdışından özellikle de Amerika'dan satın alınmıştır.

Karayolları yapımı ve mevcut yolların ıslahı, yardımların önemli bir kısmının harcandığı alandı. Dönemin başbakanı

Adnan Menderes, karayolu politikaları hakkında şu yorumda bulunmuştu:

> *"Bu yol şebekesi sayesinde Türkiye'nin en başta savunma ve ekonomisinin büyük gelişmeler göstereceği muhakkaktır. Türkiye'nin en başlıca davası yoldur. Bu sayede hem Türk ordusu daha büyük bir seyyaliyet kazanacak, istihsal büyük merkezlere daha kolay yetişebileceği için inkişaf edecek, sıhhat ve sosyal işler çok daha kolaylaşacaktır."*

Ama öyle olmadığı ortada. Bırakın yollar sayesinde Türkiye ekonomisinin gelişmesini, aksine Türkiye bu politika ile tam bir borç batağına saplanmıştır.

Türkiye Nasıl Kalkınır?

Büyümek başka bir şey kalkınmak başka bir şey sevgili dostlarım. Eğer şişmanlamayı büyümekten sayıyorsanız evet, Türkiye yıllardır büyüyor. Ama büyümeyi kalkınma olarak görüyorsanız Türkiye bırakın yerinde saymayı, her geçen gün biraz daha geriye gidiyor.

Gerçek büyüme kalkınma demektir. Kalkınma ancak kendi kaynaklarını kullanarak olur. Avantajlı olduğunuz alanlara yüklenirseniz hızla kalkınırsınız. 1928-1938 arasında yaşanan büyük mucizenin altında yatan gerçek budur aslında. Türkiye'nin en avantajlı olduğu alan açık ara tarım sektörüdür. Atatürk bu alanı çok net bir şekilde görmüş ve kalkınma planını bu alan üzerine kurgulamıştır. Şeker fabrikaları, Tekel ya da

Sümerbank tesadüfi bir kalkışma değil son derece planlı bir girişimdir.

Diğer yandan kalkınmanın en temel kurallarından birisi teslim olmamak, pazarını yabancılara kaptırmamaktır. 1947 ve sonrasında arka arkaya yapılan hatalarla Türkiye yabancıların pazarı haline gelmiştir. 2000 sonrası ise tam anlamıyla bir teslimiyet sürecidir. Ülke, kasıtlı yanlış para ve ekonomi politikalarıyla resmen yabancılara teslim edilmiştir.

İlerleme ya da gerileme tercihinde en önemli dönüm noktalarından birisi de borçlu ya da alacaklı olma meselesidir. Borçlanan ülkeler geri kalmaya mahkûmdur. Alacaklı olan ülkeler ise sürekli kalkınır, güçlenir ve büyür. Türkiye 1947 sonrası ve özellikle 2000 sonrası hızla borçlanmış ve Osmanlı'nın kayıp dönemlerine geri dönmüştür.

Kısaca, kalkınmak isteyen bir ülke şu üç noktada kararlı olmalıdır:

1. Kendi kaynaklarıyla büyümek
2. Pazarını korumak
3. Borçsuz olmak

Kendi Kaynaklarınla Büyümek

2000'li yılların başına kadar tarım konusunda kendi kendine yeterli olan Türkiye, pek çok önemli badireyi atlatmayı bu sayede başarmıştır. Ancak tarım sadece tarım hammaddesi üretmek değildir. Üretilen bu ürünleri son mamule çevirebilmek, katma değer yaratmak da çok önemlidir.

Türkiye'nin son yılları ve gelişmemiş diğer ülkelerin ortak problemi, mutlu azınlık ve mutsuz çoğunluk ekonomi politikasının izleniyor olmasıdır. Adil olmayan gelir dağılımı her geçen gün orta gelir seviyesini yok ederken, fakiri de daha çok fakirleştirmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin kalkınmasındaki ilk şart adil gelir dağılımının oluşturulması ve mutlaka orta gelir seviyesinin tekrar genele yayılmasıdır. Bunun yapılması için de mutlaka devrimsel ekonomik reformlar yapılmak zorundadır. Aksi takdirde "Fakirden al, zengine ver" modeliyle hem ülke hem de halk her geçen gün biraz daha fakirleşecek ve gelecek dönemler büyük sosyal kırılmalara gebe olacaktır.

Sömürü düzeninin adı aslında tüm dünyada kapitalizmdir. Dev ülkeler kapitalizmi "küreselleşme" ve "serbest piyasa" yalanlarıyla aslında modern sömürü sistemine dönüştürmüş, bu sistemle de gelişmekte olan ülkelerin tüm kaynaklarını ele geçirme operasyonunu hızlandırmıştır.

İşte "Yeni Türkiye" de bu eylemin en net örneğidir. Son 20 yılın Türkiye'sinde güçlü olan daima sömürmüş, zayıf olan daima köle olup ezilmiştir. Türkiye'nin son dönem özeti; kapitalist düzen, ekonomik olarak borçlandırma, özelleştirmeye teşvik ve fakirleşmedir.

Türkiye bu bakış açısıyla her türlü kaynağı tüketmiş, gelişmiş ülkelerin pazarı haline gelmiştir. Oysa bu kaynakları bugün bile kalkınma amacıyla kullansa, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin pazarı olmaktan vazgeçse çok hızlı bir şekilde kalkınmayı yakalaması, borçlarını hızla ödemesi ve halkının refah seviyesini yükselterek adil bir gelir dağılımını oluşturması işten bile değildir.

Son yirmi yılın en büyük yalanlarından birisi de özelleştirmedir sevgili dostlarım. Bu yalanla ülkenin en değerli

varlıkları ya yabancıların eline geçmiş ya da kapatılarak büyük boşluklar yaratılmıştır. Ne yazık ki bu boşluklar da yabancı sömürü mekanizmaları tarafından hızla ele geçirilmiştir.

Bugünün Türkiye'sinde Kurtuluş Savaşı'yla kazanılan ekonomik bağımsızlıklardan tamamen feragat edilmiş, kapitülasyonlar ve Duyunu Umumiye tekrar geri gelmiştir. Özelleştirme yağması ile ülkenin en değerli, gelir getiren ve stratejik öneme sahip olan kurumları tek tek elden çıkarılmıştır. "Güçlü Türk lirası, güçlü Türkiye" yalanıyla, ülkede söz sahibi olan büyük yerel şirketler önce küresel tanınmış şirketlerle ortaklık yaptırılıp, daha sonra tamamen yabancıların sahipliğine geçmiştir.

Oysa bu kurum ve şirketlerin tamamı Türkiye'nin kalkınması için olmazsa olmazlardır. Dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde iletişim, bankacılık, tarım ve sanayi bizdeki kadar yabancı kontrolünde değildir. Ve yabancıların kontrolüne bu kadar geçmiş ekonomilerin de kalkınması mümkün değildir.

Bütün bu taktik ve planlarla Türkiye'nin üretimi ele geçirilmiş, kalkınma ve rekabet imkânları yok edilmiştir. Bununla da kalmamış, Türkiye'nin en büyük değerlerinden birisi olan yeraltı kaynakları, küresel güçlere ait büyük şirketlerin ellerine geçmiştir. Oysa dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde maden ve yeraltı kaynakları yabancıların hatta özel sektörün bu kadar kontrolünde değildir.

Osmanlı'nın son zamanlarında yaşanan batış hikâyesinin temelinde de aynı nedenler hâkimdir. Yeraltı kaynaklarının ve madenlerin tamamen yabancıların eline geçmiş olması. Kurtuluş Savaşı sonrası en önemli kazanımlardan birisi ise bu kaynakların tekrar Türkiye'nin kontrolüne geçmesi ve maden ve yeraltı kaynaklarının devlet tarafından işletilmesiydi.

Türkiye maden, yeraltı, sanayi ve tarımda olduğu gibi para politikasında da kontrolü yabancılara kaptırmıştır. Özellikle 24 Ocak kararları, Türkiye açısından tam bir dönüm noktasıdır. Serbestleşme kisvesi altında pazar tamamen yabancı arenası olurken para politikalarındaki kontrolsüz serbestleşme, Türkiye'nin krizler ülkesi olmasına da sebep olmuştur. Para politikaları tamamen IMF ve Dünya Bankası'na teslim edilmiş, emisyon olayına hiçbir şekilde müdahale imkânı bırakılmamış, tüm emek ve üretim mekanizması yanlış para politikaları ile küresel sermayenin insafına terk edilmiştir. Oysa küresel yapıyla entegre ama bir o kadar da kontrollü para politikaları, gelişmiş ülkelerin tamamının ana özelliğidir.

Kapitalist ekonomiler nedense bizim gibi ülkelerde serbest piyasa yalanıyla kontrolsüzlüğün önünü açarken, gelişmiş ülkelerde tam denetim olmadan serbest piyasa ekonomisi uygulanmamaktadır. Hatta bugün Norveç, İsveç gibi gelişmişlik düzeyi çok yüksek olan Kuzey Avrupa ülkelerinin çoğunda planlı karma ekonomi uygulanmakta, stratejik tüm alanlarda devlet kontrolü bulunmaktadır. Bizde ise kontrol tamamen özel sektörün ve hatta yabancıların insafına bırakılmıştır.

Yine gelişmişlik ve mutluluk seviyesi dünya sıralamalarında ilk üçte yer alan Kuzey Avrupa ülkelerinde, toplumu

oluşturan bireylerin tamamının belli bir gelir düzeyine çıkartılması hedef alınırken, bizde halkın büyük kısmı fakirliğe mahkûm edilmiştir. Toplumda fakir, aç, işsiz insan sayısı her geçen gün artmakta ve bu durum normalleştirilmektedir. Oysa herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanması devletin baş sorumluluğudur ve sosyal devlet kavramının da temelidir.

Aslında bizim gibi gelişmişliği tartışılan ülkelerde devlet kavramı da yanlış anlaşılmaktadır. Devlet, ülkeyi halk adına temsil edenler değildir. Devlet halkın ta kendisidir. Ve halk fakirse devlet de fakir demektir. Halkının fakir olduğu bir devlet asla ama asla zengin olamaz. Ne kadar büyürse büyüsün, Gayri Safi Milli Hasıla'sı ne kadar artarsa artsın, sonuçta önemli olan GSMH değil bu hasılanın halka yani ülke vatandaşlarına ne kadar adil bir şekilde dağıtıldığıdır.

Türkiye'de kavramlar iyice birbirine girmiş, devletin ta kendisi, patronun ta kendisi olan halk yok sayılarak kaynaklar üç beş zenginin kasalarına aktarılmıştır. Bu düzelmeden, ülkenin düze çıkması hiçbir şekilde mümkün değildir. Ülkenin her türlü kaynağının halkın mutluluğu ve refahı için kullanılması sosyal devlet, halkçı devlet ilkesi için olmazsa olmaz ilk şarttır.

Devletlerin gelişmesi ve kalkınması için en önemli şartlardan birisi de kurumsallaşma, özerk yapılar, tam denetim ve bağımsızlık ilkeleridir. Yargının bağımsızlığı, demokrasi ve insan hakları da olmazsa olmazlardandır. Bir ülkede hukuka, kurumlara, demokrasiye ve insan haklarına güven yoksa o ülkede ekonomik kalkınmanın olması mümkün değildir. Bu alanlardaki yıpranmalarsa ülkeyi çok daha fazla dış müdahalelere açık hale getirecektir.

Dünya ya da ülkeler zaman zaman olağanüstü dönemlerden geçebilirler. Kriz, kıtlık, savaş, yaptırım ya da kotalar gibi. Eğer kendi kendinize yeten bir yapınız yoksa bu olağanüstü zamanları atlatmanız çok zorlaşır ve büyük tavizler vermek zorunda kalabilirsiniz. Parası olan ülkeler –en iyi ihtimalle– yok pahasına elinizdeki değerleri ele geçirebilirler, dahası stratejik tüm alanları da ele geçirebilirler. Türkiye'nin geldiği son nokta budur. Para babası olan ülkeler neredeyse iç politikalarımıza müdahale eder hale gelmiştir. Bizi kendilerine bağımlı hale getirip, istedikleri gibi at koşturmaktadırlar.

Oysa Türkiye son derece avantajlı bir ülkedir. Genç nüfusu, bereketli toprakları, bol suyu, iklim yapısı, sanayi altyapısı, yetişmiş işgücü ile pek çok zorluğun altından kısa zamanda kalkabilecek yapıdadır. Halkın motive edilmesi ve desteklenmesiyle tarım, ormancılık, hayvancılık ve her türlü üretimde atılım yapmak mümkündür.

Devlet gereksiz vergilerle çiftçisini, sanayicisini, KOBİ'sini, esnafını boğmak yerine halkına geri ödemesiz kaynaklar yaratsa, Türkiye'nin kalkınması bir iki yılı bile bulmayacaktır. Her kesimdeki fertlere emeklilik hakkı tanıyan, ürettikleri her mamule alım garantisi veren tam bir sosyal devlet oluşacaktır. Sömürme ve sömürülme ortadan kalkacak, enflasyon düşecek, satın alma gücü artacak, adil gelir dağılımı sağlanacak, orta gelir seviyesi genele yayılacak ve Türkiye gerçek anlamda şahlanacaktır.

Bir ülkenin en önemli gelişmişlik kriterlerinden birisi de elbette kaliteli ve adil bir eğitim sisteminin oluşturulmasıdır. Herkese, her bireye eşit ve parasız eğitimin sağlanması sosyal devletin olmazsa olmaz kuralıdır. Çocuklarımız parayla ölçülmemelidir. Parayla birbirinin önüne geçmemelidir. Köyden kente, coğrafya farkı olmaksızın her birey eşit ölçülerde eğitim ve fırsat hakkına sahip olmalıdır. Fırsat eşitliği toplumun topyekûn kültür seviyesini yukarıya çekecek, verimliliği artıracak ve beyin göçünün de önüne geçecektir.

Planlama ise ülke ekonomilerindeki en önemli konulardan birisidir. Makro ve mikro planlamalar sayesinde sektörlerin verimliliği ve uyumu rahatlıkla artırılacaktır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın ne denli önemli olduğu bugünlerde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Öte yandan kurumların bağımsızlığı da güven ortamı için olmazsa olmazdır. Merkez Bankası, TÜİK, Sayıştay gibi kurumların üzerindeki siyasi baskılar mutlaka kalkmalıdır. Bu sayede her anlamda öngörülebilir bir ekonomik yapı oluşturulacaktır. Sanat, kültür ve felsefe de hem toplumsal hem de ekonomik gelişme için çok önemlidir. Bugün gelişmiş ülkelerin neredeyse tamamı bu alanları ilk sıralarda desteklemektedir.

Türkiye'deki vergi sistemi ise ne yazık ki her açıdan adaletsizdir. Firmalardan alınan vergiler firmaları batırma noktasına getirirken, vatandaştan alınan dolaylı vergiler ise inanılmaz bir enflasyon yaratmaktadır. Bu iki hatalı vergi yaklaşımı kayıp, kaçak, kayıt dışı ve adaletsizliği doğurmaktadır. Dolayısıyla vergi sisteminde kökten reformlar kaçınılmazdır. Bu vergi sistemiyle ülke kalkınmasını sağlamak neredeyse imkânsızdır.

Aslında Amerika'yı tekrar keşfetmeye gerek yok sevgili dostlarım. Hepimizin ortak hayali daha iyi bir ülkede daha iyi koşullarda yaşayabilmek. Bunun yolu da belli... Bu ülke

geçen yüzyılın başında büyük bir savaş vererek bağımsızlığını kazandı. Ve bu savaş sonrasında da çok akılcı ve dürüstçe uygulanan ekonomi politikaları ile hızla kalkınmayı başardı. Tarım, sanayi ve teknolojisini yoktan var etti. Uçak üretip satacak kadar ileri bir ülke haline geldi. Sadece 10 senede Osmanlı'dan kalma borçlarının tamamını ödedi. Onlarca fabrika, banka ve kooperatif kurdu. Çevre ülkelerle dostluğunu pekiştirdi ve ticaretini geliştirdi. Köy Enstitüleri ile eğitimi en ücra köşelere kadar yaydı. Harf, şapka ve saat devrimleri ile dünyaya uyum sağladı. Bütün dünya batarken kalkınmayı başardı. Kadınlara oy verme hakkını sağlayan dünyadaki ilk ülkelerden birisi oldu. Demokrasi ve Cumhuriyet'i var etti. Sosyal devlet olmayı başardı. Bataklıkları ıslah ederek tarımını güçlendirdi. Entegre tesisler kurarak ithalatını azaltıp ihracatını artırdı. Bankalar kurarak halkın her kesimine finansman sağladı. 1 doları illüzyonla değil gerçek manada 1 liraya eşitledi. Planlama yaparak gelecek 10 yılını görebilecek hale geldi. Yurtdışında olan her genci koşa koşa tekrar geri geldi.

Anlayacağınız biz bunu yaptık, yine yaparız, yine başarırız... Yeter ki inanalım. Yeter ki patronun aslında kim olduğunu fark edelim!

Her şeyin güzelleşmesi için 10 yıl yeter de artar bile sevgili dostlarım. İnanmıyorsanız 10. Yıl Marşı'mıza bir bakın:

10. Yıl Marşı

Çıktık açık alınla on yılda her savaştan
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan
Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan.

Türk'üz: Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Bir hızda kötülüğü, geriliği boğarız
Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız
Türk'üz, bütün başlardan üstün olan başlarız
Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.

Türk'üz: Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Çizerek kanımızla öz yurdun hartasını
Dindirdik memleketin yıllar süren yasını
Bütünledik her yönden istiklal kavgasını
Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını!

Türk'üz: Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Örnektir milletlere açtığımız yeni iz
İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz
Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz
Tersine dönse dünya yolumuzdan dönmeyiz.

Türk'üz: Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

(Türk derken misak-ı milli sınırlarında yaşayan, bu ülkenin her etnik kökenden vatandaşını kastettiğimizi söylememize gerek yoktur sanırım.)

Elimden geldiğince size dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik durumun kısa tarihini anlatmaya çalıştım sevgili dostlarım. Okuduklarınızdan ne çıkarmanız gerektiği tamamen size kalmış. Umarım kafa karıştırıcı ve anlaşılması zor gibi görünen süreçleri sadeleştirerek sizlere aktarmakta başarılı olabilmişimdir.

Bir başka ekonomi hikâyesinde görüşmek üzere.

Okuyucu Notları:

"BİR MİLLETİN PARASINI KONTROL EDEN, O MİLLETİ DE KONTROL EDER."

– E. GARFIELD

Ekonomi tıpkı din gibi...
Ne kadar anlaşılmazsa o kadar makbul.

Çünkü insanlar basit gerçekleri görürse, yapılan üçkâğıdı fark eder ve bütün oyun bozulur. Ekonomik sisteme yakıştırılan karmaşıklık maskesi, insanlığın katlanmak zorunda kaldığı en felç edici yapıyı gizlemek üzere tasarlanmış büyük bir tezgâhtır. Ve bu tezgâh o kadar iyi kurgulanır ki toplumdaki her birey kaderine razı olur.

Youtube'da yüz binlerce takipçisi olan ekonomist Selçuk Geçer, kurumsallaşamayan devlet sisteminin, iktidara göre değişen ekonomi politikalarının bizleri sıradan bir ekonomik kriz yerine nasıl derin bir buhrana doğru sürüklediğini gözler önüne seriyor; ne oldu da bu noktaya geldik, başımıza gelen her şey dış güçlerin oyunu mu, hiç gün yüzü görebilecek miyiz gibi bu topraklara dair temel soruları herkesin anlayabileceği bir dille cevaplıyor.

74,00₺

DESTEK yayınları
KDV'den muaftır.
www.destekmedyagrubu.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
DESTEK DÜKKÂN
www.destekdukkan.com
ISBN 978-625-441-809-9
9 786254 418099